

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**JACOB ISIDOR MOMBERT’İN “HAÇLILARIN KISA TARİHİ” ADLI
ESERİNDEKİ SONRAKİ HAÇLI SEFERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
(Çeviri, Tanıtım ve Değerlendirme)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Şehmus ÇELİKAL**

**Danışman
Doç. Dr. Abdullah Mesut AĞIR**

**HAZİRAN-2019
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**JACOB ISIDOR MOMBERT’İN “HAÇLILARIN KISA TARİHİ” ADLI
ESERİNDEKİ SONRAKİ HAÇLI SEFERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
(Çeviri, Tanıtım ve Değerlendirme)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Şehmus ÇELİKAL**

**Danışman
Doç. Dr. Abdullah Mesut AĞIR**

**HAZİRAN-2019
BATMAN**

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL VE ONAYI

Doç. Dr. Abdullah Mesut AĞIR danışmanlığında Şehmus ÇELİKAL tarafından hazırlanan **“Jacob Isidor Mombert’in “Haçlıların Kısa Tarihi” Adlı Eserindeki Sonraki Haçlı Seferlerinin Değerlendirilmesi (Çeviri Tanıtım ve Değerlendirme)”** adlı tez çalışması 25/06/2019 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

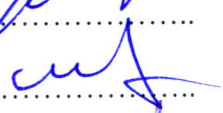
Başkan : Prof. Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN

Danışman : Doç. Dr. Abdullah Mesut AĞIR

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Efe DURMUŞ

İmza

İmza:

İmza:

İmza:

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ
Enstitü Müdürü

*Bu tez çalışması tarafından nolu proje ile desteklenmiştir.

* Bu ifade tez çalışması yapılırken bir destek alındıysa yazılmalı aksi taktirde silinmedir.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

ŞEHMUS ÇELİKAL

Tarih :

ÖZET

Haçlı Seferleri, doğu ile batının, Hristiyan ile Müslümanların karşı karşıya geldiği önemli siyasi ve askeri olaylardan birisidir. Haçlı Seferleri, siyasi, sosyal ve ekonomik düzeni bozulan Avrupa'nın Roma kilisesi öncülüğünde Hristiyanlar arasındaki birlikteliğin yeniden sağlanması amacıyla Kutsal toprakları kurtarmak gibi ateşleyici bir sloganla halkın dini duygularına dokunarak bunları kışkırtmış, bunun sonucunda milliyeti farklı pek çok Avrupalı'nın müştereken seferlere iştirakini sağlamıştır. Bu suretle 1096-1270 yılları arasında Papa'nın çağrısıyla Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden milyonlarca insan bu seferlere katılmıştır.

Roma kilisesi, her ne kadar Haçlı Seferlerinin sebeplerini dini amillere dayasa da bunun asıl nedeni siyasi, sosyal ve ekonomik sebeplerde yatmaktadır. Aynı zamanda Avrupa'da baş gösteren salgın hastalıklar ve bunun akabinde görülen açlık ve sefalat bu dönem Avrupa toplumunu derinden etkileyen sosyolojik problemlerdi. Halkın bu denli olumsuzluklar içinde yaşaması sefer için yapılan çağrıya olumlu cevap vermesine neden olmuştur. "Kutsal Toprakları Kurtarmak" deyimini yanında olumsuzluklar içinde yaşayan halka doğudan elde edecekleri zenginlikler anlatılmış ve halkın heyecanla sefere katılması sağlanmıştır. İslâm topraklarına yapılan bu seferler başta kısmen başarılı olsa da genel sonuçları itibarıyla başarısız olmuştur. İki yüz yıllık bu savaş tecrübesi Haçlılara doğu'nun hiçbir zaman alınamayacağını öğretmiştir.

Anahtar Kelimeler : Haçlılar, Papa, Clermont, Türkler, Doğu, Kudüs, Kıbrıs

ABSTRACT

The Crusades are one of the most important political and military incidents in which the East and the West and also Christianity and Muslims are facing. The Crusades took place under the leadership of the Roman church of Europe whose political, social and economic order deteriorated. It touched the religious feelings of the public with an igniting slogan such as “ Save the Holy Land” in order to restore the unity between Christians. This situation caused the people to give up their Works and join the expedition. Millions of people from all over Europe participated in this expedition by the Pope’s call between the years 1056-1270.

Although the Roman Church argues that the Causes of the Crusade are the religion, the main reasons were based on the political, social and economic factors. At the same time epidemics and subsequent hunger and misery were sociological problems that affected European society in the Middle Ages. People living in such regressive conditions have caused a positive response to the call made for the expedition. The people who live in negativity, were explained the promise of “ Saving the Holy Land” as well as the richness to be obtained from the East and so they were excited to join the expedition. These expeditions to the Islamic lands, to the East, were partially successful but were generally unsuccessful, This war experience of two hundred years has taught the Crusades that the East can never be taken.

Key Words : The Crusade, Pope, Clermont Turks, The East, Jerusalem, Cyprus.

ÖNSÖZ

Avrupa tarihi ve İslam dünyası açısından büyük ehemmiyet taşıyan Haçlı Seferlerini konu edinen bu çalışmadan kastımız 19. Yüzyılın aslında Avrupalı otoriteler tarafından bir hayli eleştirilen ilk Haçlı Tarih yazarlarından J. I. Mombert'in eserindeki beşinci ve sonraki Haçlı Seferlerini incelemek ve tartışmalar kısmında ise müellifin eserinin eleştirel bakış açısıyla genel değerlendirmesini yapmaktır. "Haçlı Seferlerinin Kısa Tarihi" başlıklı bu çalışmada biz, dördüncü Haçlı Seferinden sonraki Haçlı Seferlerini çeviriye tabi tuttuk ve konu bütünlüğü açısından ilk dört Haçlı Seferlerini de özlü olarak muhtelif kaynaklardan istifade etmek suretiyle değerlendirdik. J. I. Mombert'in bu eserini konu olarak belirlememizdeki temel iki nedenden ilki müellifin ilk Haçlı yazarlarından birisi olması münasebetiyle önem arz etmesidir. Ancak Avrupalı bilim insanları tarafından eserin hatalar ve eksik yönleri münasebetiyle eleştirildiği de muhakkaktır ki bizim de naçizane olarak bu hususlara vurgu yapma iştiağımız bu konuyu seçmemizdeki ikinci nedeni oluşturuyor. Konuyla ilgili sonuç, tartışma ve eleştiriler tezin değerlendirmeler kısmında ele alınmıştır.

Bu çalışmayı hazırlamamda beni teşvik eden, eğitim süreci boyunca sabırla danışmanlığımı yürüten ve bana önemli katkılar sağlayan danışman hocam sayın Doç. Dr. Abdullah Mesut AĞIR'a, bana destek olan aileme ve çalışmamı hazırladığım süre boyunca yardımlarını esirgemeyen çalışma arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Şehmus ÇELİKAL

Batman/2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1
1. HAÇLI SEFERLERİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	2
1.1. HAÇLI SEFERLERİNİN SEBEPLERİ	2
1.1.1. Dini Nedenler	2
1.1.2. Siyasi Nedenler	3
1.1.3. Ekonomik Nedenler	4
1.1.4. Sosyal Nedenler	5
2. İLK DÖRT HAÇLI SEFERLERİNE GENEL BİR BAKIŞ	5
2.1. Halkların Haçlı Seferi (1096).....	6
2.2. I. Haçlı Seferi (1096-1099)	11
2.3. 1101 Haçlı Seferi.....	16
2.4. II. Haçlı Seferi (1147-1148).....	18
2.5. III. Haçlı Seferi (1189-1192).....	22
2.6. IV. Haçlı Seferi (1203-1204)	28
2.7. Çocukların Haçlı Seferi (1212)	33
3. HAÇLI SEFERLERİNİN SONUÇLARI.....	34
3.1. Haçlı Seferlerin İslâm Dünyası Açısından Sonuçları.....	35
3.2. Haçlı Seferlerin Avrupa Açısından Sonuçları	36
3.3. Haçlı Seferlerinin Doğu Roma (Bizans) Açısından Sonuçları	37
4. JACOB ISIDOR MOMBERT'İN HAÇLI SEFERLERİNİN KISA TARİHİ ADLI ESERİNDEKİ SONRAKİ HAÇLI SEFERLERİ	38
4.1. Latin Roma İmparatorluğu(1204-1261)	38
4.2. Albigeois (Albi) Haçlı Seferi (M.S. 1208-1249)	44
4.3. Çocukların Haçlı Seferi.....	53
4.4. V. Haçlı Seferi'nin Başlaması (1217-1221).....	56
4.5. VI. Haçlı Seferi (1228-1229)	57
4.6. Haçlılar Mısır'da	61
4.7. Seferin Başarısızlığı	63
4.8. Üstünlük Mücadelesi.....	66
4.9. Frederic Galip	68

4.10. VII. Haçlı Seferi (1248-1254).....	72
4.11. VIII. Haçlı Seferi: Doğu'daki Kargaşa	77
4.12. Felâket ve İntikam 1262-1312	79
4.13. Sonuçlar	82
5. YACOB ISIDOR MOMBERT'IN ESERİNİN ANA HATLARIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	86
KAYNAKÇA.....	98
ÖZGEÇMİŞ	101

JACOB ISIDOR MOMBERT'İN HAYATI

Jacob Isidor Mombert 6 Kasım 1829 tarihinde Almanya'nın Cassel Kasabasında doğdu. İlköğrenim serüvenini Almanya'da tamamladıktan sonra, öğrenimine devam etmek için gençlik yıllarında İngiltere'ye gitti. Eğitimine devam ederken İngiltere'de çeşitli işlerle meşgul oldu. Almanya'ya döndükten sonra Leipsig'de, Heidelberg'de iş hayatına devam etti. 1857 yılında Quebec'de (Kanada) iki yıl bulundu. 1859 yılında Pensilvanya Lancaster St. Jomes Kilisesinde kısa bir süre asistanlık yaptıktan sonra Rektörlük görevine getirildi. Burada on yıl hizmet verdikten sonra Saxony Preston'daki Amerikan vaizliğine getirildi. Daha sonra New Jersey'deki Passaic St. John's'da Rektörlük yaptı. Buradaki görevi sırasında kendini Edebiyat çalışmalarına adanmıştı. Bu çalışmalardan ötürü Pensilvanya Üniversitesinden D.D. derecesi aldı. J. I. Mombert 1913 yılında hayatını kaybetmiştir.

Çevirileri; Tholuck'un "Mezun ile İlgili Yorumlar" (Philadelphia 1856), sünger serisinden "Katolik Mektuplar ile ilgili Yorumlar"; Tyndale'nin "Musa'nın Beş Kitabı" (1530 basımından New York Şehri Lenox Kütüphanesinde bulunmaktadır.) Vulgate'deki Tevrat ile birlikte Luther ile Mathew'in İncil'i New York 1884.

Eserleri; "Prusya Königsberg Eski Kasaba Kilisesinin Eski Başdiyakozu Sayıdeğer Dr. Johan Ebel'in Muzaffer İman Hesabı "(1882), "İncil'in İngiliz Versiyonu El Kitabı" karşılaştırmalı tablolarıyla (1883) ve "Harika Hayatlar, Biyografilerde Tarihin bir Dersi" New York ve Boston (1886). Aynı zamanda Şarlman'ın genişletilmiş hayatının el yazmasını tamamlamıştır¹.

¹ <http://famousamericans.net/jacobisidormombert/>, e.t. 27/06/19, ayrıca bkz. Jan Onofrio, *Pennsylvania Biographical Dictionary*, USA 1999, s. 168-169.

GİRİŞ

Avrupalıların on birinci yüzyılın sonlarına doğru kutsal kabul edilen Kudüs'ü Türklerden almak, Türkleri Anadolu topraklarından atmak ve aynı zamanda Yakın Doğu'yu ele geçirmek için başlattıkları askeri harekâta Haçlı Seferleri adı verilmiştir.²

Hristiyanlık dini var oluşu itibarı ile savaşçı bir yapıya sahip değildi. Fakat zamanla Kudüs'ün Türklerin eline geçmesi ve kutsal kabul edilmesi nedeniyle Hristiyanlık bu noktada değişim göstermiştir. Hatta “Just War” kavramını Hristiyanlıkta ilk belirginleştiren keşiş Augustine olmuştur.³ Augustine göre ilk Hristiyanların (12 Havariler) yaşadığı Hristiyanlık dini, savaş ile bir bütün şeklinde olmuştur. 12 Havariler Augustine tarafından “İsa'nın Askerleri” olarak adlandırılmıştır.

Avrupa dünyasının Haçlı Seferleri'nin sebebinin dini olduğunu ileri sürmüşse de bunun nedenleri arasında siyasi, sosyal ve ekonomik amiller de baskın bir şekilde yatar. Bu tarihlerde Avrupa'da yoksulluk kargaşa ve Avrupa toplumunun üzerinde güçlü etkisi olan Kilise'nin yoksulluğa çare bulmak ve Avrupa'daki kargaşaya son vermek için Doğuya hâkim olmak istiyordu.⁴

Türk dünyası üzerine yapılacak seferlerin Avrupa dünyasına sağlayacağı zenginliği halka anlatmak yerine Kutsal Toprakları kurtarma deyimini kullandılar. Çünkü halkın duygularını hareket ettirmede bu deyim son derece etkili olacaktı. Haçlı Seferleri'nin XI. Yüzyıl'a kadar bekletilmesinin amacı da Hristiyan dünyanın uygun ortamın oluşmasını beklemesidir. Bu süreçte Roma, uzun süre Akdeniz ve çevresine hâkim olan Müslümanları bölgeden uzaklaştırılabileceğine ve aynı zamanda Anadolu'ya yerleşmeye devam eden Türklerin bu coğrafyadan atılacağına inanıyordu.⁵ Haçlı Seferleri adı verilen bu askeri harekât 1096 yılında başlamış, 1291'de Latin Hristiyanları'nın Akka'dan çıkarılmalarına kadar geçen süreyi kapsamıştır. Bu olaylar bağlamında da dokuz büyük sefer tertip edilmiştir.⁶

² Gülseri, Okudan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2015, s. 5.

³ Güray, Kırpık, *Doğu ve Batının gözünden Haçlılar*, Selenga Yayınları, İstanbul, 2019, s. 24.

⁴ Gülseri, *age*, s. 6.

⁵ Işın, Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I.Kılıç Arslan*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 25.

⁶ Kanat, Cüneyt, Burçak, Devrim, *Sorularla Haçlı Seferleri*, Yediyepe Yayınları, İstanbul, 2013, s. 22.

Azimi'ye göre Doğu Akdeniz sahillerinde yaşayan halkın, Frank ve Rum halkının Kudüs'e gitmelerine engel olmalarından dolayı (Hac Yolculuğu) bu halkın memleketlerine döndükten sonra İslâm dünyası üzerine sefer hazırlığına başladılar. Bu durumu Doğu Akdeniz'e gelen Hristiyan tüccarlar Müslümanlara haber verdiler. Buradan anlaşılacağı üzere sahil kentlerinde yaşayan Araplar ve Mısır Fatımiler'i, Haçlı Seferleri hazırlıklarından Selçuklu Devleti'nden daha önce haberdar olmuştur.⁷

Avrupalıların 900 yıl önce başlattıkları bu Haçlı zihniyeti İslâm topraklarında değişik şekillerde artarak devam etmektedir. Ortadoğu'da Müslüman şehirler işgal edilmekte ve Müslüman halk vahşice katledilmektedir. Doğal olarak bu zihniyeti halen sürdüren batılı güçler İslâm şehirlerinde halka karşı baskı ve şiddet uygulayarak, topraklarından göç etmelerine neden olmaktadır. "Haçlı seferleri devam etmektedir" dememizin sebebi Amerika Birleşik Devletlerinde 11 Eylül 2001 yılında gerçekleşen bir saldırı sonucu Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George W. Bush'un şu sözleri teyit etmesidir: "Bu Haçlı Seferi biraz zaman alacaktır." Bu ifadeyi kullanmaktan pişmanlık duyduklarını belirtmeler de Haçlı zihniyetinin ne kadar canlı olduğu eski başkanın bu talihsiz ifadelerinden rahatlıkla gözlenmektedir.⁸

1. HAÇLI SEFERLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. HAÇLI SEFERLERİNİN SEBEPLERİ

1.1.1. Dini Nedenler

Haçlı Seferinin dini nedenlerinden en önemlisi İslâm dininin varlığı olmuştur. İslamiyetin ortaya çıkması ve ortaya çıktıktan sonra Hristiyanlık inancına yönelik etkisi olumsuz olmuştur. Hristiyan dünyasının siyasi hâkimiyetinde bulunan yerlerin hızla İslâm etki dairesine girmesi İslâm dinini batı'nın rakibi haline getirmiştir.⁹ Bu nedenle Hristiyanlığın güç kaybetmesini engellemek için din adamları önderliğinde İslâm dinine karşı bir önlem alınması kanaatine varılmıştır. Zira Kluni tarikatının¹⁰ Hz. İsa'nın doğduğu, Annesi Hz. Meryem'in ve Havarilerin yaşadığı toprakların Müslümanların eline geçmesi, gibi ifadeleri Avrupa'da halkın Müslümanlara karşı harekete geçmesi için

⁷ Ali, Sevim, *Azimi Tarihi Selçuklu Dönemiyle İlgili Bölümler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2018, s. 33.

⁸ Mike, Paine, *Haçlı Seferleri*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s. 10.

⁹ Bernard Lewis, *Ortadoğu*, Çeviren, Selen Y. Kölay, Arkadaş Yayınları, Ankara, 2005, s. 65.

¹⁰ Bu tarikat için bkz. Giles Constable, *Crusaders and Crusading in the Twelfth Century*, Ashgate Publishing, Princeton 2008, s. 183.

yeterli olmuştur.¹¹ Anadolu'daki Türklerin ilerleyişi ve Bizans'ın Türklerle tek başına mücadele edememesi Bizans İmparatorunun Türklere karşı batı'dan yardım istemesi Papa'nın Doğu ve Batı Kiliselerini birleştirme fikrini tekrar canlandırmıştır. Hristiyanlar arasında bu denli mezhepsel iç çekişmenin var olması irili ufaklı birçok grubun ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹² Haçlıların son kalesi olan Akka'nın 1291'de düşmesinden ve Ortadoğu'daki son Haçlı kalıntılarının Memlûklar tarafından temizlenmesinden sonraki yüzyıllarda bile Haçlı zihniyeti ve Kudüs rüyası Avrupalıların zihinlerinde canlı tuttıkları bir ideal olacak, Hristiyanlığın baskın tarikatları da bu hususta itici gücü teşkil edecektir.

Kutsal mekânları ziyarete giden Hristiyanların ülkelerine döndükten sonra Kudüs şehrinin Müslümanlardan geri alınmasını şiddetle savunuyordu. Kutsal toprakları ziyaret ettikleri sıralarda ve ziyaret sonrası ülkelere döndüklerinde Müslümanların kendilerine zorluk çıkardıklarını söylüyor ve bu nedenle bu toprakların bir an önce Hristiyanlar tarafından alınmasını istiyorlardı.¹³ Şunu da ısrarla belirtmeliyiz ki, Haçlılar çağından 16. Yüzyıla kadar Ortadoğu'ya seyahat etmiş olan gezginlerin eserlerinde kasıtlı bir şekilde Müslümanların kara propagandalarını yapmış olmalarından kastın halen daha Avrupalıların Kudüs rüyasını ve Haçlı seferleri ideallerini canlı tutmak olduğu unutulmamalıdır.

Haçlı Seferleri esnasında Avrupa'nın bir diğer hedefi de Yahudiler olmuştur. Uzun yıllar çıkar ilişkisi içinde bir arada varlıklarını devam ettirdiyseler de Avrupa dünyası çeşitli konsillerde ciddi bir şekilde Yahudi aleyhtarlığı yapmıştır. Hz.İsa'nın çarmıha gerilmesinin sebebi olarak Yahudiler görülmüş ve Hz. İsa'nın intikamını almak için Yahudilerin kökünün kazınması için hem fikir olmuşlardır.¹⁴

1.1.2. Siyasi Nedenler

Ortaçağ; bir çağın kapanıp yeni bir çağın açılmasında etkili olan Batı Roma İmparatorluğu'nun inkırazından sonra Avrupa artık Ortaçağ diye bir adlandırılan yeni bir döneme girmişti. Bundan sonra Batı Roma'nın yerine Avrupa'da güçlü merkezi

¹¹ Selim Koca, "Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?", *Akademik Bakış Dergisi*, C.10 Sayı 20, 2017, s. 18.

¹² Mehmet Şimşir, "Ortaçağlarda Düzenlenen Haçlı Seferlerinin Gerçek Nedenleri Üzerine Bir Çalışma", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45, 2018, s. 101.

¹³ Sevim, *age*, s.33.

¹⁴ Şimşir, *agm*, s. 104.

Krallıklar hüküm sürecekti.¹⁵ Ayrıca Avrupa’da halkın kendi içinde yaşadığı iç çekişmeler kıtayı Feodalite denilecek olan yeni bir düzenin ortasına sürükledi. Bu durum Avrupa’nın siyasi ve ekonomik dengelerini sekteye uğratmıştır ¹⁶. Avrupa Hristiyan dünyasının kurtuluşu, Avrupa halklarının tekrar birleştirilmesi için Hristiyanlık önemli bir dini enstrüman olarak kullanılmıştır. Roma’ya gelince, o Hristiyan dünyasının tek efendisi olmak ve İstanbul Patrikliği’ni devre dışı bırakmak gibi bir rüyanın peşindeydi. Aslında Roma dünya üzerindeki Hristiyanlığın diğer farklı unsurlarını da kendi şemsiyesi altında toplamayı amaçlıyordu. Böylece Hristiyanlar arasındaki siyasi ve dini ayrılıklar ortadan kaldırılacaktı. ¹⁷Bu dönemlerde Anadolu’daki durumda Hristiyan dünyasının aleyhine işliyordu. Zira Bizans doğuda toprak kaybediyordu. Selçuklular İstanbul’u baskılarken Urfa, Antakya, Kudüs de Müslümanlar tarafından ele geçirilmiş, bu vaziyet Avrupa dünyasını derin düşüncelere sevk ederek bu yönüyle İslâm dünyası üzerine sefer düzenleme ihtiyacını doğurmuştu.¹⁸

1.1.3. Ekonomik Nedenler

X. Yüzyılın başlarından itibaren önemli gelir kaynaklarından olan ticaret yollarının Müslümanlar tarafından alınması, Hristiyan dünyasını büyük ölçüde zarara uğratmıştır.¹⁹ Hristiyan dünyası ekonomik olarak tekrar toparlanmak için halktan ağır vergiler almaya başlamıştı. Nüfusu hızla artan Avrupa dünyası işsizlik, açlık, yoksulluk içinde yaşanmaz bir hal almıştı. Bu durumdan bir an önce kurtulmak ve Avrupa’nın ekonomik ve siyasi otoritesini tekrar üst seviyelere çıkarmak için halka İslâm topraklarındaki zenginlikten bahsederek onları Haçlı Seferlerine teşvik ettiler. Hatta Kudüs için İncil’de yazan sokaklarından “Süt ve Bal Akan Şehir” sözleri de durmadan hatırlatılıyordu.²⁰

Doğunun zenginliklerine ulaşmak ve bu zenginliklere sahip olmak için başta krallar olmak üzere, asiller ve halk din adamları tarafından Haçlı Seferlerine çıkmaları için teşvik ediliyordu. Bu durum uzun zamandır düşünülen Haçlı Seferlerinin başlamasına neden olmuştur. ²¹

¹⁵ Bunun için bkz. Muammer Gül, *Ortaçağda Avrupa Tarihi*, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2013.

¹⁶ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 21.

¹⁷ Şimşir, *agm.* s. 105.

¹⁸ Alexander Mikaberidze, *Conflict and Conquest in the Islamic World: A Historical Encyclopedia*, California 2011, s. 229.

¹⁹ Şimşir, *agm.* s. 111.

²⁰ Demirkent, *age*, s. 8.

²¹ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C.I, Türk Tarih kurumu Yayınları, Çeviren, Fikret Işıltan, Ankara, 2008,s. 104.

1.1.4. Sosyal Nedenler

Haçlı seferlerinin sosyal sebepleri kısaca şöyle özetlenebilir. Seferlerin hemen öncesinde feodal beyler topraklarını giderek arttırmış, köylü ve askerlerin elindeki topraklar ise hızla azalmıştır. Topraklarını kaybeden halk giderek fakirleşmiş ve ağır şartlarda hayatlarını sürdürmüştür.²² Açlık, yoksulluk ve artan nüfus nedeniyle birlikten giderek uzaklaşan halk ise Papa II. Urban'ın Sefer çağrısı sonucu ailelerine daha iyi bir hayat yaşatmak için sabanlarını, küreklerini bırakarak sefer çağrısına olumlu cevap vermiştir. Çünkü sefere katılacak Haçlılar Müslümanlar ile sadece askeri münasebette bulunacaklarını düşünmüyor; aynı zamanda Müslümanların yaşam tarzlarından, kültürlerinden etkilenip; Müslümanlardan öğrenecekleri birçok şeyi ülkelerinde uygulama fırsatını yakalayacaklarını sanıyorlardı. Zira (751) Talas savaşında Türk-İslâm dünyasının Çinlilerden öğrendiği kağıt, matbaa, pusula barut gibi buluşları; bunun yanında İslâm topraklarında bulunan bazı yiyecekleri, şifalı bitkileri, baharat çeşitlerini, giyim ve yaşamsal bir takım ürünleri de Avrupa'ya götürmeyi düşünüyorlardı.²³

Haçlılar sefer öncesi İslâm dünyasının kültürel ve askeri açıdan kendilerinden çok ilerde olduğunu kabul ediyorlardı. Seferler ile birlikte doğudaki bilimsel çalışmalardan ve savunma tekniklerinden faydalanacaklarını düşünen ve Avrupa'yı aydınlığa çıkarmak isteyen Haçlılar sefere katılmış ve doğuya doğru yola çıkmıştır.²⁴

2. İLK DÖRT HAÇLI SEFERLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Konu bütünlüğü açısından bu bölümde yüz sekiz yıllık dönemi kapsayan ilk dört Haçlı Seferlerinin genel bir değerlendirilmesi yapılacaktır. IV. Haçlı Seferinden sonra gerçekleşecek olan sonraki Haçlı Seferlerinin daha iyi anlaşılması için ilk dört Haçlı Seferinin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel dinamiklerinin iyi analiz edilmesi kanaatindeyiz. Gerek siyasi, gerekse de ekonomik gayeler bakımından IV. Haçlı Seferinin taşıdığı hedefler sonraki seferlerin amaçlarından farklılık arz ediyordu. Böylece ilk dört Haçlı Seferi ile sonraki Haçlı Seferlerini mukayese şansına da vakıf oluyoruz.

²² Şimşir, *agm*, s. 112.

²³ Demirkent, *age*, s. 280.

²⁴ Demirkent, *age*, s. 9.

2.1. Halkların Haçlı Seferi (1096)

Halkların Haçlı Seferi olarak adlandırılan Avrupalıların Ortadoğu'ya gerçekleştirdikleri ilk sefer, aslında arkadan gelecek Avrupa'nın seçkin şövalyelerinin öncüsü ve habercisinden başka bir şey değildi. Bizans İmparatoru I. Aleksios'un Türklere karşı Avrupa'dan yardım istemesinin sebebi Türklerin içinde başlayan taht kavgaları ve iktidar boşlukları gibi olumsuzluklar nedeniyle Türklerin üzerine yapılacak askeri seferler ile birlikte bunların Anadolu'daki hâkimiyetini ortadan kaldıracaklarını düşünmesidir.²⁵ I. Aleksios'un bu yardım isteği Papalık tarafından olumlu karşılanmış ve II. Urbanus tarafından bu yardım tamamen Avrupa'nın lehine olacak şekilde tertiplenmiştir. Bizans'a paralı asker gönderme yerine tamamı Haçlılardan oluşan büyük bir halk grubu vücuda getirilmişti.²⁶ Bu halk hareketinin içinde her çeşit insan tipi mevcut olup, bunların çoğunluğu köylüler, şehirliler, şövalye aileleri ve onların erkek çocukları, kadınlar, eşkıyalar ve haydut denecek kadar tehlikeli insanlardan oluşuyordu. Bu kadar farklı insan tipini bir arada tutan tek ortak özellik; Hristiyan ve Müslümanların arasındaki kültür ve dini rekabetti.²⁷

Papa II. Urbanus 27 Kasım 1095 Salı günü Clermont'ta bir konsil tertiplemiş ve buna Avrupa'nın çeşitli şehirlerinden üç yüz'e yakın din adamı davet edilmişti. Papa konsilde halka hitaben bir konuşma yapmıştı. Konuşmasında İncil'den alıntılar yaparak ve toplanan halkın dini duygularını okşayarak, onların kiliseye olan bağlılığının devam etmesi gerektiğini ifade etmişti.²⁸ Konuşmasının devamında doğu'daki Hristiyanların Türkler tarafından katledildiğini, onlara yardım edilmesi gerektiğini ve bu yardım seferine katılmaları sonucu günahlarının affedileceği zikr edilerek onların Haçlı seferlerine katılmalarını istendi.²⁹ Katılacakları bu seferin aynı zamanda bir hac yolculuğu olacağını, sefere iştirak edeceklerin mallarının kilise tarafından korunacağı söylenerek onları bu sefere katılma konusunda teşvik etti. Konsile davet ettiği din adamları aracılığıyla Papa II. Urbanus'un sözleri kısa sürede Avrupa'da yayıldı. Bu sözler yoksulluk içinde yaşayan Avrupa halkı tarafından memnuniyetle karşılandı. Zira Avrupa'nın nüfusu hızla artmış, buna karşılık 1094 yılında meydana gelen sel felaketi ve

²⁵ Yasemin Akyol, "Halk Haçlı Seferleri", *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Sayı. 1, Mart 2018, s. 85.

²⁶ Runciman, *age*, C. I. s. 95.

²⁷ Paine, *age*, s. 17.

²⁸ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 50.

²⁹ Akyol, *agm*, s. 85.

salgın hastalıklar Avrupa halkının açlık ve ruhsal çöküntü yaşamasına sebep olmuştu. İncil’de yazılı “Sokaklarında Süt ve Bal Akan” Kudüs topraklarına sahip olma isteği onları cezbeden önemli bir faktördü.³⁰

Papa II. Urbanus halka sefer çağrısı yaparken bu hareketin başlangıç tarihini de 15 Ağustos 1096 olarak kararlaştırmıştı. Ancak keşiş Pierre L’ermite’in etrafında toplanan bu başıbozuk kitleler Kudüs’e bir an önce gitmek için sabırsızlanıyordu. Yaklaşık seksen bin yaya ve yüz bin atlıdan oluşan grup 1096 ilkbaharında Pierre L’ermite’nin hareket emrini beklemeden meteliksiz Gauiter’in komutasında Fransa’dan hareket etti.³¹ Halkların Haçlı Ordusunun ilk kafilesini oluşturan bu birlik, Ren ve Tuna nehirleri boyunca ilerleyerek 8 Mayıs’ta Macaristan’ın kuzey sınırlarına ulaştı. Disiplinden yoksun olan başıbozuk halk topluluğunun mevcudu yolda onlara katılan serseriler ile daha da çoğalıyordu. Macar Kralı Kolomen bu başıbozuk ordunun kendi topraklarından sorunsuz bir şekilde geçmeleri için isteklerini kabul etti ve yiyecek içecek bulma hususunda onlara gerekli desteği verdi. Ayrıca Haçlıların kendi topraklarından geçtiği sırada yapacakları herhangi bir yağma girişimlerini de cezalandıracağını söyledi. Mayıs ayının sonlarına doğru Haçlı Ordusu hiçbir soruna mahal vermeden Macaristan topraklarını geçerek Semlin’e ulaştı³² ve Belgrad yakınlarında bulunan Seve suyunu geçerek Bizans sınırına girdi. Bu sürpriz ile karşılaşan Belgrad askeri yetkilisi ve yerel Vali Haçlı Ordusu hakkında herhangi bir talimat almamıştı. Durumu hızlı bir şekilde İstanbul’a bildirmek üzere haberciler gönderdi. Gautier, vali’den ordu için yiyecek içecek talebinde bulundu. Talebi olumlu karşılanmayınca Gautier ve halktan oluşan bu birlikler şuursuz bir şekilde bulundukları bölgeyi yağmalamaya başladı. Bizans kuvvetleri bu yağma girişimine seyirci kalmayarak Haçlılar’a müdahale etti ve neticede Gautier’in adamlarından çoğu öldürüldü. Canlı ele geçirilenler ise kilise’de diri diri yakıldı.³³ Geriye kalan 16 adamı ile birlikte Gautier Semlin’de bulunan pazaryerine basma girişimi sonucunda yakalanıp, silahları ve elbiseleri alındıktan sonra çırılçıplak bir şekilde Belgrad’a götürüldüler. Bizans imparatoru, Gautier ve adamlarının askeri bir birlik gözetiminde İstanbul’a getirilmelerini emretti. Neticede bunlar Askeri birlik eşliğinde Temmuz 1096’da İstanbul’a getirildiler.

³⁰ Akyol, *agm*, s. 86.

³¹ Anna Komnena, *Alexlad*, İnkılap kitabevi, Çeviren, Bilge Umar, İstanbul, 1996, s. 306.

³² Raşid Erer, *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993, s. 36.

³³ Runciman, *age*, C. I. s. 96.

Pierre L'ermite ve beraberindeki ikinci Haçlı kafilesi 20 Mayıs günü Köln'den doğuya doğru yola çıktı. Yaklaşık 20 bin kişiden oluşan bu disiplinsiz ordu silahsız, yarı çıplak ve canlarından başka kaybedecek bir şeyleri olmayan insan yığınının başka bir şey değildi.³⁴ Pierre'nin komutasındaki halklar Macaristan topraklarına girince Macar Kralı Kolomen onları hoşgörü ile karşılamış ve onları hiçbir taşkınlık ve yağma'ya sebebiyet vermemeleri konusunda uyararak ülkesinden geçmelerine izin vermiştir. 20 Haziran'da Semlin'e varan halk ordusu o kadar büyük ve disiplinsizdiki Semlin valisi endişeye kapıldı ve onları göz hapsinde tutmaya karar verdi. Bu durum iki taraf arasında çatışmaya sebep oldu. Pierre'nin komutasındaki yığınlar şehrin kalesine saldırdı ve 4 bin kadar Macarı katlettikten sonra da Macar Kralı Kolomen'ın kendilerinden intikam alacağı endişesiyle hızlı bir şekilde Seve nehrini geçti.³⁵ Bizans'ın Belgrad valisi Niketas bunları nehirden geçerken kontrol altına almak istediye de bu kalabalık ordu ile baş edemeyeceğini anlayınca birlikleriyle beraber Niş'e çekildi. Birliklerin çekilmesi sonucu savunmasız kalan halk da Belgrad'ı boşalttı. Halk Haçlı Ordusu 26 Haziran'da Belgrad'a girdi ve boş şehri yağmalayıp ateşe verdiler.³⁶ Haçlılar Belgrad'ı yakıp yıktıktan sonra buradan ayrılarak Niş'e doğru harekete geçtiler. 3 Temmuz günü de Niş önlerine ulaştılar. Pierre L'ermite Niş Valisine elçi göndererek yiyecek-içecek talebinde bulundu. Niş valisi kısa sürede ve hiçbir sorun çıkarmadan yola devam etmeleri karşılığında onlara erzak temin edeceğini söyledi. Fakat Haçlılar disiplinsiz davranışlarıyla şehre saldırdı Niketaş bütün ordusuyla onlara karşılık verdi ve Haçlı Ordusunu bozguna uğrattı. Mevcudu kısa sürede 7 bine kadar düşen Haçlılar ertesi gün toparlanmış olarak Sofya'ya doğru yola koyuldular. ve 12 Temmuz'da Sofya'ya vardılar.³⁷ Bulgaristan Piskoposu Teofilakt, bir dostuna yazdığı mektupta şöyle demiştir: "Frenklerin ülkemizden geçmeleri bizi o kadar uğraştırdı ve üzdü ki, artık kim olduğumuzu bile bilemeyecek hale geldik." Bu durum Haçlıların dini duygulardan çok şiddet, ihtiras ve yağma duyguları ile dolu olduklarını göstermektedir.³⁸

Halk Haçlı Ordusu Sofya'dan bir refakat birliği gözetiminde Filibe ve Edirne üzerinden 1 Ağustos 1096'da İstanbul'a ulaştı. Bizanslı vaka yazarı Anna Komnena'nın ifadesine göre "Sayıları Kumsaldaki Kum Tanelerinden, Gökteki Yıldızlardan Çok" olan

³⁴ Akyol, *agm*, s. 87.

³⁵ Runciman, *age*, C. I. s. 98.

³⁶ Demirkent, *age*, s. 13.

³⁷ Akyol, *agm*, s. ,88.

³⁸ Erer, *age*, s. 37.

bu insan yığınlarını İmparator Aleksios surların dışındaki Haliç kıyısına yakın bir yere yerleştirdi. İmparator Aleksios Papa'dan talep ettiği ücretli askerler yerine, farklı milletlerden oluşan bu halk hareketini görünce çok şaşırılmıştı çünkü bu halklar yol boyunca geçtikleri yerleri harap etmekten başka bir işe yaramamıştı. Tüm bunlara rağmen Aleksios Halk Haçlılarını dostça karşıladı ve yaptıkları yağma ve taşkınlıkları affetti.³⁹ İlk iş olarak İmparator, Pierre L'ermite'yi saraya davet etti ve ona hediyeler takdim etti. Onunla yaptığı görüşmeler sonucu onun kumandanlık vasıflarına sahip olmadığını, peşinden sürüklediği bu halk ordusunun da Türklere karşı yeterli bir ordu olmadığını fark etti. Ayrıca kısa süre sonra Haçlılar hırsızlık ve yağma gibi olaylara tekrar başladılar. Bu nedenle İmparator Aleksios 6 Ağustos'ta bunları Boğazın karşı yakasına geçirdi. Daha önce İstanbul'a ulaşan Meteliksiz Gautier'in ordusu da onlara katıldı.⁴⁰ Marmara sahili boyunca taşkınlık yaparak ilerleyen bu başıbozuklar topluluğu İzmit Körfezine ulaştı ve Anadolu topraklarında ilerlerledikleri esnada aralarında çıkan bir tartışma sonucu Alman ve İtalyanlar Pierre L'ermite'nin idaresini terk ederek Rinaldo adında bir İtalyan'ı kendilerine lider seçtiler. Halk Ordusunun her iki grubu da İmparator Aleksios'un kendileri için belirlediği Kibotos karargâhına ulaştılar.

Bizans İmparatoru Aleksios, Pierre L'ermite ve Halk ordusunu kontların liderliğindeki Haçlı Ordusunu beklemeleri konusunda onları ikna etmeye çalışsa da bunlara pek söz geçiremedi. Kibotos'a geldikten kısa bir süre sonra etrafı yağmalamaya, kadın çocuk demeden halkı öldürmeye başladılar. Anna Komnena: "Ana kucağındaki süt bebeklerini ya sakat ettiler ya da şişlere takıp ateşte kızarttılar; yetişkinleri ise, her çeşit işkenceden geçirdiler"⁴¹ diyerek Halk Haçlılarının yaptığı zulmü gözler önüne sermiştir. Güya bu halklar doğudaki din kardeşlerine yardıma gelmişlerdi. Fakat Ortodoks Hristiyanlarına duydukları nefreti açık bir şekilde gösterdiler. Onlara göre Türkler ile Ortodoks Hristiyanları arasında hiçbir fark yoktu. Bu nedenle yerli halka saldırmaktan, evlerini ve kiliselerini ateşe vermekten hiç kaçınmadılar.⁴²

Pierre L'ermite Halk Haçlılarının yaptıkları vahşet karşısında üzülmeye rağmen onları durduramıyordu. Pierre'e gelince o da bu çapulcu ve kural tanımaz Haçlı Ordusuna söz geçiremiyordu ve onların üstünde hiçbir oteritesi kalmamıştı. Savunmasız halka karşı

³⁹ Demirkent, *age*, s. 15.

⁴⁰ Runciman, *age*, C. I. s. 100.

⁴¹ Anna Komnena, *age*, s. 307.

⁴² Demirkent, *age*, s. 15.

elde ettikleri başarılar onların cesaretini artırmıştı. Gruplar halinde Türkiye Selçuklu topraklarına akınlar yapmaya başladılar. Hatta 1000 kişiden oluşan bir Fransız grup Eylül ayında Türkiye Selçuklu Başkenti İznik yakınlarına kadar sokulup civar köyleri yağmaladı.⁴³

Fransızların bu yağma sonucu elde ettikleri ganimetleri satıp bol kazanç elde etmeleri Alman ve İtalyanlardan oluşan diğer Haçlı grubunun kıskanmasına neden oldu.⁴⁴ Nitekim Alman ve İtalyanlardan oluşan Haçlı grubu yanlarına papaz ve piskoposların da bulunduğu 6 bin kişiyle birlikte Fransızların yaptığı yağma hareketinden etkilenerek reisleri Rinaldo önderliğinde harekete geçtiler. İznik önlerine kadar geçtikleri tüm köy ve kasabaları yağmaladılar. İznik civarında hakim bir tepede bulunan Kserigordan kalesini ele geçirdiler. Kalenin yiyecek-icecek bakımından zengin oluşu ve stratejik önemi de buranın üs olarak kullanılmasını ideal hale getiriyordu. Yaptıkları yağma hareketleriyle cesaretlenen Halk Haçlıları şimdiye kadar sivil ve savunmasız halka karşı başarı sağlamış ve sivil halka karşı her türlü zulmü yapmışlardı. Kserigordan Kalesini zapt etmeleri artık bardağı taşırmıştı. Türkiye Selçuklu Sultanı I.Kılıç Arslan'ın bu çapulcu Halk Haçlılarına karşı bir önlem alması gerekiyordu. Sultan kaleye doğru hatırı sayılır büyüklükte bir ordu sevk etti. Türk Ordusu 29 Eylül günü Kale Surlarına ulaştı. Surların önünde Halk Haçlılarının kurduğu pusuyu bertaraf ettikten sonra burayı ele geçirmek için Haçlıların açığını aramaya başladı. Kalenin içinde su yoktu. Ancak yakınlarda bulunan bir kaynaktan günlük su taşınabiliyordu. Türk Ordusu hemen su kaynağını işgal etti çünkü bu çapulcu Halk Haçlılarını susuzluğa mahkûm etmek istiyordu. Sekiz günlük susuzluğun ardından reis Rinaldo daha fazla dayanamayacağını ve teslim olup hayatta kalması için de dinini inkâr edeceğini söyleyerek Türklerden söz aldıktan sonra kalenin kapılarını açtı. Rinaldo ve Haçlıların bir kısmı Müslüman olup esir alındı. İslâmiyeti kabul etmeyen Haçlılar ise Türk Ordusu tarafından kılıçtan geçirildi.⁴⁵

I.Kılıç Arslan her şeyin farkındaydı. Türklerin Anadolu'dan atılması için Bizans Devleti var gücü ile çalışıyordu. Bu çapulcular da Bizans tarafından çağrılmıştı. I.Kılıç Arslan Kserigordan Kalesini aldıktan sonra bu çapulcu Haçlıları tamamen ortadan kaldırmak için plan yaptı. İki Türk casusunu Kibatos karargâhına gönderdi. Bu casuslar karargâhtakilere Haçlıların Kserigordan Kalesini zapt ettiklerini ve İznik'i aldıklarını

⁴³ Demirkent, *age*, s. 16.

⁴⁴ Anna Komnena, *age*, s. 307.

⁴⁵ Runciman, *age*, C. I. s. 101.

söyleyerek geriye kalan Haçlılarında ganimeti paylaşmak için yola çıkmaları için onları teşvik etti.⁴⁶ Haçlılar yola çıkmak için hazırlandıysa da durumdan kuşkulandılar. Kibatos karargâhında yapılan tartışmalar sonucu 20 bin kişilik Haçlı grubu ile 21 Ekim günü yola çıktılar. Karargâhta sadece yaşlı, kadın, çocuk ve hastalar kalmıştı. Halk Haçlı grubuna Selçuklu Ordusuna yol boyunca tuzaklar hazırlamış ve bunlar karşı pusuyu fark etse de iş işten geçmişti. Ağaçların arasından Haçlılara karşı ok yağmuru başlamıştı. Selçuklu Ordusununda hücumu geçmesi nedeniyle Haçlılar iyice panikleyip korku içinde Kibatos karargâhına geri döndü. Selçuklu Ordusu Haçlıları karargâha kadar kovaladı. Karargâhta Selçukluların önlerine çıkanlar kılıçtan geçirildi, ormanlık alana kaçanlar ise eski bir Saray’a sığınarak hayatta kalabildi.⁴⁷

Anna Komnena eserinde “Türklerin kılıcına o kadar çok sayıda Kelt ve Norman kurban gitmişti ki, her yanda yatıp duran savaşçı cesetleri toplanıp yığıldığında, bundan koskoca bir yığın demeyeceğim, hatta bir yükselti, hatta bir tepe demeyeceğim, ama pek geniş alana yayılan yüksek dağ benzeri oluşturuldu” ifadesiyle Halk Haçlı Ordusunun başına gelen felaketi ifade etmiştir.⁴⁸

Bizans İmparatoru Aleksios Halk Haçlılarının başına gelen felaketi haber alınca hayatta kalanları İstanbul’a getirmek için Konstantinos Euphorbenos komutasında gemiler gönderdi. Onları alan Bizans donanması Haçlıları İstanbul’a getirdi. Bunlar Avrupa’dan gelecek büyük ve düzenli Haçlı Ordusunu beklemek üzere Sur dışına yerleştirildiler. Böylece Pierre L’ermite önderliğinde büyük umutlarla başlayan Halk Haçlı Seferi amacına ulaşmadan sona erdi. Binlerce insanın hayatına mal olan bu Sefer sadece dini duygularla Kudüs’e ulaşamayacağını göstermiştir.⁴⁹

2.2. I. Haçlı Seferi (1096-1099)

Avrupa’da Hristiyanlar arasındaki atışma ve çatışmalarla bölünmüş Hristiyanlığın birleşme davası fikrinin kökleşmeye başladığı süreç I.Haçlı Seferinin başlangıcı olarak kabul edilen genel görüştür. Bu politikalar Hristiyan önderler arasında şiddetle

⁴⁶ Akyol, *agm*, s. 91.

⁴⁷ Runciman, *age*, C.I. s. 102.

⁴⁸ Akyol, *agm*, s. 91.

⁴⁹ Runciman, *age*, C.I. s. 103.

savunulurken, bu durum Avrupa’da Haçlı seferlerinin başlangıcı olarak kabul görmüştür.⁵⁰

27 Kasım 1095 Salı günü Fransa’nın Clermont şehrinde Papa II. Urbanus toplanan kalabalığa silahlanma çağrısı yapmıştır. O aynı zamanda ateşli konuşması ile galeyana gelmiş halk tarafından “deus lo volt” (Tanrı istiyor) diye sık sık kesiliyordu. Batı dünyası ilk başta Hz. İsa’nın kabrinin bulunduğu Kudüs şehrini kurtarmak parolasıyla Hristiyanlık dinini itici güç olarak kullanmıştır. Asıl hedefler ise siyasi ve iktisadi iken din bir maske gibi kullanılmak suretiyle Hristiyanlığa yeni bir misyon yüklemiştir⁵¹ Clermont şehrinde yapılan çağrı o kadar etkileyiciydi ki asillerle birlikte halkın da bu çağrıya karşı gösterdiği istek çok büyük olmuştu. Hatta I. Haçlı Seferine kadınlar da katılmıştı. Çamaşır yıkayanlar, rahibeler, hayat kadınları ve daha iyi yaşam şartlarına sahip olmak isteyen çok sayıda kadın sefere iştirak edenler arasındaydı.⁵²

S.Runciman gelince onun Haçlı seferleri ile ilgili olan ifadeleri şu şekildedir:

“Muammalı, esrarlı ilham ve kehanetler iktisadi sebeplere eklenmişti. Bu bir kehanetler ve vizyonlar devresi idi. Pierre L’ermite genellikle görünmeyi gören bilinmeyi fark eden bir kimse sayılıyordu. Ortaçağ insanı, İsa’nın geri dönüşünün çok yakın olduğu kanaatindeydi, daha vakit varken tövbe etmek gerektiği, hayır işlemek içinde yollara düşmek gerektiğini düşünüyorlardı. Kilise de günahların hac yolu ile affolunabileceğini öğretiyordu. Kehanetler ise İsa’nın yeryüzüne dönmesinden önce kutsal ülke’nin doğru inanç tarafından geri alınması ve yönetilmesi gerektiğini ilan ediyordu. Pierre L’ermite dinleyicilerden pek çoğu kendilerini içinde buldukları sefaletten kurtarıp, mukaddes kitabın içinde süt ve bal aktığını bildirdiği ülkeye götürmeyi vaat ettiğine inanıyorlardı. Ancak bu ülkeye

⁵⁰ Paine, *age*, s.25-26.

⁵¹ Ahmet Ocak, “Haçlı Seferlerinin Ortaya Çıkışı ve Doğurduğu Sonuçlar”, *ATBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.14, (2014), s. 135-136.

⁵² Aydın Usta, *Haçlı Hikâyeleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2017, s. 32.

yapılacak yolculuğun tehlikeli ve çetin geçeceği anlatılıyordu.

Fakat hedef altın ve pırıl pırıl Kudüs Şehri idi.”⁵³

I.Haçlı Seferinde ordunun komuta kademesinde asiller bulunuyordu. Fransa kralının kardeşi Vermandios Kontu Hugue, Norman Reisi Bohemond, Lorraine Dükü Godofroi, Provence Kontu Raymond, Normandiya Dükü Robert eniştesi Blois Kontu Stephan ve Flandre Kontu orduyu komuta etmekteydi. Haçlı ordusunun 1096 senesinde Bizans sınırlarında toplanmaya başlaması İmparator Aleksios’u tedirgin etmişti. Çünkü Aleksios Haçlı komutanlarının sefer sonunda Bizans topraklarına sahip olacakları ve kolay kolay buradan çıkmayacaklarını düşünüyordu. Bu düşünce onu bu Hristiyan reisler ile bir anlaşmaya mecbur bıraktı.⁵⁴ Buna göre Haçlılar Türklerden ele geçirecekleri tüm şehir ve kaleleri kendisine teslim edeceklerdi. Ayrıca Haçlı liderleri kendisine bağlılık yemini edeceklerdi. Haçlı liderlerinden Hugue Bizans başkentine ilk ulaşan ve imparatora bağlılık yemini eden ilk kişi oldu. 1097 yılı ilkbaharında Anadolu’ya geçen ve Palekanon’da (Maltepe) toplanan Haçlı Ordusunun ilk hedefi ise Türkiye Selçuklu devletinin başkenti İznik olmuştur. Sultan I.Kılıç Arslan o esnada Ermeni Gabriel’in elinde bulunan Malatya’yı kuşatmakla meşgul idi. Pierre L’ermite komutasındaki Avrupa ülkelerinden 20 bin kişilik disiplinsiz ve düzensiz öncü Haçlı birliklerini kolayca mağlup ettiğinden dolayı arkadan gelen Haçlıların da önemli bir tehlike oluşturmayacaklarını düşünmüştü. Fakat sultan I.Kılıç Arslan karşı karşıya kaldığı tehlikeyi fark edince çok geç kalmıştı. Başkent İznik Haçlılar tarafından kuşatılmış, kalabalık Haçlı kuşatmasını önleyemeyen Sultan I.Kılıç Arslan altı haftalık kuşatmadan sonra İznik 18 Haziran’da Bizans birliklerine teslim edilmişti.⁵⁵

İznik Hristiyanlar için manevi değeri olan bir şehir olup Bitinya yöresinin en önemli merkeziydi Hellen dilinde “Zafer Ülkesi” demek olan ‘Nikaia’ adıyla anılıyordu. İznik Büyük İskender’in komutanlarından Philippos’on oğlu Antigonoz tarafından kurulduğu için bir süre onun adını taşıdı. Daha sonra Antipatros’un kızı Nikia’nın adını alan şehir Selçuklulardan itibaren İznik olarak anılmaya başlamıştır. İznik şehri Bizans’ın eline geçmeden önce on yedi sene Türklere başkentlik yapmıştı.⁵⁶

⁵³ Runciman, *age*, C.I, s. 90.

⁵⁴ Emir Yener, *Haçlı Seferleri*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s 8.

⁵⁵ Şehri Karakaş, *V. Haçlı Seferi (1218-1221)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ünivertesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2017, s. 5.

⁵⁶ Kırpık, *age*, s. 84.

Bu önemli şehrin düşmesi Haçlıların iştahını daha da kabartmıştır. Bu yönüyle onlar bir an önce Kudüs'e varmak için sabırsızlanıyorlardı. 27 Haziran 1097'de İznik'ten Eskişehir'e (Dorleón) doğru harekete geçtiler. Bizanslı rehberler eşliğinde ilerleyen Haçlı Ordusu Sultan I.Kılıç Arslan'ı Eskişehir yakınlarında tekrar yenilgiye uğrattılar. Haçlı Ordusu ilerlerken geçtikleri yollardaki tarla ve su kaynaklarını tahrip eden Sultan I.Kılıç Arslan bu siyasetiyle bunları yıpratmayı amaçlamıştır.⁵⁷

Haçlılara karşı gafil avlanan Sultan I.Kılıç Arslan Eskişehir ve Ereğli yakınlarında onları durdurmayı denese de başarılı olamadı. Haçlı Ordusu Çukurova'ya (Kilikya) doğru yönelerek Türklerin elinde bulunan Tarsus, Adana, Misis şehirlerini zapt etti. Baudouin, Urfa'nın Ermeni hakimi Thoros'un daveti üzerine Kilikya'dan ayrılarak, Ermeni reisinin Türklerle karşı bağımsızlığını koruyabilmesi için yardımına gitti. Baudouin'nin asıl düşüncesi Thoros'a yardım olmayıp kendine bağımsız bir Urfa haçlı kontluğu kurmaktır. 6 Şubat'ta Urfa'ya giden Baudouin Thoros'u öldürterek şehri ele geçirdi. Böylece doğu'daki ilk haçlı krallığı olan Urfa Haçlı Kontluğu kuruldu. (10 Mart 1098)⁵⁸

Haçlı ordusunun Urfa Haçlı Kontluğu kurulduktan sonraki hedefi Antakya idi.⁵⁹ Antakya Hristiyanların en eski merkezlerinden birisi olarak kabul ediliyordu Asi (Orontes) nehrinin hemen yanı başında inşa edilmiş güçlü surlarla çevrili Antakya büyük bir stratejik öneme sahipti. 20 Ekim 1097'de Haçlılar Antakya önlerine vardılar. Antakya şehrinin savunulmasında kullanılan askerler arasında şehrin ahalisinden olan Ermeni, Rum, Süryani ve Türkler bulunuyordu ve bunların mevcudu 5 bin civarındaydı.⁶⁰

Nisan 1098'de Haçlılar ilk önemli saldırılarını gerçekleştirdiler. Asi Nehri'nin güneyinden geçerek şehrin dış dünya ile olan bağlantısını kestiler. Bu durum karşısında Antakya'da kıtlık başladı ve şehrin valisi Yağısyan Musul ve Halep'ten gelecek İslâm ordularını bekliyordu. Ayrıca Musul Atabeyi Kürbuğa büyük bir orduyla Antakya'ya doğru ilerliyordu. Kürbuğa idaresindeki Türk ordusunun geldiğini duyan Haçlılar ise korkuya kapıldı fakat bu ordu Antakya'nın düşmesinden dört gün sonra şehre ulaşabildi. Türk tarihindeki kaybolan zaman diliminden en önemlilerinden olan bu gecikme Haçlıların yolunu Kudüs'e kadar açmıştır.⁶¹ Haçlı ordusunun komuta kademesi Bizans

⁵⁷ Demirkent, *age*, s.28.

⁵⁸ Işın, Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, C. I. Türk Tarik Kurumu Basımevi, Ankara, 2013, s. 32.

⁵⁹ Demirkent, *age*, C. I. s. 39.

⁶⁰ Kırpık, *age*, s. 88.

⁶¹ Kırpık. *age*, s. 89.

Kral'ı Aleksios ile yapmış oldukları anlaşma gereği Antakya şehrini Aleksios'a teslim etmeleri gerekiyordu Norman reisi Bohemond anlaşmaya aykırı davranarak doğu'daki ikinci haçlı devletini Antakya da kurdu ⁶²

Antakya'yı ele geçirmeyi başaran Haçlılar sıcakların artması ve ordularının yıpranmış olması nedeniyle bir müddet Antakya'da konakladılar. Bu esnada Haçlı ordusunda bulaşıcı hastalıklar baş gösterdi. ve aralarında Papa'nın mümessili Adhemar'ın da bulunduğu birçok Hristiyan hayatını kaybetmişti.⁶³ Haçlı Ordusunun bundan sonraki hedefi Kudüs şehri idi. Kudüs Hz. İsa'nın yaşadığı ve aynı zamanda çarmıha gerildiği yer olması bakımından Hristiyanlarca önem arz ediyordu. Haçlı ordusu liderlerinden bazıları Kudüs'e hareket tarihi henüz kesinleşmeden ordunun sabırsızlığını bir nebze dindirmek için Ma'arrat'un-Numan şehrine saldırmaya karar verdiler. Ma'arratu'n-Numan 11 Nisan 1098'de Haçlıların eline geçti. I.Haçlı seferinin en korkunç sahnelerinden birisi burada yaşandı. İbnü'l Esir'e göre Haçlılar Ma'arrat'ün-Numan'da 100 bin kişiyi katlettiler.⁶⁴ Bu insanlık tarihine kara bir leke olarak geçen bir katliam olurken, bu kıyımın haberini Papa ya bir mektup ile bildirildi. Mektuptan bazı ifadeler şöyleydi:

“ Muhteşem manzaralar görüldü. Adamlarımızın bazıları(ki bunlar daha merhametli olanlardı) Düşmanların kellelerini uçurdu; ötekiler oklarla vurup kalelerden aşağı düşürdü; berikiler ise ateşlere atarak daha uzun işkenceler yaptılar. Şehrin sokaklarında kelle, el ve ayak yığınları görölüyordu. Yolunu bulmak isteyen insan gövdeleri ve at leşleri üstünden geçmesi icap ediyordu. Kâfirlerin küfründen bunca zamandır kirlenen şehrin onların kanıyla işte böyle yıkanması şüphesiz Tanrı'nın adil ve muhteşem hükmü idi.”⁶⁵

13 Mayıs 1099 tarihinde haçlı kuvvetleri sahil şeridini takip ederek 3 Haziran da Remle'yi aldılar. 7 Haziran 1099'da da Kudüs şehrini uzaktan seyretmeye başladılar. Bu esnada Haçlı Ordusu 25 bin kişiden ibaret bulunuyordu. Haçlılar Kudüs'e doğru ilerlerken Kudüs valisi İftiharüddeve bazı tedbirler aldı. Haçlıların su bulamaması için şehrin dışındaki su kuyuları kirlettileri, yiyecek bulmamaları için de hayvan sürülerini

⁶² Karakaş, *age*, s. 6.

⁶³ Kırpık, *age*, s. 91.

⁶⁴ Sevim, *age*, s. 31.

⁶⁵ Yener, *age*, s. 10.

menzil dışına çıkarttılar.⁶⁶ Haçlıların açlık ve susuzluk çektikleri sırada Ceneviz gemileri kendilerine erzak ve kuşatmada kullanılmak üzere malzemeler getirmiştir. Bu durum Haçlıların Kudüs'ü zapt etme yönündeki düşüncelerini daha da arttırmıştır. 7 Haziran 1099'da başlayan kuşatma 15 Temmuz'a kadar devam etti. Kuşatma sonucu Kudüs şehri düşüp Haçlıların eline geçti ve böylece doğuda üçüncü Haçlı Devleti tesis edilmiş oldu. Haçlılar Kudüs'e girdikten sonra yaklaşık 70 bin Müslümanı katlettiler. Ayrıca Kudüs'te yaşanan Museviler de Türklere yardım ettikleri gerekçeleri öne sürülerek diri diri yakıldılar. Böylece doğunun incisi Kudüs Haçlıların kanlı çizimleri altında kırmızıya boyanmıştı.⁶⁷

Haçlılar Fatımilerin elindeki Kudüs'ü aldıktan sonra Suriye-Filistin bölgesindeki sahil şeridine yönelip bu hat boyunca yer alan şehirleri ele geçirdiler. Özellikle Trablus şehri ele geçirildikten sonra burada dördüncü Haçlı Devleti kuruldu.

Buraya kadar olan siyasi manzara şöyle özetlenebilir. Görüldüğü gibi kana susamış bu topraksız soylular rüyalarının peşinden gitmeyi başardılar ve bunun neticesinde Yakındoğu topraklarında irili ufaklı krallık ve prinkepslik tesis etmede muvaffak olmuşlardı. Buradaki her bir krallık Avrupa'nın ilerleyen zamanlarda sürekli olarak organik bağlarını hiç koparmayacağı kıtanın Ortadoğu'daki önemli birer üssü görevini görmekle kalmamış, bu Latin krallıkları Ortadoğu kültürüne adapte olmak suretiyle çevredeki Türk-İslâm devletleriyle siyasi, sosal ve iktisadi münasebetlere girişmişlerdi. İslâm topraklarının Haçlılara karşı savunulması noktasında ise gerek Türkiye Selçuklu Devleti gerekse de buna müşterek hareket eden beylikler üzerlerine düşeni fazlasıyla yaptılar. Ancak Doğu'da Selçukluların bu meseleye yeterince müdahil olamamaları, batı da Selçukluların bir deniz kuvvetinden mahrum bulunmaları Haçlı harekâtını hayal edemeyecekleri uç bir noktaya taşıyan dış amillerden sayılabilir.

2.3. 1101 Haçlı Seferi

I. Haçlı Seferinde başarılı sonuçlar alan ve bu neticeler ile Avrupa'yı cesaretlendiren Haçlı ordularına katılmak üzere Avrupa'da yeni gruplar oluşturuldu. Bunlardan bazıları I. Haçlı Seferine iştirak etmiş insanlardan oluşuyordu. Seferin başlangıcı her ne kadar Bohemond'un esir tutulduğu Niksar'dan kurtulması olsa da, asıl neden Haçlı Ordularına insan desteği sağlamaktı. I. Haçlı Seferinin üçüncü safhası

⁶⁶ Ece Sakar, *Birinci Haçlı Seferi (1096-1099)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011, s. 73.

⁶⁷ Runciman, *age*, C. I s.221.

olarak kabul edilen bu sefer Filistin'e yerleşen Haçlılara destek olmak için 1101 senesinde başlamıştır. Kont ve din adamları önderliğinde Alman, Fransız ve Lombardlardan oluşan Haçlı Ordusu 1101 yılının ilkbahar aylarında İstanbul'a gelmiş ve İstanbul'dan Anadolu'ya geçirilmiştir. Bu ordunun ilk grubunu oluşturan Lombardlar 20 bin kişilik bir ordu ile Ankara'ya yöneldi. Ankara'yı ele geçirdikten sonra Tokat yakınlarında bulunan Niksar'a yöneldi. Niksar'a doğru ilerlerken 5 Ağustos'ta Merzifon yakınlarında Sultan I. Kılıç Arslan ve Danişmend kuvvetleri tarafından Merzifon'da yapılan muharebe sonucunda kılıçtan geçirildi. Fransızlardan oluşan ikinci ordu ise Konya yakınlarında 13 Ağustos tarihinde, Fransız ve Almanlardan oluşan üçüncü ordu ise 5 Eylül 1101'de Ereğli yakınlarında Sultan I. Kılıç Arslan ve Danişmend kuvvetleri tarafından imha edildi.⁶⁸ Böylece Kudüs'teki hâkimiyeti güçlendirmek için başlayan 1101 Haçlı Seferi Anadolu içlerinde yok edildi. Türklerin bu başarısı, onların Anadolu'daki varlığını ve Anadolu'dan çıkarılamayacağını ispatlamış oldu.

1101 Haçlı Seferinin İslâm Dünyası açısından diğer önemli başarılarından birisi de İstanbul'dan Suriye'ye, çaprazlama inen yolu Haçlılara kapatmış olmasıdır. Bu yolun kapanmasından sonra Haçlılar; Anadolu topraklarına yapacakları seferler için Anadolu topraklarını değil de deniz yollarını kullanmak zorunda kalmışlardır.

1101 haçlı seferinde İslâm dünyasının elde etmiş olduğu başarı, Haçlı Ordularının Suriye içlerine kadar ilerlemelerine engel olmuştur. Haçlılar şayet hedeflerine ulaşmış olsalardı, yüzbinlerce kişiden oluşan Haçlı Ordusu kıyı şeridi ile yetinmeyecek, Suriye'nin içlerine kadar ilerleyecek, Halep ve Dimaşk şehirlerini de ele geçirme fırsatını yakalayacaktı.⁶⁹ Nitekim bu başarı Suriye topraklarını Haçlılardan gelebilecek daha büyük tehlikelerden de korumuş oldu.

İslâm dünyasının toparlanması, Trablus'un Türklerin eline geçmesiyle başlamıştır. Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Muhammed Tapar tarafından Emir Mevdud Haçlılarla ciddi mücadeleler yapmıştır. Daha sonra Haçlıların içerisindeki çekişmelerden faydalanarak anlaşmazlıkları dikkatle takip eden İmameddin Zengi 1144 yılında Urfa'ya

⁶⁸ Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1996, s. 39.

⁶⁹ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2010, s. 140.

saldırdı. Urfa kontu joscelin'in şehirde bulunmadığı bir anda Doğu'da kurulan ilk Haçlı Devleti olan Urfa'yı 24 Aralık 1144'te ele geçirdi. Urfa'nın yaklaşık 50 yıl sonra Türkler tarafından tekrar fethedilmesi Avrupa'da Haçlı Seferinin heyecanını yeniden uyandırdı.⁷⁰

2.4. II. Haçlı Seferi (1147-1148)

Tarihte II. Haçlı Seferi olarak bilinen bu sefer; Urfa'nın 24 Aralık 1144'te Türkler tarafından Haçlılardan geri alınmasıyla, Avrupa'da Haçlı zihniyetinin tekrar canlanmasına neden olmuştur. Papa III. Eugenius Aralık 1145 yılında yaklaşık yarım yüzyıldır küllenen Haçlı ateşini tekrar bir sefer çağrısı yaparak alevlendirilmiştir.⁷¹

Papa III. Eugenius sefer çağrısı yaptığında, seferin propaganda kısmında Urfa'nın Türkler tarafından alındığına dair bilgi vermemiştir. Halkın dini duygularına dokunmak için halkı harekete geçirmek adına daha çok Kudüs'ün korunması konusuna vurgu yapmıştır. Papa III. Eugenius II. Haçlı Seferi için yaptığı çağrıda tıpkı I. Haçlı Seferinde olduğu gibi, sefere katılacakların günahlarının affolunacağını, malları ve ailelerinin korunacağını söylüyordu.

Papalığın sefer çağrısında en önemli vaizi ve destekçisi Fransa'da sözü Kral VII. Louis'ten sonra geçerli olan Başrahip Bernand de Clairvaux idi. Clairvaux'un sefer çağrısı yaptığı sırada şu sözü dikkat çekici olmuştur: "Eğer akıllı bir tüccarsanız, eğer bu dünya mallarına sahip olmak istiyorsanız size fevkalade pazarlar gösteriyorum, bu fırsatı kaçırmayın."⁷² Clairvaux'un konuşması bunu dinleyen halkı kısa süre içinde çılgına çevirdi. Halk, asillerden daha fazla galeyana gelmişti. Küreğini, sabanını bırakan sefere koşuyordu. Clairvaux Papa'ya yazdığı bir mektupta şöyle diyordu. "Ağzımı açtım, konuştum. Derhal Haçlıların sayısı arttı. Köyler, kasabalar artık boş. Her yedi kadına ancak bir erkek düşüyor. Her yerde kocaları daha sağ olan dul kadınlar görülüyor."⁷³

Papa III. Euganius II. Haçlı Seferinin liderliğini Fransa Kralı VII. Louis ve Almanya Kralı III. Konrad'a vermişti. Haçlı ordusu 1147'de iki kralın önderliğinde yola çıktı. Haçlı ordusunun yola çıktığını duyan Bizans kralı Manuel Komnenus'u bu durum

⁷⁰ Demirkent, *age*, s. 101.

⁷¹ Demirkent, *age*, s. 101.

⁷² Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 2003, s. 18.

⁷³ Demirkent, *age*, s.103.

son derece endişelendirmişti. Çünkü 1097 ve 1101 yıllarında cereyan eden hadiseler unutulmamıştı. Bizans kralı Komnenos Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud ile bir anlaşma yapmanın Bizans için çok yararlı olacağını düşündü. Haçlı Ordusu Bizans topraklarından geçerken verdikleri zararlar, hatta İstanbul'a bile saldırımayı düşünmeleri Komnenos'un bu antlaşma konusunda ne kadar haklı olduğunu göstermiştir.⁷⁴

İslâm dünyasına gelince İmameddin Zengi'nin ölümü beklenildiği kadar olumsuzluk doğurmadı. Zira batı dünyası, Zengi'nin ölümünün İslâm coğrafyasında taht kavgalarına sebep olacağı ve bu taht kavgalarının Müslüman topraklarında bir felakete zemin hazırlayacağı düşüncesindeydi. Fakat beklenildiği gibi olmadı. Zengi'nin ülkesi iki oğlu arasında ikiye bölünüp yönetildi. Seyfeddin Gazi Musul'da, Nureddin Mahmud Halep'te hüküm sürdü. II. Joscelin'in Ermenilerle anlaşıp Urfa'yı tekrar almak istemesi Nureddin Mahmud tarafından engellendi. Çünkü Urfa İmameddin Zengi'nin şan ve şöhretinin yegâne sebebiydi. Nureddin Mahmud Haçlı Seferilerinin halkına birlik ve beraberlik fikrini benimsetmiş ve İslâm dünyasını cihat ruhuyla coşturmuştur. Nureddin'in hâkimiyeti altındaki toprakları almak maksadıyla harekete geçen Alman Ordusu 1147 yılında Kral Konrad'ın önderliğinde Bizans topraklarına ulaştı. Kral'a her ne kadar hiçbir konuda Bizans'a zararları dokunmayacaklarına dair yemin etse de kalabalık ve disiplinsiz Alman Ordusu yol boyunca pek çok çirkinliğe sebebiyet vermiştir. Kral bu çirkinlikler karşısında Konrad ve ordusunun Çanakkale Boğazını kullanarak Anadolu'ya geçmelerini teklif ettiyse de bu isteği reddedilmiştir.⁷⁵ Alman Haçlı Ordusu 10 Eylül 1147'de İstanbul'a ulaştı.⁷⁶ Bunlar İstanbul'da da barbarlık ve çirkinliklerine devam ettiler. Kral Komnenos büyük babası Aleksios gibi Haçlılar ile İstanbul'da bir araya gelmek istiyordu. Çünkü Alman ve Fransız Orduları Bizans ile merkez dışında bir araya gelirse Bizans için kötü sonuçlar doğurabilirdi. Fransızlar gelmeden Alman Ordusu Anadolu'ya geçti.⁷⁷

Konrad bu söylenenlere kulak asmadı. 15 Ekim günü doğu yönünde ilerlemeye başladı. Asıl hedefi I. Haçlı Seferi sırasında takip edilen yoldan ilerleyerek Anadolu'ya geçmektir. Bizans topraklarını geçip Türk topraklarına girince yiyecek ve su sıkıntısı baş

⁷⁴ Runciman, C. II, s. 220.

⁷⁵ Altan, *age*, s. 54.

⁷⁶ Fikret Işıltan, *Niketas Khoniates Historiası*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 40-41.

⁷⁷ Paine, *age*, s. 48.

gösterdi. 25 Ekim günü Eskişehir yakınlarındaki Sarısu ırmağına ulaşır dinlenmeye başladılar. Haçlı Ordusu yorgunluğun da vermiş olduğu tükenmişlikle atlarından inerek sere serpe dinlenmeye başladılar. Bu esnada Türkiye Selçuklu Sultanı Mesud yaklaşık elli yıl önce aynı topraklarda babasının Haçlılara karşı almış olduğu yenilginin intikamını almak için ani bir baskın düzenledi. Haçlıların asker ve silah üstünlüğü hiçbir işe yaramadı. Haçlı Ordusunun büyük çoğunluğu imha edildi.⁷⁸ Konrad bu ağır yenilginin ardından hayatta kalan askerleri ile beraber İznik'e geri döndü.

Fransız Ordusu ise Kasım 1147'de İstanbul'a ulaştı. Konrad'ın uğradığı hezimetini öğrendikten sonra Alman ve Fransız Orduları İznik'te birleşerek güneye doğru harekete geçtiler. Aralık 1147'de Fransız Ordusu Menderes Vadisi boyunca Denizli'ye doğru ilerliyordu. Yüksek sıra dağları, dik yamaçları tırmanan Fransızların morali iyice bozulmuştu. Kral Louis kamp yapılacak yere doğru ulaştı. Fakat öncü birliklerden kamp kurulacak yer ile ilgili hiçbir ize rastlanmadı. Endişeye kapılan Haçlı Ordusu ani bir baskınla Sultan Mesud'un saldırısına uğradı. Türk Ordusu var gücü ile saldırıyordu. Saatler ilerleyip hava kararmaya başlayınca, Haçlılar çalılık kampın arasına gizlenmiş; hatta Kral Louis bir ağaca tırmanarak hayatta kalabilmişti. Ağır kayıplar veren Haçlı Ordusu 20 Ocak 1148'de Bizans'ın Liman şehri olan Antalya'ya ulaştı. Perişan haldeki şövalyelerin tek isteği yiyecek ve içecek sıkıntısını giderip kısa bir süre dinlendikten sonra Antakya'ya ulaşmaktı. Kral Louis kış mevsimine ve olumsuz hava şartlarına aldırmadan deniz seferi için gemi temini yoluna gitti. Havanın iyice kötüleşmesi ve denizlerde oluşan fırtınalar deniz yolculuğunu sekteye uğrattı. Haçlılar yaklaşık 5 hafta daha Antalya'da konakladı. Yiyecek içecek stoku biten Haçlıların perişan durumunu bilen Türkler, bunların ordugâhına ani baskın düzenledi. Kral Louis bu saldırıyı da atlatarak hayatta kaldı.⁷⁹

Hava koşulları normale döndükten sonra Bizans'ın Antalya Valisi Landulf temin ettiği sınırlı sayıdaki gemilere Kral Louis'i, Louis'in eşini, asilleri ve bazı şövalyeleri yanlarına alarak Antakya'ya doğru açılıp Haçlı Ordusunu geride bıraktılar. Landulf geri kalan Haçlıları şehrin surlarına yerleştirerek süratle yeni gemiler bulmak için işe koyuldu. Kral Louis ordu ile ilgilenmeleri için Flandre ve Bourbon Kontlarını şehirde bıraktı. Landulf'un bulduğu diğer gemilerden Flandre ve Bourbon Kontlarını kendi yakınlarını

⁷⁸ Demirkent, *age*, s. 106.

⁷⁹ Altan, *age*, s. 96.

da yanlarına alarak Antalya'dan ayrıldı. Böylece Haçlı Ordusunun yaya kalan kısmı kaderlerine terk edildi. Bir kısmı açlık ve hastalıktan dolayı, diğerler ise çaresizlikten Bizans'ın hizmetine girdi. Doğuya doğru ilerleyenlerin birçoğu Türkler tarafından öldürülmüş, hayatta kalanlar da esir alınmıştır. Yola çıkan Haçlılardan yarısı ancak Antalya'ya ulaşabildi.⁸⁰

Antakya Prinkepsi Raymond, zorlu yolculuktan sonra bir hayli azalan Haçlı Ordusunu görmekten memnundu. Kral ve maiyeti görkemli bir tören ile karşılanıp Antakya'ya getirildi, din adamları ve halk tarafından sevinçle karşılandı. Kral VII. Louis'in gelişi Raymond için çok önemliydi çünkü Halep hâkimi Nureddin Zengi'nin gittikçe yükselen kudreti Antakya için tehlike arz ediyordu.⁸¹ Raymond, kral Louis ile yaptığı bir toplantıda Antakya'nın sürekli Halep kuvvetlerinin saldırılarına açık olduğunu bu nedenle beraber Halep'e taarruz etmeleri gerektiğini ısrarla anlatıyordu. Fakat bu ısrarlara aldırış etmeyen kral etmiş olduğu Haçlı yemini nedeniyle Kudüs'e gitmesi gerektiğini söyleyerek buna karşı çıktı. Bu nedenle Raymond ile Kral'ın arası açıldı. Zira Raymond, kralın eşi Eleanore'nin amcasıydı, yeğenini sürekli krala karşı kıskırtıyordu. Bu durum karşısında Kral Louis karısını amcasının sarayından alarak ordusuyla Kudüs'e doğru yola çıktı. Kral VII. Louis'in bu sert tepkisi nedeniyle Raymond kraliçe Eleanore'yi planına alet ederek onun Antakya'da kalmasını ikna ettiysede Kral Louis zor kullanarak kraliçeyi alarak Kudüs'e doğru hareket etti. Şaşaalı bir törenle Antakya'ya giren Kral Louis, Raymond ile araları açıldıktan sonra kaçarcasına şehirden ayrıldı.⁸²

Kudüs Kraliçesi Melisende, oğlu Kral III. Boudouin, Krallığın bütün asilleri, patrik, psikoposlar, Alman ve Fransız Kralı ve ileri gelenlerin katılımıyla 24 Haziran 1148'de Akka'da İkinci Haçlı Seferinin geleceği hakkında geniş katılımlı bir toplantı yaptılar. Yapılan hararetli tartışmalar sonucunda çeşitli fikirler ortaya atıldı. Neticede seferin Suriye sınırları içerisinde bulunan Dimaşk üzerine yapılmasına karar verildi. Bu plandan haberdar olan Dimaşk emiri olan Unur şehrinin savunmasını güçlendirirken, Müslümanlardan da yardım istedi. Halep hâkimi Nureddin Zengi yardım çağrısı üzerine vakit kaybetmeden Dimaşk'a doğru yola koyuldu.⁸³

⁸⁰ Altan, *age*, s. 98.

⁸¹ Ali Emre, *Nureddin Zengi*, Temmuz Yayınları, İstanbul, 2018, s. 55.

⁸² Demirkent, *age*, s. 100.

⁸³ Demirkent, *age*, s. 112.

Dımaşk şehrini kuşatmaya karar veren Haçlı Ordusu 24 Temmuz günü Dımaşk şehrinin önüne geldi. Dımaşk'ı çevreleyen meyve bahçelerini ele geçirmenin kendileri açısından yararlı olacağını düşündüler. Zira bu bahçeler şehrin önemli hattıydı. Bu, bahçeler orman gibi şehrin etrafını sarıyordu. Haçlılar meyve bahçelerine saldırıp bahçelerde tahribat yaptılarsa da başarılı olamayacaklarını anlayıp, Louis, Konrad ve Boudouin komutasındaki orduyu şehrin doğusundaki açık araziye çıkarmaya karar verdiler. Bu fikirde isabetli olmayınca Haçlı liderleri Dımaşk'ın idaresinin kime verileceği hususunda birbirleriyle kavgaya tutuştular. Kuşatmanın beşinci gününde ise çekilmeye başladılar. Büyük ümitlerle başlayan Dımaşk kuşatması tam bir fiyasko ile sonuçlanmıştı. Haçlılar hatırı sayılır savaş malzemesi ile çok sayıda zayıat vererek itibarı yerle bir olmuş bir şekilde geri çekildiler.⁸⁴ Doğu'daki Haçlı devletlerine yardım amacıyla düzenlenen bu sefer onlara fayda sağlamadığı gibi, Türklere karşı durumları daha da kötüleşti II. Haçlı Seferinin başarısızlığı, Halep hükümdarı Nureddin Mahmud'un İslâm dünyası nazarındaki itibarını arttırmıştır. Nureddin Mahmud döneminde başlayan İslâm dünyasının yükselişi Selahaddin Eyyubi zamanında da devam edecekti. 15 Mayıs 1174'te Nureddin Mahmud'un ölmesi üzerine Selahaddin Eyyubi kısmen bozulan İslâm birliğini yeniden kurdu. Selahaddin Eyyubi tüm gayesinin cihat olduğunu söyleyerek, Berka çöllerinden Dicle Nehri kıyılarına kadar uzanan hâkimiyet sahasını genişletti. Selahaddin Eyyubi 1177 yılında Filistin topraklarında Remle'de aldığı yenilgi dışında Haçlılara karşı büyük zafer kazandı. 4 Temmuz 1187'de Hittin savaşında Haçlı Ordusunu imha etmesi, Kudüs Kralı Guy'da Lusignan'ı ve bütün asilzadeleri esir alarak 2 Ekim 1187'de hem Hristiyanlar hem Müslümanlarca kutsal kabul edilen Kudüs'e girmesi, onun İslâm âlemindeki itibarını daha da artırdı. Kudüs'ün fethedilmesi kutsal şehirde 88 yıldır devam eden Haçlı hâkimiyetini nihayete erdirmiştir.⁸⁵

II. Haçlı Seferinde Kudüs'ü Müslümanlara karşı sözde savunmak amacıyla yola çıkan Haçlılar başarısız olmuştu. Bundan sonra Kudüs'ü Müslümanlardan geri almak için "Kralların Seferi" olarak adlandırılan III. Haçlı Seferi vücuda getirmişlerdir.

2.5. III. Haçlı Seferi (1189-1192)

Büyük komutan ve devlet adamı Selahaddin Eyyubi'nin Hittin zaferi ile kutsal Kudüs şehrini Haçlılardan alması Avrupa'da derin izler bıraktı. Kudüs şehrinin

⁸⁴ Runciman, *age*, c.II, s. 234.

⁸⁵ Demirkent, *age*, s. 124.

Müslümanların eline geçtiği haberini alan Papa III. Urbanus duyduğu bu haberin üzüntüsüne daha fazla dayanamayarak 20 Ekim’de öldü.⁸⁶

Avrupa’da bir an önce yeni bir Haçlı Seferi düzenlemesinin ıırtkanlığı yapılıyordu. Bu nedenle III. Urbanus’un yerine bir Papanın seçilmesi, ardından da tüm Hristiyanlara bir Haçlı Seferi çağırısı yapması icap etmekteydi. Bu gayeyle Papa III. Urbanus’un yerine geçen VIII. Gregorius tüm batı Hristiyanlarına yeni bir Haçlı Seferi çağırısı yaptı. Bundan sonra Papa VIII. Gregorius da ölünce Papalığa III. Clemens seçildi ve yeni Papa vakit kaybetmeden Almanya, Fransa ve İngiltere Krallarına yeni bir Haçlı Seferinin tertiplenmesi için elçi gönderdi. Avrupa ülkelerinin kralları Haçlı Seferi için kendilerine yapılan çağırısı kabul ettiler. Fakat ülkelerindeki devam eden çeşitli sorunlardan dolayı hemen yola çıkacak durumda değillerdi. Bu nedenle III. Haçlı Seferinin üst düzey katılımcılarının doğu’nun yardımına gitmeden evvel kendi ülkelerindeki sorunları düzene koymaları gerekiyordu.⁸⁷

Hittin Savaşından on beş gün sonra Sur şehrine Montferratlı Conrad gelmişti. Kudüs Müslümanların eline geçtiği sırada Pisa, Cenova ve İtalyan filoları birbirleriyle savaş halindeydiler. Kudüs’ün düştüğünü öğrendikleri vakit aralarındaki sürtüşmeyi bırakarak Konrad’a yardıma koştular. Montferratlı Conrad Sur şehrinde Selahaddin’e karşı olağanüstü bir savunma yapmıştı. Selahaddin Conrad’ın kolay lokma olmadığını anladı. Aynı zamanda Sicilya Krallı II. William’ın Conrad’a gönderdiği filo zamanında ulaşmıştı. 1188 yılının yaz aylarında Suriye sahillerine ulaşan filo Trablus şehrinin Müslümanlar tarafından alınmasını da engellemiştir. O, Selahaddin ile Haçlılar arasındaki sürtüşmenin farkındaydı ve bu sürtüşmeden faydalanmak istiyordu. Bu çatışmayı daha da körüklemek için daha önce esir aldığı aralarında eski Kudüs Kralı Guy de Lusignan olmak üzere elindeki birçok Haçlı liderini serbest bırakmıştır. Kral Guy de Lusignan batıya döneceğini ve bir daha hiçbir surette Müslümanlara karşı silahlı mücadeleye girmeyeceğini belirtmesi sonucu serbest bırakılmıştı. Fakat sözünde durmadı. Kral Guy önce Trablus’a oradan da Sur şehrine gitti. Montferratlı Konrad onu şehre almadı. Kral Guy şehre girmekte ısrarcı olunca Konrad Avrupalı krallar gelinceye kadar Sur şehrini elinde tutacağını ve onların verecekleri karara göre hareket edeceğini bildirdi. Konrad Guy’un şöhretinden endişeleniyordu. Guy ikinci kez Sur şehrine alınmayınca buradan ayrılarak Akkâ’ya doğru hareket etti. Toplamayı başardığı Venedik, Danimarka, Cenova

⁸⁶ Demirkent, *age*, s. 145.

⁸⁷ Paine, *age*, s. 60.

donanmaları ile birlikte kaybettiği krallığını geri alma ümidi ile Akkâ'ya saldırmak üzere yola çıktı.⁸⁸

Kral Guy 28 Ağustos tarihinde Akkâ önlerinde karargâh kurdu. Yukarıda bahsettiğimiz Venedik, Cenova ve Danimarka donanmaları Frenklerin şiddetle ihtiyaç duyduğu yiyecekleri ve savaş aletlerini getirdiler. Ayrıca gemi mürettebatı son derece deneyimli birer savaşçıydı. Konrad ile Guy zoraki de olsa anlaştı. Buna göre Konrad Sur'u elinde tutacak, fakat Sur kaybedilirse Beyrut ve Sayda ona verilecekti. O da Guy'un krallığını tanıyacaktı.⁸⁹ Bu anlaşmadan sonra Konrad Akkâ kuşatmasına katıldı. Montferratlı Konrad'ın katılması çatışmaları hızlandırdı. Selahaddin Eyyubi ise bu iki Haçlı liderine zarar vermek için çalışmalarını sürdürüyordu. Avrupa'da ise durum farklı değildi. III. Haçlı Seferinin hazırlıkları devam ediyordu. Papa III. Clemens'in girişimleri sonucu İngiltere Kralı Arslan yürekli Richard, Fransa Kralığı Philippe Auguste ve Almanya Kralı Frederich Barbarossa (Kızıl Sakal) III. Haçlı Seferinin hazırlıklarını tamamlayarak harekete geçmişlerdi.⁹⁰

III. Haçlı Seferinde doğu'ya ulaşan ilk ordu, Almanya Kralı Frederich Barbarossa'nın kuvvetleri olmuştur. Frederich Barbarossa II. Haçlı Seferi esnasında amcası III. Conrad ile beraber Filistin'e gelmişti. Bu onun Filistin'e ikinci gelişi idi. Kral Sefere çıkmadan önce Anadolu'dan geçeceği yolları ve ordusunun konaklama yerlerini belirlemek için, Macaristan ve Bizans İmparatorlarına ve Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'dan elçiler vasıtasıyla izin istemişti. Ülkesinin yönetimini büyük oğlu VI. Heinrich'e bırakarak 11 Mayıs 1189'da, kutsal ülkeye ulaşmak üzere yola çıktı. Kral ve ordusu Macaristan'dan geçerek Bizans topraklarına ulaştı. Çanakkale Boğazını kullanarak Mart 1190 tarihinde Anadolu topraklarına geçti. Ancak Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan Haçlıların Anadolu topraklarından rahat bir şekilde geçmelerine müsaade etmemiştir. Fakat Haçlı Ordusunun sayıca çok üstün olması, II. Kılıç Arslan'ın temkinli davranmasına neden oldu. ⁹¹ Haçlılar 1190 yılında Balıkesir-Alaşehir istikametinde Anadolu toprakların doğru ilerliyordu. 3 Mayıs tarihinde Denizli yakınlarındaki Miryokefalon'a ulaştı. II. Kılıç Arslan burada Haçlıların geride kalan

⁸⁸ Demirkent, *age*, s.148.

⁸⁹ Demirkent, *age*, s. 149.

⁹⁰ Demirkent, *age*, s. 150.

⁹¹ Runciman, *age*, C. III, s. 31.

bâkiyeleriyle küçük bir savaş yaptı. Zira tertipli ve çok kalabalık olan asıl Haçlı Ordusuna saldırmak akıl kârı değildi. Küçük çaplı saldırılarla Haçlı Ordusunu yıpratma yoluna gitmişti. Haçlılar 11 Mayıs 1190'da Sultan II. Kılıç Arslan tarafından daha önce boşaltılan Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya'ya girdi. Ordu yiyecek ihtiyacını karşılamak üzere Konya'da altı gün konakladı. 10 Haziran'da Silifke Ovasına vardı. Nehri geçip şehre girmeye hazırlanan Haçlı Ordusu hiç beklemediği bir durumla karşılaştı. Kralın cesedi nehir kenarındaydı. Frederich Barbarossa'nın ölümü ile ilgili kesin bir ayrıntı yoktur. Fakat kutsal topraklar yolunda ilerlerken Frederich Barbarossa ölmüştü. Onun ölümü Haçlı Ordusunu psikolojik olarak çökertmiştir. Ordu Müslümanlarla yapılan çatışmalar ve çeşitli hastalıklardan dolayı da parçalanmıştı.⁹² Kral'ın oğlu Frederich az sayıda kalan ordu ile beraber Çukurova'dan geçip Antakya'ya ulaştı. Frederich babasının cesedini Kudüs'e götürüp orada gömmeyi planlıyordu. Bu yüzden cesedi sirke içinde muhafaza etti. Cesedin çürüdüğünü görünce de bunu Antakya'daki Katedralin içine gömdü. Antakya'da iki ay dinlendikten sonra sayıca daha da azalan bir ordu ile Akka'ya doğru yola koyuldu. 4 Ekim'de şehre ulaşan Alman Haçlı askerleri artık bir hiç olup İngiliz ve Fransızların içinde eridiler.⁹³

İngiliz ve Fransız Krallarına gelince onlar orduları ile beraber Hıttin savaşından üç yıl sonra 4 Temmuz 1190 tarihinde Avrupa'dan yola çıktılar. Her iki Kral da çok farklı yapı ve mizaca sahipti. Richard uzun boylu, güçlü ve yakışıklıydı. Annesi Eleanore'den zerafet ve nezaketi babasından da savaş sanatını öğrenmişti. Yetenekli bir devlet adamı değildi. Fakat iyi bir savaşçı ve kumandandı. Philippe ondan çok farklıydı. Sert mizaçlı cahil, riske girmeyen, bir gözünü de kaybettiği için de çirkindi ve Richard'dan da sekiz yaş küçüktü. Becerikli ve hilebaz bir politikacıydı. III. Haçlı Seferine ise mecbruiyetten katılmıştı. Richard ise sefere katılma konusunda çok istekli ve heyecanlıydı.⁹⁴

İngiliz ve Fransız Orduları Messina'da bir araya gelerek; iki Kral bundan sonraki süreç için bir anlaşma imzaladılar. Sefer esnasında yapılacak fetihlerdende elde edilecek gelirleri eşit paylaşacaklardı. Kışın Messina'da geçiren Haçlı Ordusu 1191'de Fransa Kralı II. Philippe doğu'ya doğru harekete geçerek 20 Nisan'da Akka'ya ulaştı. İngiliz Kral Richard ise 10 Nisan'a kadar Messina'da kaldı ve bu tarihte bu liman kentinden ayrıldılar.

⁹² Paine, *age*, s. 61.

⁹³ Turan, *age*, s. 247.

⁹⁴ Demirkent, *age*, s. 154.

Ancak İngiliz donanması şiddetli bir fırtınaya yakalandı. Zorlu bir yolculuktan sonra Kıbrıs Adasına ulaştılar ve Kıbrıs hâkimiyetini elinde bulunduran Issak Dukars Komnenas tarafından kötü muamele gördüler. Bu durumda içerlenen Richard, ani bir kararla Kıbrıs adasını zapt ettikten sonra 8 Haziran 1191’de Akka’ya ulaştı.⁹⁵

Akka yaklaşık iki senedir kuşatma altındaydı. Selahaddin Eyyubi ve Müslümanlar tarafından kuşatıldığı ilk günden itibaren bu kuşatmaların ortadan kaldırılması için yeterli çabanın sarf edilmediği anlaşılmaktadır. Müslümanların Akka kuşatmasını sonlandırmaması nedeni ile 12 Temmuz 1191’de şehir Haçlılara teslim edildi. Haçlılar şehri teslim aldıktan sonra aralarında daha önce var olan anlaşmazlık tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Akka’nın hakimi kim olacağı, kimin nerede oturacağı, ele geçirilen değerli eşyaların paylaşımının nasıl olacağı konusunda araların da anlaşmazlık çıktıysa da sonradan bu sorun aşıldı ve bunlar sancaklarını şehre diktiler. Akka tekrar Haçlıların eline geçmişti. Bu önemli liman şehrinin Haçlı hâkimiyetine geçmesinden sonra Haçlılar ile Selahaddin Eyyubi arasında bir anlaşma yapıldı. Anlaşmaya göre esir mübadelesi yapılacaktı. Selahaddin Eyyubi anlaşmaya uyarak elindeki esir alınan Haçlıları serbest bıraktı. Richard ise anlaşma maddelerine uymayarak elindeki Müslüman esirleri serbest bırakmadı ve 2700 askeri, 300 kadar kadın ve çocuğu zincire vurarak şehrin dışına çıkardı. 20 Ağustos günü bu Müslüman esirleri Akka çayırlarında katletti.⁹⁶

Fransa Kralı Philippe ise 2 Ağustos 1191’de bir Haçlı olarak görevini yerine getirdiğini; bundan böyle ülkesine dönmesi gerektiğini söyleyerek doğudan Avrupa’ya doğru hareket etti. Richard artık tek liderdi. Bir an önce Kudüs’e ulaşmak için sabırsızlanıyordu. Philippe’nin Avrupa’ya döndüğü tarihte 2 Ağustos Perşembe günü Richard ordusunu Akka’dan çıkararak Kudüs’ün kuzeyindeki sahil şeridinde bulunan Yafa’ya doğru harekete geçti. Selahaddin Eyyubi de ordusu ile beraber Haçlıları takip ediyor, geride kalan Haçlı askerlerini esir alıyor ve Akka’daki Müslüman katliamının intikamını alırcasına onları idam ediyordu.⁹⁷

7 Eylül’de Haçlı Ordusu Akka’nın kuzeyinde bulunan Arsuf’a vardı. Selahaddin Eyyubi burada Haçlılar arasında bir kargaşa çıkarıp onların düzenini bozmak istiyordu.

⁹⁵ Runciman, *age*, C. III, s. 36.

⁹⁶ Runciman, *age*, C. III, s. 47.

⁹⁷ Runciman, *age*, C. 3 s. 47-48.

Nitekim dağınık küçük çaplı orduları yok etmek daha kolay olacaktı. Fakat Selahaddin Eyyubi bunu gerçekleştiremedi. Richard Yafa şehrine ulaştı. Yafa'yı Haçlı Ordusu için askeri üs haline getirdikten sonra kış şartlarına aldırmadan Yafa'dan Remle'ye oradan da Kudüs'e doğru yürüdüysen de şehre ulaşamadı. Kudüs'e ulaşmak için sarf ettiği bütün çabalar sonuçsuz kaldı.⁹⁸

Richard'ın Kudüs'e ulaşma çabaları sonuçsuz kalınca, ülkesine dönme kararı aldı. Zira ülkesinde işler iyi gitmiyordu. Kardeşi John ülkede karışıklıklara sebep oluyor, Fransa Kralı Philip de Normandiya bölgesi için büyük tehdit oluşturmuyordu. Richard ülkesine dönmeden doğuya kimin hükmedeceği konusunda eski Kudüs Kralı Guy'u destekleme kararı aldı. Zira Montferratlı Konrad'ı Guy karşısında başarısız buluyor ve Konrad'ın Selahaddin ile sürekli temas halinde olmasından rahatsız oluyordu. Krallık konusunun kesin bir şekilde çözülmesi gerekiyordu. Bu hususta şövalye ve yerli baronlarla krallık seçimi konusunda bir toplantı yapıldı ve bu toplantıda Guy ile Konrad'dan birisini seçmeleri istendi. Herkes Konrad'ı destekledi. Richard her ne kadar bu seçimden memnun kalmasa da Konrad'ı Kral olarak kabul etti. Seçimi kaybeden Guy teselli mükâfatı olarak Richard tarafından Kıbrıs'ı yönetmek üzere sınırsız yetkilerle gönderildi. Krallığa getirilen Konrad Sur şehrinde taç giyme merasimi esnasında iki Haşhaşi fedaisi tarafından öldürüldü. Konrad'ın ölümü hiç kuşkusuz Prenses İsabella ile evlenen Henry de Champagne'ye yaradı. Henri de Champagne hem İngiltere Kralı Richard hem de Fransa Kralı Philippe'nin yeğeni idi. Prenses İsabella ile evlendikten sonra krallık makamına oturdu.⁹⁹

Ricard ile Selahaddin'in arasındaki mücadelenin sonuçsuz kalması ve ülkesindeki baş gösteren iç karışıklıklardan dolayı ülkesine dönmek istemesi Richard'ı Selahaddin ile anlaşmaya zorladı. 2 Eylül 1192'de yapılan anlaşmaya göre Yafa'nın kuzeyindeki tüm kıyı şeridi Haçlılarda kalacaktı. Ayrıca Hristiyan Hacılar Kutsal yerleri rahatça ziyaret edebilecek, Müslüman ve Hristiyanlar birbirlerinin ülkelerinden serbestçe geçebileceklerdi. Anlaşma imzalandıktan sonra Richard vakit kaybetmeden ülkesine dönmek üzere 9 Ekim 1192'de Yafa'dan denize açıldı. Kutsal Kudüs şehrini Müslümanlardan geri almak için büyük ümitlerle başlayan III. Haçlı Seferi hedefine ulaşmadan bitmişti. Selahaddin Eyyubi'nin Richard ile imzaladığı bu anlaşma Sefer

⁹⁸ Demirkent, *age*, s. 160.

⁹⁹ Ramazan Şeşen, *Selahaddin Eyyubi ve Devlet*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2018, s. 175-176.

başlamadan önce Alman İmparatoru Frederich Barbarossa'ya önerilen şartlarla aynıydı. Üçüncü Haçlı Seferine harcanan emek, servet ve savaşta ölen binlerce kişinin hayatı boşa harcanmıştı.¹⁰⁰ Sefer bittiğinde Suriye ve Filistin topraklarını tek hâkimi yine Selahaddin Eyyubi oldu. Haçlılar açısından ise Kıbrıs adasını ele geçirilmesi tek başarı kabul edilmektedir.

Haçlı Ordularının doğudan ayrılışından bir müddet sonra Selahaddin Eyyubi 3 Mart 1193'te Dımaşk'ta öldü.¹⁰¹ Selahaddin Eyyubi'nin ölümünden sonra uzun uğraşlar sonucu kurulan İslâm birliği, oğulları, kardeşleri ve akrabaları arasında hâkimiyet altındaki toprakları paylaşmalarıyla bozuldu. Eyyubi'lerin bu durumu Haçlılarla yapılan mücadelenin ihmal edilmesine neden oldu.¹⁰²

2.6. IV. Haçlı Seferi (1203-1204)

8 Ocak 1198'de Papa seçilen III. İnnocent, kendinden önceki Papa gibi III. Aleksios ile kiliselerin birleştirilmesi konusunda müzakere halindeydi. Zira doğu kilisesinin kendisine boyun eğmesinin ve kendisinin Hristiyanlığın tek merkezi olması için var gücüyle çalışıyordu. Ayrıca Papa III. İnnocent II. ve III. Haçlı Seferlerinden farklı olarak IV. Haçlı Seferlerine kralların değil, asillerin ve halkın katılmasını istiyordu. Çünkü Krallar kendi istek ve ihtiyaçları nedeniyle seferlere zarar veriyor, bunun sekteye uğramasına neden oluyorlardı. Halkın sefere katılması daha uygun görülüyordu.¹⁰³

IV. Haçlı Seferi için Avrupa'da yapılan çağrı sonuçsuz kaldı. En dindar Haçlılar bile bıktırılmıştı. Halk nazarında hiçbir şekilde heyecan oluşturmadığı gibi, önceki Haçlı seferine oranla katılım çok düşük olmuştu. Papa III. İnnocent IV. Haçlı Seferine maddi bir gelir sağlamak içinde ileride Papalık gelir vergisi haline dönüşecek bir vergi koydurdu. Sefer çağrısına isteksiz davranan halkı ikna etmek için Papa Paris'in civar köylerinden birinde yaşayan Foulques de Neuilly adındaki ünlü bir rahibi görevlendirdi. Papa bu konuda ona tam yetki vermişti. Foulques Fransa'da gezerek halkı sefere katılması için bilgilendirdi. Halk da ona mucizeler yorumladığından ünü ülke dışına kadar yayıldı. Paris sokaklarındaki vaazları sayesinde hırsız, yan kesici, sokak fahişeleri hatta üniversite

¹⁰⁰ Demirkent, *age*, s. 160.

¹⁰¹ Ernoul Kroniğ, *Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi*, Kronik Kitabevi, Çeviren, Ahmet Deniz Altunbaş, İstanbul 2019, s. 229.

¹⁰² Runciman, *age*, C. III, s. 68-69.

¹⁰³ Demirkent, *age*, s. 168.

doktorlarını bile Haçlı ordusuna katılmaları konusunda ikna etti. Sefer çağrısını Foulques yürütürken seferin liderliğine de Champagne Kontu Thibaut getirildi. Thibaut'un isteği ile de Blois Kantu Louis, Flandere Kontu Boudovin, Geoffroy de Villehardouin ve birçok asil Haçlı Seferine katılmayı kabul etti. Champagne Kontu Thibaut Seferin lideri olarak kabul edilmiş ve seferin İslâm dünyasının merkezi kabul edilen Mısır üzerinde yapılması noktasında fikir birliğine varılmıştı. Zira Mısır İslâm dünyasının hassas noktalarından biri olduğundan dolayı, Mısır'ın alınmasının İslam dünyasında oluşturacak travma nedeniyle Haçlıların Kudüs'e varmalarına daha çabuk neden olacaktı. Plan yapıp hedef belirlendikten sonra Haçlıların Mısır'a nasıl ulaştırılacakları meselesi baş gösterdi. Mısır'a denizlerden gidileceği için çok sayıda gemiye ihtiyaç vardı. Haçlılar 1201 yılında Venedik ile görüşme yapmak üzere Godofroi başta olmak üzere altı kişiden oluşan bir heyet gönderdiler. Heyet Venedik'in 90 yaşındaki ve aynı zamanda kör olan Devlet Başkanı Enrico Dondalo'nun sarayına ulaştı. Haçlıların Mısır'a taşınması için dönemin güçlü donanmalarına sahip venedik ile görüşmeler yapıldı. Yapılan görüşmeler sonucu Godofroi ve Venedik yöneticileri arasında anlaşma sağlandı. Haçlılar ile Venedik 85,000 Gümüş Mark karşılığında 4500 şövalye ve atları, dokuz bin seyis ve yirmi bin yaya askeri taşınması ve bunların bir yıllık yiyeceklerini temini konusunda anlaşmaya varılmıştı. Haçlıların ele geçirecekleri İslâm topraklarının yarısının da Venedik'e verilmesi durumunda da Venedik elli gemi ve yedibin asker ile sefere destek vereceğini, hazırlanan donanmayla Haçlı askerlerinin üç katını taşıyacak kadar büyüklükte olacağını taahhüt etmiştir.¹⁰⁴

İtalyan, Fransız ve Alman Haçlıları Venedik'e doğru yola çıktı. Sefer hazırlıkları devam ederken Mart 1201'de Champagne Kontu Thibaut aniden öldü. Haçlılar ordunun dağılmaması için vakit kaybetmeden reisliğe Boniface de Montferrat'ı seçtiler. Montferrat'ın seçilmesiyle sefer adeta Papa'nın elinden çıkmış oldu.¹⁰⁵ Boniface de Montferrat 1201 yılında Fransa'ya ve daha sonra onun yakın dostu olan Philip Won Schwaben'in yanına Almanya'ya gitti. Buradaki amacı reisliğini tüm asillerin tanınmasıydı. Philip Won Schwaben'de doğu işleri ile yakından ilgileniyordu. Bizans'ı en kısa zamanda ele geçirmek için IV. Haçlı Seferine müdahil olmuştur. Schwaben Bizans Devletinde tahttan indirilip zindana atılan İsaakios'un kızı İrane Angelina ile evliydi. İsaakios zindandan bir yolunu bulup kaçarak Schwaben'in sarayına sığınmıştır.

¹⁰⁴ Geoffroi De Villehardouin, Henry, De Valenciennes, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Çeviren, Ali Berkay, İstanbul 2018, s.18.

¹⁰⁵ Runciman, *age*, C. II, s. 99.

Schwaben onu Montferrat ile tanıştırmıştır. Bu tanışma IV. Haçlı Seferinin gidişatını tümüyle değiştirdi.¹⁰⁶

Seferin başlangıcında amaçları; doğudaki din kardeşlerine yardım ulaştırmak ve Kutsal Kudüs şehrini Müslümanlardan geri almaktır. Önce Mısır'a saldırmaları gerekiyordu, fakat Venedikli Enrico Dandolo için Mısır'a yapılacak bir saldırı onun ticari çıkarlarına uygun düşmezdi vekendisi de Bizans'tan nefret ediyordu. İşin içine Boniface de Montferrat'ında katılmasıyla seferin kontrolü ve yönetimi artık Venedik'teydi.¹⁰⁷

Haziran 1202'de Haçlılar Venedik'e ulaştı. Sefere katılım oldukça az olmuştu ve beklenenin çok altındaydı. Katılımın az olması Venedik'e ödenecek paranın toplanması hususunda bir takım sorunlara neden oldu. Yapılan anlaşmadan 34,000 Mark açık vardı. Sefer tıkanmıştı. Para ödenemeyince Enrico Dandolo Zara şehri'nin zaptı konusunda Haçlıların kendisine yardım etmeleri karşılığında borçlarını erteleyeceğini teklif etti. Haçlıların bir kısmı bu teklife karşı çıktıysa da başka çareleri yoktu. Onlar için tek sorun Zara'nın bir Hristiyan şehri olmasıydı. Boniface ve Enrico Dandolo bu durumu pek önemsemedi. Kasım ayında Zara'ya doğru hareket eden Haçlı ve Venedik gemileri şehrin önlerine ulaştıkları sırada kendilerine Papa tarafından yollanmış bir mektup ulaştı. Papa Hristiyan bir şehre saldırı yapılmasını istemiyordu. Haçlı liderleri bu isteği pek önemsemedi. 15 Kasım günü Zara Şehri ele geçirilip yağmalandı ve ganimet Haçlılar ile Enrico Dandolo arasında paylaşıldı. Haçlılar amaçlarının doğuya yardım olmadığını, kendi çıkarlarının ön planda olduğunu bir kez daha gösterdiler. Kış mevsiminin yaklaşması nedeniyle Haçlılar denize açılmadı. Kışı Zara'da geçirdiler. Haçlı Ordusu Zara'dayken Boniface de Montferrat aracılığıyla Philip Won Schwoben ile kayınbiraderi Aleksios'dan Enrico Dandolo'ya bir teklif ulaştı. Bu teklife göre Aleksios, Bizans tahtına çıkarılması karşılığında Haçlıların Venedik'e olan borçlarını ödeyeceğini, Mısır Seferi için de Haçlılara para ve yiyecek yardımı yapacağını, Haçlı Ordusuna katılması için de 10 bin asker vermeyi vaat ediyordu. Enrico Dandolo'ya göre dünyanın merkezi Kudüs değil İstanbul idi. İstanbul'u kontrol altına almak servet ve gücü kontrol altına almaktır. Enrico Dondalo bu olağanüstü fırsatı kaçırmadı. Papa'nın Venedik'i afaroz edeceği söylemlerine aldırış dahi etmedi.¹⁰⁸ IV. Haçlı Seferi amacından sapmıştı.

¹⁰⁶ Demirkent, *age*, s. 170.

¹⁰⁷ Ahmet Ocak, "Haçlı Seferlerinin Ortaya çıkışı (Doğu ve Batı Dünyaları Açısından) Doğurduğu Sonuçlar", *AİBÜ Sosyal Bilimler dergisi*, C.13 S. 3, s. 148.

¹⁰⁸ Yücel, *age*, s. 71.

Aleksios 25 Nisan 1203'te Zara'ya geldi ve Haçlılar tarafından İmparator ilan edildi. 24 Haziran 1203'te de Haçlılar İstanbul önlerine ulaştılar. Şehrin güzelliği ve ihtişamı karşısında şaşkınlıklarını gizleyemeyip şehre hayran kaldılar. Bu sırada Bizans tahtında oturan III. Aleksios Haçlıların yiyecek ve para ile onları ikna etmeye çalıştıysa da, Haçlılar tahtı gerçek varisine teslim etme konusunda karalıydılar. Haçlıların Haliç'e asker çıkarması, Haliç'in girişine gerdirilen zincirlerin kırılması ve kale surlarında gedik açmaları sonucu III. Aleksios ailesi ile birlikte değerli eşyalarını alarak Trakya'ya kaçmayı tercih etti. Bizanslılar ortada bir lider sorunun olmadığını öne sürerek zindanda tutulan II. İsaakios'u yeniden tahta çıkardılar. Fakat Enrico Dandolo ona vaat edilen ganimetten kolay kolay vazgeçmeyecekti. II. İsaakios'un oğlu Aleksios babasıyla müşterek imparator ilan edilmesini ve onunla yapılan anlaşmanın da babası tarafından kabul edilmesini istedi. Anlaşma şartlarının ağırlığından yakınsa da II. İsaakios anlaşmayı imzaladı. 1 Ağustos 1203'te Ayasofya'da yapılan törenle IV. Aleksios babası ile birlikte imparator ilan edildi.¹⁰⁹

IV. Aleksios Bizans İmparatoru olmuştu. Sıra Haçlılara verdiği vaatlerin yerine getirilmesine gelmişti. Verilen vaatlerin en önemlisi Bizans kilisesinin, Roma'nın üstünlüğü kabul etmesi ve vaat edilen paranın Haçlılara verilmesiydi. IV. Aleksios verdiği vaatler konusunda pişman olmuş bir şekilde sürekli Haçlıları oyalıyordu. Zaten Bizans halkı da kesinlikle Roma'nın üstünlüğünü istemiyordu ve endişeli bir şekilde olup bitenleri seyrediyordu. Ayrıca Bizans finansal olarak çok kötü durumdaydı. Bu durum Bizans ile Haçlılar arasında gerilime neden oluyordu. Haçlılar İstanbul yakınlarındaki köylere saldırıyor ve yağmalyordu. Enrico Dandolo imparatora elçi göndermeye karar verdi. Gönderilen elçiler imparatora verdiği vaatlerinin yerine getirilmesini hatırlatınca, IV. Aleksios finansal olarak hazır olmadığını ifade etti. Vaatlerinin yerine getirilmemesi nedeniyle Haçlılar şehirden ayrılmıyor, keyfi hareketlerine devam ediyordu. Haçlılar ile Bizans arasında gerilim daha da artmış; hatta Haçlılar Müslümanlara ait bir mescidi bile ateşe vermişti. Mescidin ateşe verilmesi sonucu Haliç ile Marmara arasındaki memur mahalleleri, at meydanının bir kısmı (Sultanahmet) birçok kıymetli bina ve limandaki gemiler yanmıştı. Yangın İstanbul'un üçte birini kül etmişti. Durumun böyle devam etmesini istemeyen ahali ayaklandı. Hatta IV. Aleksios amcasının damadı olan Dukas Murtzuphles tarafından tahttan indirilmeye çalışıldıysa da başarılı olamadı. Bunun üzerine halk öfke içerisinde Ayasofya'ya koşarak İmparator'un tahttan indirilmesini

¹⁰⁹ Demirkent, *age*, s. 173.

istedi. İmparator için olumsuzluklar sürekli artıyordu. Halkın desteğini alan Murtzuphles IV. Aleksios'u yakalatarak zindana attırıp orada onu boğdurdu. Olaydan birkaç gün sonra üzüntüsüne dayanamayan babası ihtar İmparator II. İsaakos da öldü. Halkın onayını alan Murtzuphles İmparator ilan edildi ve V. Aleksios ünvanıyla tahta çıktı.¹¹⁰

Haçlılar bu taht değişikliğini kendilerine bir meydan okuma olarak algılayıp ve İstanbul'u işgal etme konusunda fikir birliğine varıp şehri işgale başladılar. Haçlılar ve Venedikliler ganimet paylaşımı ve şehrin zaptından sonra şehrin geleceği konusunda Mart ayı boyunca pazarlıklar yaptılar. Kutsal topraklar hafızalarından silinmişti. Herkes ganimetten ne kadar pay alacaklarını düşünüyordu. İlk Haçlı saldırısı 6-13 Nisan 1204 tarihleri arasında gerçekleşti ve 13 Nisan 1204 günü şehir Haçlıların eline geçti. Şehir Enrico Dandolo ve Haçlı Kontların önderliğinde üç gün boyunca yağmalandı. Haçlılar 1099'da Kudüs'te yaptıkları vahşeti İstanbul'da da tekrarladılar 900 yıl boyunca Hristiyanlığın merkezi olan İstanbul yağma sonucu bütün ihtişamını, zenginliğini, sanat eserlerini kaybetmiştir. İstanbul'un zaptı yüzyıllar boyunca Hristiyan Dünyasında kara bir leke olarak anıldı. Haçlılar kadın çocuk demeden kendi dindaşlarını vahşice katlettiler. Kadınlara, kızlara ve rahibelere tecavüz ettiler.¹¹¹

Haçlılar bunca yağma ve vahşetten sonra İstanbul'da da 57 yıl ayakta kalacak bir Latin Devleti kurdular. Devletin başına da Flandre Kontu IX. Bouddoin getirildi. Boinface De Montferrat Selanik ile birlikte Makedonya bölgesinde kral oldu. Diğer önemli liderlerle de kendi paylarına düşen yerlerde küçük devletler kurdular. Bu olayların ardından üç ayrı Bizans yapısı ortaya çıktı. 1183-1185 yılları arasında Bizans İmparatoru I.Andronikos'un torunları Aleksios ve David Komnenos Doğu Karadeniz kıyısında bir devlet kurdu. Epiros Bölgesinde eski İmparatorların kuzeni Mikhail Angelos bir devlet kurdu. III. Aleksios'un damadı Theodoros Laskeris de İznik de Devlet kurdu. Bizans'ta kurulan Latin Krallığı Bizans Devletleri ile Bulgar Krallığı ile savaşmak durumunda kaldı. Latin İmparatorluğu 25 Temmuz 1261'de İznik Bizans Devleti tarafından ortadan kaldırıldı.¹¹²

IV. Haçlı Seferinin başından itibaren Haçlıların asıl amacı Bizans'ı yok etmek, Anadolu topraklarına sahip olmak ve Türkleri bölgeden çıkarmaktı. Haçlıların Bizans'a karşı besledikleri nefret duygusu üst seviyedeydi. Bundan dolayıdır ki IV. Haçlı Seferinde

¹¹⁰ Demirkent, *age*, s. 176.

¹¹¹ Demirkent, *age*, s. 179.

¹¹² Demirkent, *age*, s. 180.

emellerine ulaşmışlardı. İstanbul Kilisesinin Roma'ya bağlanması Haçlıların en önemli düşüncesi idi. Papa II. Urbanus, Bohemund, Godefroi de Bovillan, III. Louis Konrad, Frederich Barbarossa, VI. Heinrich bunların hepsi İstanbul kilisesini Roma'ya bağlama hayalindeydiler.¹¹³

IV. Haçlı Seferi sonuç olarak İstanbul'un işgal edilmesi doğuya yardım gitmesini engellemiş ve Yakındoğu'da yaşayan Müslümanlara hiçbir zararı dokunmamıştır.¹¹⁴ Seferin Bizans İmparatorluğuna vurduğu darbe nedeniyle Anadolu'daki Selçuklu hâkimiyetinin güçlenmesine katkı sağlamıştır.¹¹⁵

2.7. Çocukların Haçlı Seferi (1212)

Katolik Avrupa Dünyası, Kutsal Kudüs topraklarını Müslümanlardan geri almak için Papa'ların öncülüğünde din adamlarına vaizlik yaptırılarak doğuya yapılacak seferler için asker topluyordu. Daha önceki Haçlı Seferlerinde Krallar, Asiller sefere katılmış fakat amaçları kişisel olduğu için seferler başarısız olmuştu. Din adamları tarafından köy ve kasabalarda yapılan ateşli ve kışkırtıcı vaazlar sonucu kendisine Kutsal Topraklar'ı geri alma görevine inanan asıl mesleği çobanlık olan 12 yaşındaki Fransız bir çocuk Stephan ortaya çıktı.¹¹⁶

Çocuklar da hem din adamları hem de Stephan'ı dinleye dinleye önceki seferlere katılan Haçlılar gibi, kuruluş amacı tam olarak belli olmayan Haçlı Seferine katılmak için hazırlanıyordu. Stephan Fransa Kralı Philip'in huzuruna çıkıp tamamı çocuklardan oluşacak Haçlı Seferi için bilgi vermek istediye de kral bu fikri saçma bularak Stephan'ı geri çevirdi. Stephan'ın ününün tüm Fransa'da yayılması fazla zaman almadı. Fikirleri hızla yayıldı. Fransa'nın dört bir yanından köylüler çapalarını bırakıp sefere katılmak için heyecanla çocuklardan oluşan orduya katıldılar. Ordu sadece Fransızlardan oluşmuyordu. Almanya'da Nicolas adında bir çocuk da Stephan'a benzer mesajlar vererek kısa sürede on binlerce çocuğu kendi yanına toplamayı başardı.¹¹⁷ Din adamları da bu çocukların sefere katılması ve ailelerinin karşı çıkmalarını engellemek için onları var güçleri ile teşvik ediyordu. Doğu'nun zenginliklerine ulaşmak kutsal topraklara sahip olmak düşüncesi onları cezbediyordu. Zavallı çocuklar bunlara inanıp sefere katılmak için

¹¹³ Yücel, *age*, s. 69.

¹¹⁴ Runciman, *age*, C. II, s. 110.

¹¹⁵ Demirkent, *age*, s. 180.

¹¹⁶ Paine, *age*, s. 68.

¹¹⁷ Paine, *age*, s. 69.

sabırsızlanıyordu onbinlerce çocuk heyecanla güney'e doğru yola çıktı Fransızlar Marsilya'ya, Almanlar da İsviçre'den geçip İtalya limanlarına ulaştı. Sefere katılan çocuklara o yıl “Şiddetli kuraklık nedeniyle denizin sularının kuruyacağı ve Suriye'ye kadar Akdeniz'de bir yol açılacağı” masalı aşıldı. Bu masal pek uzun sürmedi. Deniz kurumadı ve çocuklar koruyacağı düşünülen denizlerden Kudüs'e yürüyemediler. Bu durum çocuklar için hayal kırıklığına neden olmuş ve denizin kurumasını bekleye bekleye, açlık ve yorgunluktan bir kısmı yiyecek bulmak için ormanlara çekildi, bir kısmı da köylerine dönmeye çalıştıysa da başarılı olamadı.¹¹⁸ Zengin ailelerin çocukları olan başka bir grup ise İtalya limanları olan Ceneviz ve Pisa'dan kutsal topraklara ulaşmak için yola çıksa da birçoğu yolculuk esnasında ya ölmüş ya da kaybolmuştur. Bu üzücü durum Papa III. İnnocent'e anlatıldığında kendisi “Kudüs'ü Türklerin elinden kurtarmaya koşan bu çocuklar, bize sitem etmek, uyarı yollamak için böyle hareket ettiler.” demiştir.¹¹⁹ Yaşadıkları yerlere geri dönmeyen çocukların bir kısmı İtalya'da kaldı. Almanya'ya dönemeyen çocukların aileleri böyle bir saçmalığa izin verdiği için Nicolas'ın babasını yakalayarak acılarını bir nebze dindirmek için de olsa onu astılar.¹²⁰

Hugues Ferreus ve Guillaume Porcus adında iki Fransız tüccar Marsilya'daki çocukları Filistin'e ulaştırmayı önerdi. Çocuklar gemilere bindirildi. Gemilerin ikisi yolda batıysa da diğerleri Cezayir ve Mısır'a ulaştı. Çocuklar burada Müslümanlara esir diye satılmıştır.¹²¹ Batan gemilerde ölen çocukların onuruna Papa IX. Greguar Saint Pierre Adasında bir kilise yaptırdı. 1212 yılında Almanya ve Fransa'da kurulan bu çocuk ordusu din adamları tarafından bile bile ölüme gönderilmiştir. Avrupalı Kralların dev ordularla organize ettiği seferler bile başarılı olmazken sonucu önceden kestirilen bu çocuk Haçlı Seferine izin verenler sefere katılanlar kadar çocukluk etmiştir.¹²²

3. HAÇLI SEFERLERİNİN SONUÇLARI

11. Yüzyıl'da başlayıp 14.Yüzyıl'a kadar devam eden Haçlıların Ortadoğu'da kutsal toprakları Müslümanlardan geri almak için yaptıkları askeri mücadeleler Haçlı Seferlerini doğurmuştur. Seferlerin öncülüğünü yapanlarda amaç birlikteliği

¹¹⁸ Erer, *age*, s. 113.

¹¹⁹ Erer, *age*, s. 114.

¹²⁰ Paine, *age*, s. 69.

¹²¹ Erer, *age*, s. 114.

¹²² Erer, *age*, s.114.

olmadığından bunlar çıkarları gereği birlikte hareket ediyorlardı.¹²³ Seferler sadece kutsal topraklarla sınırlı kalmamış, Türk hâkimiyeti altında bulunan ve Avrupa'nın doğusunda kalan Hristiyan topraklarını da kurtarma amacı güdülmüştür. Avrupa Hristiyan dünyası Ortadoğu toprakları üzerinde siyasi ve askeri üstünlük sağlamak için din adamlarının da katkısıyla Kudüs, Antakya ve İskenderiye gibi önemli Müslüman şehirlerine seferler düzenlemişlerdir. Haçlı seferleri başlangıçtaki başarısı hareketin öncülüğünü üstlenen papalığa saygınlık kazandırsa da daha sonra Papalığın şahsi çıkarları kiliseye güç kaybettirmiştir.¹²⁴

3.1. Haçlı Seferlerin İslâm Dünyası Açısından Sonuçları

Haçlı Seferlerinin İslâm dünyası açısından en önemli sonucu İslâm'ın hayat görüşü üzerine olmuştur.¹²⁵ İslâm âlemi siyasi gücü elinde bulunduran halifeye bağlıydı. Haçlı saldırıları özellikle İslâm âlemini kısmen de olsa mezhepsel ayrılıkların yaşandığı bir döneme denk getirmişlerdir. İç çekişmeler ve siyasi kargaşa devam ediyordu Haçlı saldırıları başladığı dönemde Abbasi devleti hem siyasi hem de coğrafi olarak İslâm dünyasını Haçlılara karşı organize edecek durumda değildi.¹²⁶ Eyyubiler döneminde Selahaddin önderliğinde Müslümanlar arasında az da olsa mezhepsel ayrılıklara ara verilmiş ve birlik sağlama yolunda olumlu adım atılmıştır. Haçlılar tarafından Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus'ta kısa olsada Haçlı devletçikleri kurulmuştur.¹²⁷ Bu önemli Müslüman şehirler ele geçirilirken kadın ve çocuk demeden büyük bir katliam yapılmıştır. Selahaddin Eyyubi ve Nureddin Zengi dönemlerinde Haçlılara karşı üstünlük sağlanmış ve bu önemli şehirler Haçlılardan geri alınmıştır.¹²⁸ Ayrıca seferler esnasında Hristiyan din adamlarının Müslümanlar için yaydıkları olumsuz düşüncelerin gerçek olmadığı görülmüş ve Ortadoğu'ya geldiklerinde Müslümanların ne kadar yardımsever olduklarına tanık olunmuştur.

¹²³ Kırpık, *age*, s. 116.

¹²⁴ Demirkent, *age*, s. 278.

¹²⁵ Şaban Ali Düzgün, "Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler", *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, C.14, S. 3, 2001, s. 357.

¹²⁶ Runciman, *age*, C. III, s. 400.

¹²⁷ Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri ve Türkler", *Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. 4, s. 178.

¹²⁸ Demirkent, *age*, s. 277.

3.2. Haçlı Seferlerin Avrupa Açısından Sonuçları

Haçlı seferleri Avrupa için yeni bir tarih sayfası açacak kadar önemli olmuştur. Müslüman coğrafya ile Ortodoks Hristiyanlığının başkenti İstanbul'daki kültürel ve sanatsal ortam yaklaşık iki yüz yıl boyunca devam etmiştir.¹²⁹ Bu kültürel temas sanat'a ve düşünce alanında gelişme göstererek Rönesans ve Reform hareketlerine zemin hazırlamıştır.¹³⁰

Haçlı Seferleri görünürde Doğu'daki Hristiyanları Müslümanların baskısından kurtarmak amacıyla başlamıştı. Seferler batı medeniyeti için büyük önem taşıyordu. Çünkü Haçlı Seferleriyle beraber Avrupa karanlık çağı geride bırakacak Müslümanlarla kültürel ve ticari ilişkiler kuracak ve Skolastik dönem geride bırakılacaktı. Ayrıca batı bilginleri yaptıkları çevirilerle Avrupa'da felsefe, tıp ve birçok bilim dallarında gelişmeler yaşanmasına vesile olmuştur. Büyük Albert (1200-1280) ve Thomas Aquines (1225-1274) bu dönemin ünlü düşünürleri olmuştur. IV. Haçlı Seferi sonrasında İstanbul şehrinin tamamen düşmesi sonucu Avrupa'nın hiçbir yerinde olmayan sanat ve hayat koşulları, bilim insanları ile beraber İtalya'ya taşınmıştır. Bu durum İtalya'da Hümanizm ve Rönesans gibi gelişmeleri de beraberinde getirmiştir.¹³¹

Avrupa; Haçlı Seferleri ile beraber etkisini Asya kıtasına kadar yaymayı başarmıştı. Asya kıtasında din adamları ile beraber misyonerlik faaliyetleri yapılmış ve bu faaliyetler İtalyan tüccarlar ile beraber İran, Asya içleri ve Çine kadar yayılmıştı. Haçlı Seferlerinden önce Venedik, Cenova, Pisa ve Amalfi kıyıları Müslümanlar ile ticari ilişkiler geliştirmişti. Haçlı seferleri ile beraber İslâm topraklarında kurulan Haçlı devletçikleri sayesinde Avrupalı Tüccarlar bu topraklara yerleşmiş ve kendilerine sağlanan imtiyazlarla bölge ticaretinde söz sahibi olmaya başlamışlardı.¹³² Haçlı seferleri ile beraber sadece ticaret gelişmemiş, yiyecek, içecek maddeleri, seramik kaplar mutfak eşyaları ve bunun yanında Avrupa'yı çağ atlatacak kâğıt, matbaa, barut ve pusulayı geliştirmişlerdi.¹³³

¹²⁹ Düzgün, *agm*, s. 358.

¹³⁰ Runciman, *age*, C. III, s. 298.

¹³¹ Koca, *agm*, s.32.

¹³² Demirkent, *age*, s. 280.

¹³³ Koca, *agm*, s.32.

Haçlı Seferleri ile Avrupa, siyasi bir birlik olmanın adımlarını atmış ve bu birliği ayakta tutmanın ve etkili kılmanın yolunu da, işgal etme, kolonileştirme ve kültürel değişikliğe uğretme şeklinde uygulamaya koymuştur.¹³⁴

3.3. Haçlı Seferlerinin Doğu Roma (Bizans) Açısından Sonuçları

Haçlılar Doğuya yaptıkları seferler ile din kardeşleri olan Doğu Hristiyanlarına yardım amaçlı olsalar da onlara verdikleri zarar, Müslümanlara verilen zarardan çok daha büyük olmuştur.¹³⁵ Haçlılar 1099 yılında Kudüs'ü zapt ettiklerinde orada yaptıkları katliamın daha korkuncunu İstanbul'da yaptılar. Yaklaşık 900 yıl boyunca Hristiyan dünyasının merkezi olan İstanbul'u yağmalayarak şehrin tüm sanatsal ve kültürel zenginliğini yok ettiler. Kiliseleri, Manastırları, Sarayları ve Kütüphaneleri yakıp yıktılar. Ayasofya'ya atları ile girip değerli eşyaları tahrip ettiler. İstanbul sokaklarında dolaşan Haçlı Askerleri merhamet dileyen yaşlı, kadın, çocuk demeden herkesi katlettiler. Bu istila sırasında saraylılar, asiller ve hatta rahibeler bile Haçlıların tecavüzüne uğramıştır.¹³⁶ Haçlılar Doğu Hristiyanlarından duydukları nefreti her fırsatta dile getiriyorlardı. İstanbul'u zapt ederek Doğu Roma Hristiyanlarının kendilerine göre kurup düzenledikleri kiliseyi ortadan kaldırıp; onların kendilerine göre dini faaliyetlerini yerine getirmelerini istiyorlardı. Bu tutkularından vazgeçemeyen Haçlılar IV. Haçlı Seferi esnasında İstanbul'u ele geçirerek Doğu Roma İmparatorluğunu ortadan kaldırdıkları gibi İstanbul'da eşine az rastlanır bir vahşet sergilediler.¹³⁷

Haçlılar İstanbul'u ele geçirip Doğu Roma Devletini ortadan kaldırdıktan sonra İstanbul'da elli yedi yıl ayakta kalacak bir Latin İmparatorluğu kurdular.¹³⁸

¹³⁴ Düzgün, *agm*, s. 359.

¹³⁵ Düzgün, *agm*, s. 359.

¹³⁶ Selim Koca, "Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuç Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir", *Akademik Bakış Dergisi*, C.10, S. 20, (2017), s. 28.

¹³⁷ Demirkent, *age*, s. 278.

¹³⁸ Demirkent, *age*, S. 180.

4. JACOB ISIDOR MOMBERT'İN HAÇLI SEFERLERİNİN KISA TARİHİ ADLI ESERİNDEKİ SONRAKİ HAÇLI SEFERLERİ

4.1. Latin Roma İmparatorluğu(1204-1261)

Fatihlerden Dandolo, tahtı doldurmak için en uygun olandı. Onun büyük tecrübesi, inceliği, konseydeki yeteneği, hoşgörüsü, muazzam cesareti, kılıcının korkusuzluğu ya da yasaklama emrinin korkusu yeni bir imparatorluk şekillendirip kurabilirdi. Ama ne o ne de Venedikli seçkinler, riskli göreve göz dikmemişlerdi. Onlar her bakımdan daha iyi durumdaydılar. Konstantinopolis'te kendi bölgelerine sahiplerdi.¹³⁹ Kendi bölgelerinin keyfini çıkardılar ve serbest ticaretin bütün avantajlarından yararlandılar. Venedik, denize hükmetti. Onun sancağı, İllirya kıyısındaki adalar üzerinde, Girit Adası üzerinde, bazı takımadaları üzerinde, Eğriboz üzerinde ve Didymatica Surlarından Edirne'ye kadar dalgalandı. Dandolo, Baldwin'den daha güçlüydü.

Yeni İmparator, onun makamına eşit değildi. Zorluklar ciddi oranda arttı. İmparatorluğun bölünmüşlüğü zayıflığın temel unsuruydu. Baronlar kendileri için ayrılan bölgelerde savaşmak zorundaydı. Onlar, kibirli ve kavgacıydı. Onların düşmanı olan bir Rum çağdaşonları kan dökmeye hazır ellerini, öfke soluyan burun deliklerini, kibirli görünüşlerini, hızlı ve aceleci konuşmalarını, zalimliklerini anlattı şeklinde tasvir ediyordu. Bu abartılı tasvir doğru değildi. Şimdi Selanik Kralı olan Montferrat soylusu, üç ay bitmeden önce Baldwin'e karşı başkaldırdı, fakat neyse ki Dandolo ve baronlar, müdahale ettiler ve zorluğu aştılar.¹⁴⁰ Baldwin, Papa'ya Rumların Latinleri insan olarak değil köpek olarak gördüklerini anlattı. Ancak Latinler, Rumlara dinsiz ve meyhaneci adamlar olarak davrandılar. Onların hayatları dışında her şeylerini çaldılar ve zalim bir baskı ile onları hayattan küstürdüler. Onlar Kudüs'ün toprak kanununu yaptılar ama hiçbir Rum, onun yönetiminde pay sahibi olmak için acı çekmedi. Latin rahipler, kendi kiliselerinde onlara dinlerinin yanlış olduğunu ve dinsiz olduklarını öğreterek kiliselerine hizmet ettiler.¹⁴¹

Baldwin unvanını duyurdu fakat bir imparatorun gücünden yoksundu. Dahası arkadaşlarının isteklerine ve bundan da kötüsü hala onu koruyan rahiplere, halkını ezen

¹³⁹ J.I. Mombert, *A Short History of the Crusades*, New York, 1894, s.206.

¹⁴⁰ Mombert, *age*, s.207.

¹⁴¹ Mombert, *age*, s.207.

tutucu askerlere, Papa'nın (İnnocent) zorlayıcı iradesine bağlıydı. Değer, güç, erdem, Konstantnopolis'in aklı ve imparatorluk onu terk etti. Latinler ya Durrazo ve İznik'teki vatandaşlarına ya da onun yeni ve korkunç düşmanı Jahannitus'a akın edeceklerdi. Bunu daha detaylı açıklamak gereklidir. Michael Angelus, Montferrat soylusunun kampından kaçtı. Durazzo Valisinin kızıyla evlendi.¹⁴² Epirus'ta güçlü bir prenslik ve hanedanlık kurdu. Epirus'un veya Arnavutluk'un despotları Konstantnopolis'te, sadece ikinci yüzyılında güçlü olduğu iki yüzyıllık despotluk sürdü. Bu hükümdarların sonuncusu George Castriot, yirmi yıldan fazla Osmanlı İmparatorluğuna direndi. Arnavutluk 1466'da onun ölümüne kadar Türk ili değildi. Pontus'taki Trapezus Antik şehri olan Trebizont (Trabzon); Paflagonya'da Comneni'nin atalarından kalma yurduna 200 milden daha az uzaklıktadır. Burası Rumlıların sayısız kolonilerine merkez oldu. Basit bir taşra yönetiminden çok daha kısa bir sürede İmparatorluğa dönüştü. 1204'te İmparatorluğun haysiyeti sayılan ve Küçük Asya'nın (Anadolu'nun) büyük bölümünü zapt eden Alexis – Andronicus'un torunu- oradaydı. Onun İmparatorluğu Pahasis'ten Halys'e kadar yayıldı ve bağımsızlığı 1462'ye kadar sürdü.¹⁴³

Üçüncü iltica Nicea (İznik)'idi. Haçlıların Konstantinopolis'ten sürdükleri işgalci İmparator 3. Alexsius, sırasıyla Theodore Lascaris ve Alexius Ducas Mourzoufle ile evlendi. İki kızı vardı. Theodore eşiyle Asya sahillerine kaçtı. Bir ordu topladı. Anadolu'nun büyük bir kısmıyla birlikte İznik'i fethetti. Kısa bir süreliğine Blois Kont Louis, onun zorla aldığı yerleri onlardan aldı. Ama Theodore, kısa bir sürede bu yerleri geri alacaktı. Anna ile olan evliliği sayesinde Konstantnopolis tahtının mirasçısı olarak hak iddia etti. 1206'da İmparatorluk tacını giydi. Diğer Rum prensleri onun iddiasına itiraz ettiler. Ama o, onlarla başarıyla savaştı, onları yenilgiye uğrattı. Bilindiği gibi İmparator Henry ve İconium (Konya) Sultanını yendi 1222'de öldüğünde Johannes Vatatzes'e görkemli bir İmparatorluk miras bıraktı.¹⁴⁴

Latin İmparatorluğuna karşı bunlar üç Rum merkezi idi. İlk önce Konstantnopolis'ten iki kaçak İmparatorun servetlerini anlatmak bize zaman kazandıracak. Meseleye kayınpederinden kaçan Mourzoufle ile başlıyoruz. Alexsius onu gülümseyerek ve onurlu bir şekilde karşıladı ama onun banyoda yakalanıp kör edilmesine

¹⁴² Mombert, *age*, s.208.

¹⁴³ Mombert, *age*, s.208.

¹⁴⁴ Mombert, *age*, s.209.

sebepti oldu. Onun hazine ve askeri birliklerini soydu.¹⁴⁵ Onu dünyanın diğeri bir ucuna gönderdi. Mourzoufle, Latinlerin eline düştü. Konstantnopolis'e zincirlerle girdi. Yargılandı ve utanç verici bir ölüme mahkûm edildi. Onu 147 feet yüksekliğindeki Theodosian Kolonu'nun tepesine götördüler. Taurus Forumunda onu, büyük bir kalabalığın huzurunda yüksekten attılar.¹⁴⁶

Onun sıcakkanlı kayınpederi daha şanslıydı. O, dünyayı tepeden tırnağa dolaştı ve en sonunda İconium (Konya) Sultanını, damadı olan Nicea (İznik) İmparatoru Theodore Lascaris ile savaşmaya ikna etti. Theodore'nin ordusu büyük bir zafer kazandı. Sultan savaşta esir düştü. Alexsius, onu Manastıra hapsetti. Doğal bir ölümü ona borç bildi. Baldwin'in en dişli ve en azılı düşmanları Johannitus'tu eskiden asi elebaşı fakat şimdi Bulgarları ve Eflak halkını birleştirdi. Son zamanlarda Johannitus, Hristiyan oldu. Papa'nın egemenliğine girdi. Onun tacı ve sancağı Innocent'in hediyeleriydi. O, Baldwin'i arkadaş ve kardeş olarak selamladı ancak Latin İmparatoru onun büyükelçilerini görevden aldı.

Sonuç olarak; Bulgarlar ile Rumlar arasında genel bir anlaşma yapıldı. Hemus Dağı'ndan Hellespont'a (Çanakkale Boğazı) kadar savaş naraları yükseldi. Rumlar, Adrionople (Edirne) ve Demotika'daki yıkımdan başkente kaçan Venedikliler ile Fransız olan Latinleri katletti. Bütün iletişim kesildi. Bütün iller Konstantinopolis'in yandığı düşüncesiyle dehşete düşmüştü. Merkezin yerlilerinin dediğine göre Hristiyanları kendi putlarına kurban eden ve esirlerin kanını içen 14 bin Comanların önde olduğı büyük bir orduyla Johannitus geliyordu.¹⁴⁷

Baldwin derhal kardeşi Henry'yi aradı. Onun gelişini beklemeden ordu bir seçkinin emrinde başında sadece 140 şövalye ve toplamında zar zor 8 bin adamla Boğaz'ın ötesinden düşmana karşı ilerledi. Cesur Marshal Villehardouin, öncü kuvvete yol gösterdi. Gözü pek Doge, en son geldi. O, bu orduyla birlikte 100 bin Rum tarafından savunulan Adrianople'yi kuşatmaya girişti. Comanların hafif süvarileri sınırdan çıkageldi. Villehardouin, binmek için atını emretti. Korkutucu ölüm cezasıyla amaçsız kovalamacaya çıktı. Şövalyeler mertlikle bağdaşmayan bir şekilde ona başkaldırdı. İmparatorla birlikte Blois Kont'u iki birlik mesafesinde Comanları takip etti ve onları düşüncesizce cezalandırdı. Sonra Comanlar toparlandılar, geri döndüler ve Latinleri alt

¹⁴⁵Mombert, *age*, s.209.

¹⁴⁶ Mombert, *age*, s.209.

¹⁴⁷ Mombert, *age*, s.210.

ettiler.¹⁴⁸ Kont, arazide katledildi. İmparator esir alındı. Ordunun geri kalanı Doge'nin sağduyulu cesareti ve Marshal'ın üstün stratejisi ile yıkımdan yakayı kurtardı. Sayıca üstün olmalarına rağmen başarılı ve acımasız düşmandan önce onların üç günlük geri çekilmesi ustacaydı. İçinden geçilemeyen mızrak duvarları, Comanları kontrol altına aldı. Rodos'ta Asya'dan olan birlikle karşılaştılar. Henry liderlerle birlikte gözyaşı döktü. Ani gelişen tehlikeyle sendeleye İmparatorluğun vekilliğini kabul etti. Latinlerin başına felaket üstüne felaket gelirken başarı, Johannitus ile devam etti. Fatih zorlanmadan pek yakında Propontis'teki bir sürü kalenin ve başkentteki imparatorluğun etkisini azaltacaktı. Latinler, sürpriz bir şekilde Henry'ye karşı yürüyen 20 bin Ermeni'nin Rusium alanındaki 120 şövalyenin ve 7 bin firarinin kaybından üzüntü duydu. Elçileri; İtalya'dan, Fransa'dan ve Flamanya'dan yardım talebinde bulundu ancak bu gecikmiş bir durumdu ve yanlıştı. Papa Innocent, Johannitus'tan barışı inşa etmesi ve esir imparatorunu iade etmesini rica etti.¹⁴⁹

Johannitus, ikisini de reddetti. İkinci ricası için Joannitus soğukkanlılıkla: “Bu imkânsız. İmparator hapishanede öldü.” dedi. Onun zalim gardiyanı, uzuvlarını kesip sakat bıraktı. Altınla kaplamış imparatorun kafasını kadeh olarak kullandı. Şüphesiz bu, doğru olmamakla birlikte zalimce bir ölüme muzdarip oldu. Latinlerin, onun ölümüne inanmaları bir yıldan fazla sürdü. İmparator ölmeseydi Henry Hainault, onun tahtın varisi olmasına rıza gösterecekti. Baldwin'in sağ olduğunun inancı uzun süre devam etti. Felaketten yirmi yıl sonra Flamanya insanları Glançon ormanındaki keşişi uzun zamandır görünmeyen Kont Baldwin ilan ettiler. Keşiş 8. Louis mahkemesindeki kısa bir sorguda şeytanca bir rol yapmaya razı oldu. Sahtekarlığı tespit edilen keşiş Lisle'nin Grande Place'daki darağacında cezasını çekti. Ancak Flamanya halkı, inanışlarına sadık kaldı. Kontes Jane'yi babasının katili olmakla suçladılar. Bu sıralarda – Henry'nin tahta çıkma zamanında – kahraman Dandalo, Konstantinopolis'teki muhteşem kariyerini bitirdi ve Ayasofya Kilisesi'nde ihtişamla gömüldü. Zırhı ve miğferi, mahmuzları ve kaftanı Venedik'te görülebilir.¹⁵⁰

Henry Hainault, (1205 - 1216) sadece talihsiz kardeşinin yiğitliğine değil aynı zamanda sağduyu, ince bir nezaket, insanlık ve iş kapasitesine sahipti. Boniface, ona kalbini ve kızının elini verdi. Rhodope Bulgarlarına karşı ilerledi. Boniface'nin

¹⁴⁸ Mombert, *age*, s.211.

¹⁴⁹ Mombert, *age*, s.212.

¹⁵⁰ Mombert, *age*, s.212.

yaklaşmasıyla onlar kaçtılar. Fakat yeniden toparlandılar. Onun geri çekilmesine hayret ettiler. Bir kez daha o, mızraklı süvarileriyle pusuya yatarak onları kovaladı. Ölümcül bir okun ucu başına isabet etti ve zaferle Boniface'nin kafası, Johannitius'a taşındı. Henry, Bulgarlarla, Epirus Rumlarıyla, Asya Rumlarıyla ve Roma'daki Papayla dört misli mücadelesini sürdürdü.

Rumlar, bu zamana kadar şehirlerini yaktıkları ve onları, köle yaptıkları için Latin Fatihlerden fazla Bulgar kurtarıcılarından nefret ettiler. Henry için ağladılar, üzüldüler ancak bu boşuna değildi. Henry Rumlara güvendi ve destek kuvvetleri buldu. Adrianople ve Romanya'daki tüm şehirler ona kapılarını açtı. Henry'in 400 şövalye ve tamamlayıcı kuvvetlerinden önce 40 bin atlısıyla Johannitius geri çekildi. Comanlar yazın alışkanlık haline getirdikleri kamplarını bıraktılar. Latinler onların geri çekilişlerini mucize olarak gördüler. Selanik duvarlarının altındaki çadırında öldürülmesini şehrin koruyucu azizlerinden Demetrius'un mızrağına atfettiler.¹⁵¹ Artık dul olan Henry, Johannitius'un kızıyla evlendi. Halefi ve kardeşi olan Phrorilas ile barıştı. Aynı zamanda Theodore Lascaris ile ateşkes antlaşması yaptı. Epirus'un despotlarıyla yakın ilişkiler kurdu. Mayıs 1210'da Ravennica Parlementosun'da bünyesindekilerden hürmet gördü ve genel bir reforma başladı. O, katı bir tarafsızlıkla Rumların gönlünü kazandı. Orduda ve devlete onları yüksek makamlara getiren adamı sevmeyi öğrendiler. O, Papaya karşı çok güçlü bir zemin hazırladı, bunu korudu ve elçi Pelagius'un dinden dönmesini engelleyerek Ayasofya'daki Patriğin sağ kolu olmasını ayarladı ve Papalığa ait üstünlük teorisine cevap verdi. Papa buna itiraz edebilirdi. Fakat Henry, geçici ya da manevi ödül için geri dönen Haçlıların topraklarını kiliseye devretmelerini veya satmalarını yasakladı. 1215'te 4. Lateran Konseyi tarafından Roma ve Rum kiliseleri arasındaki ittifak kısa sürdü. Henry, Epirus'un yeni despotu Theodore ile savaşı sürdürmek için yola çıktı. 1216'da Selanik'te ani bir şekilde öldü. Eğer iddia edildiği gibi zehirlendiyse onun bardağını karıştıran Rum değil İtalyan eliydi.¹⁵² Onun saltanatının 10 yılı Roma İmparatorluğu'nun altın çağıydı. Baldwin ve Henry'nin kız kardeşi Yolande, Auxerre Kont'u Peter Courtenay ile evlendi. Peter İmparator oldu. Papa 3. Honorius, Peter'e tacını Roma'da surları olmayan bir kilisede giydirdi. Zavallı Peter, İmparatorluğu için yola çıktı. Epirus'a doğru ilerledi fakat fetih yolunda umduğunu bulamadı. Kendisini hapiste buldu ve Konstantnopolis'ü bir daha hiç görmeden öldü. Yolande hemen ardından 1219'da öldü

¹⁵¹ Mombert, *age*, s.213.

¹⁵² Mombert, *age*, s.214.

ve geride üç oğul bıraktı. Bunlar Courtenay Dükü Philip, Robert ve bebek olan II.Baldwin'di bunlardan Philip tahtı reddetti ama Robert tahtı kabul etti. 1219'da Ayasofya'da tacını giydi. O, krallığıalayık olamadığı gibi krallığı da utandırdı. Rumlar, onu Asya'da yenilgiye uğrattı. Epirus Despotları onu Adrionaple'de yağmaladılar.¹⁵³ Nicea İmparatoru Vatatzes'in kızıyla evlendi. O, Burgundian Şövalyesiyle nişanlı, Fransız bir bakireyi ve onun annesini sarayın içine yerleştirdi. Şövalye intikam yemini etti. Saray kapılarını zorladı ve annesinin boğulmasına, kızın sakatlanmasına sebep oldu. Baronlar şövalyenin tarafını tuttular. Hatta Papa, Robert'in bu durumu telafi etmek için ona yalvardıysa da reddetti. Onun eve dönmesini ve görevini yapmasını emretti. Robert öldü ve sadece ismi olan Kudüs'ün Kralı John Brienne, Robert'in yerine geçti.¹⁵⁴ 7 yaşında olan Yolande'nin en genç oğlu Baldwin'in onun ikinci kızıyla evlenmesi şartıyla saltanat vekili olarak onu halefi yaptı. John yaşlı ve ağırdı. Hazırlıklardan iki yıl harcamıştı. 1231'de Konstantinopolis'e vardı. Bulgarlar ve Rumlar tarafından kuşatılan şehirde mucizevi zaferler elde ettiği söylenir ki buna Rum tarihçilerin kayıtlarında değil Philip Mouskes'in sıkıcı şiirlerinde de karşılaşılabılır. John'un bu zaferleri, franciscen rahibi olarak öldüğünde ordudan ayrılıp tedavi edilemez bir veremin son evrelerinde imparatorluğu terk etmesinden çok daha mucizevi olmalıydı. Sadece unvandan ibaret olan imparator, imparatorluğu yönetmek için hala çok gençti. Tam da bu sebepten Baronlar Achaia Prensi Geoffrey Villehardouin'den Konstantinopolis'i savunmasını istediler. Costantine halefini Batı prenslerine ve Papa'ya yalvarmak için uzun bir yolculuğa gönderdiler. O, Avrupa turuna ayak işleri için üçüncü kez gitti.İngiltere'yi ilk ziyaretinde krallığa izinsiz giriş yapmaması için uyarıldı. Yine de o, 700 Mark aldı.¹⁵⁵ Papa ona söz ve ayrıcalıklardan oluşan şahane katkılarda bulundu. Fransa'da daha şanslıydı. Ne yapıp edip 30 bin askerden oluşan orduyu topladı. Onlarla ne yaptığı tam olarak bilinmese de o, kendine özgü ittifaklar kurdu. İconium Sultan'ı, onun yeğeniyle evlendi. O, Comanların elebaşı ile kardeşlik yemini etti. Hristiyan İmparator ve Barbar Coman birbirlerinin kanının tadına bakarak sadakat yemini ettiler. Konstantnopolis'te ölen vaftiz edilmemiş Coman, elebaşı beraberindeki canlı köleler ile atlarla birlikte şehrin kapılarına gömüldü. Baldwin, daima doyumsuzdu. Vergi toplama konusunda çok fazla vicdanlı değildi. Kilisenin onun tüccarlarına koyduğu devamlı vergilere karşılık oğlunu rehin verdi. O, Baronların Venedik'te kutsal yadigârı Dikenli Taç üzerine pazarlık

¹⁵³ Mombert, *age*, s.215.

¹⁵⁴ Mombert, *age*, s.215.

¹⁵⁵ Mombert, *age*, s.216.

yapmalarına izin verdi. Aziz Fransa kralı olan kuzeni IX. Louis'i bu şekilde rehinlikten kurtardı. Bu dindar kral, 10 bin gümüş markı nezaketle kabul etti. Aynı şekilde gerçek Haç'ın hakiki ve büyük bölümü bebek İsa'nın eşyaları, mızrak, sünger ve zincir vaftizci Aziz John'un kafatasının bir bölümü ve Musa'nın Asası kral'ın mülkü haline geldi.¹⁵⁶ 1261'in 15 Temmuz gecesinde Alexius Strategopulus'un askerleri Konstantinopol sokaklarında Romalıların yüce ve çok saygın İmparatorları Michael ve John'a zafer ve "çok yaşa İmparator!" diye bağıldılar. Baldwin aceleyle kaçtı ve sürgünde bulunduğu sırada öldü. Böylece RomaLatin İmparatorluğu sona erdi.

4.2. Albigeois (Albi) Haçlı Seferi (M.S. 1208-1249)

Dinden dönmenin yaygın olduğu Güney Fransa'nın en adil, en zengin ve en medeni iki bölgesi Languedoc ve Provence, Papa III. Innocent'in ateşiyle tutuştu ve Innocent bu ateşi körükledi. Kâfirlik coşmuştu ve Papa III. Innocent kâfirliğin kökünü kazıyordu. Gezin bir müzik adamı: "Tanrı Albigeois Mezhebini lanetledi. Abby'den, Carcasso, Lourac'a, Beziers'in büyük bölümüne Bordeaux'a kadar bütün ülkeye bir baştan diğer başa kadar yayıldı." dedi.¹⁵⁷ Albigeois yada Albigenses, Abby şehrinin ilk yerlileri olarak adlandırıldı. Fakat Kilise Konseyi'nin dini görüşlerini kınadıktan sonra Fransa'nın güneyindeki bütün kâfirler genel olarak Albigeois diye adlandırılır. Bazılarında yalnızca adlarıyla bahsetmek kâfidir. Cathari ya da Puritans, Patarines, Populars, Waldenses, Poor Men of Lyons bunların ileri gelenleriydi. Kendilerine özgü geleneklerini çıkarırsak ortak noktalarını belirtmek ilginç olacaktı. Onlar, rahiplerin sadece kutsal hayatlara öncülük etmesi gerektiğine, ibadetlerin ve ahlaksız rahiplerin ayin sırasında topladıkları paraları boşuna olduğuna, açık bir şekilde günah ile yaşayan rahibin "Aşai Rabbani" (Ekmek ve Şarap) ayinini kutsayamaz olduğuna, rahip olmayan erdemli birinin asil rahip olduğu ve dini ayinleri yönetmeye yetkin olduğuna, Roma Kilisesi'nin gerçek bir kilise olmadığına, Papa'nın ve Piskoposların savaşıla meşgul olmasını lanetlemesini, ölümler için yapılan ibadetler, bayramlar, ışıklar, günahıtan arınmak için acı çekilen yer, günah çıkarmanın dinsiz ve batıl uygulamalar olduğuna dayanarak Papa'nın otoritesini reddettiler. Hatta bazıları kaba bir dille dua edip vaaz vererek Tanrı'nın yalnızca ölümcül günahları bağışlayabileceğini öğretti. Bu görüşlerden herhangi birisi ya da hepsine sahip olan birisi 12. ve 13. yüzyıllarda lanetli kabul ediliyordu.¹⁵⁸ Bunlar

¹⁵⁶ Mombert, *age*, s.216.

¹⁵⁷ Mombert, *age*, s.217.

¹⁵⁸ Mombert, *age*, s.218.

sürüye çoban olmayı bırakan kurt kesilen ve alaylı kibirli davranan rahip piskoposların rezil hayatlarının bir sonucuydu. Papa III. Innocent; kâfirleri idam etmenin, bunlara baskı yapmanın ve özel mülklerine el koyulmasının hakları olduğunu ve bunları topraklarından atmanın yine herkesin bir görevi olduğunu belirterek, bunların medeni ve dini olarak hukuk dışı olduğunu anlatan 20 Nisan 1198 tarihli bir manifesto yayınladı.¹⁵⁹ Dahası manifesto Güney Fransa'daki geçici piskoposların, kralların ve Hristiyanların Papa elçilerine yardımcı olmak için bu cezaları uygulamaya koymasına ve gerçekleşen infazlardan doğacak bütün faydaları toplamaya teşvik etti.

Ancak geçici krallıklar, rağbette olan dini isyanlara derinlemesine dâhil edilen manifestoyu duymazdan geldiler. Böylece elçiler beş uzun yıl boyunca sağır kulaklara vaaz verdiler. Tanrı Beni kutsasın diyen provençal şair: "Kâfirler vaazları çürük elmadan daha fazla düşünmezler." dedi. Sert önlemler alınmaya devam etti. Papa, Citeaux Başrahibi Arnold de Amauri, ikisi de rahip olan Peter Castelnau ve Raoul adlı elçilerden oluşan ve muazzam yetkilerle donatılmış engizisyon mahkemesi üyelerinden oluşan heyeti atadı.¹⁶⁰ Onlar birkaç piskoposu görevden aldı ve Toulouse Kontu ile bölgenin yöneticisine; kâfirleri sürgün etmeleri için yemin etmeleri şartını koştı. Yemin edilmişti ancak kâfirlik eskiden olduğu kadar yaygındı. Bir sonraki adım ise tamamen itaatkâr, vicdansız ve zalim olan bir piskoposun kâfirliğin merkezine atanmasıydı.

Milletler arasında korkunçluğu ile nam salan ve karanlık çağın kötü şöhretli adamları arasında en aşağılık, en rezillerinden birisi de Fulk Marseilles adında bir canavardı. Cenevizli bir tüccarın oğlu olan ve ticareti küçümseyen bu Fulk şiir için doğuştan yetenekliydi ve Aşk şarkılarının sözlerini yazıyordu.¹⁶¹ O, tutkuyla kadınlara bağlıydı ve hayatının yarısını aşk maceralarında harcamışken dönüş yaparak dindar biri olmuştu. Yani bu çapkın adam manastıra gidderek keşiş elbiselerini giyindi, manastır disiplini aded edindi ve insani hissin bir kıvılcımını bastırdı. O zamandan beri bu tarih boyunca bağnazlığın kana susamış canavarların ileri gelenlerinden biri olarak adlandırılacaktı. Bu adam, katliam ve yağmadan haz duyan engizisyonun en vahşi lideri haline geldi. Fulk'un Toulouse'ye yerleştirilmesiyle komisyon üyelerinin çalışmaları daha umut verici olmaya başladı. Kâfirliğin destekleyicisi ve koruyucusu Kont

¹⁵⁹ Mombert, *age*, s.218.

¹⁶⁰ Mombert, *age*, s.219.

¹⁶¹ Mombert, *age*, s.219.

Raymond’la başlamaya karar verdiler. İlk Haçlı Seferine en güçlü liderlerden birini veren hane Güney Fransa’da önder olan Kont Raymond’un hanesiydi.

Kont Raymond Güney Fransa’da önderdi. O Narbonne, Beziers, Foix, Montpellier, Quercy ve Rhodéz’in kralıydı.¹⁶² Aragon Kralı onun mandalarından biriydi. O, karısına çok düşkündü, neşeliydi lüksü seven biri olduğundan şüphesiz hataları vardı. Din onun sorumluluğundaydı. Sarkıntılıktan ve ahlaksızlıktan Fransa ve İngiltere krallarını hatta Toulouse Piskoposunu bile gölgede bırakmış olabilir. Kilise onu aşırılıklarına göz yumdu. Hoşgörüsü onların üstünü örttü. O; onun cömertliği ve hoşgörüsünü, kâfirlığe göz yummasını papalık mandasını tanımayı affedemezdi. O ve onun asilleri ölene kadar kâfir halkına zulmetmekten men edildi. Raymond: “Bunu yapamayız dedi. Beraber büyüdük onlar bizim akrabalarımız ve onlar masum hayatlar sürdürdüler.” dedi. Peter Castelnau karşılık olarak Kontu aforoz etti.¹⁶³ Ve bütün bölgesine yasak koydu. Raymond, Innocent’ten yardım istedi ve şaşırtıcı bir şekilde sinirli bir cevap aldı. Roma Kilisesine yaptığı küstah savunma üzerine Papa onu leş kargası olarak adlandırdı. Onucehennem ateşi ve dünyevi felaketlerle tehdit etti. Papa özü sözü bir insandı. Bu sözler öylesine söylenmemişti. Papa Fransa Kralı ve vassalları kâfirlere karşı silahlanmalarını kutsal topraklardaki Haçlılara bağışlamaya alıştığı ayrıcalıkları vaat ederek kâfirlerin topraklarına el koymalarını zapt etmelerini ve paylaşmalarını emretti. Bu noktada beklenmedik bir durum Başpiskoposun büyük öfkesine yenisini ekledi onun elçisi Peter Castelnau, Rhone’ye geçerken Kont Raymond’un yetkisiz fakat çok hevesli yandaşının mızrağıyla öldürüldü. Innocent çok öfkeliydi. Çağdaş bir yazar görgü tanığı olmamasına rağmen “Onun gazabı böyleydi” dedi. Dişlerini sıktı ve derhal Roma’da gömülü olan Aziz James Compostella ve Aziz Peter’i dualarında çağırdı. 15 Ocak 1208’de ibadetlerini bitirdiğinde mumu söndürdü.¹⁶⁴ Şüphesiz Raymond’un yeni doğmuş bebek kadar masum olmasına rağmen Innocent onu suçlu sanarak aforoz etti. Onun masumluğu yine de “Kutsal Baba’yı” amacından caydırmak için çok önemsiz bir konuydu. O, suçlu olamazdı ancak Innocent o suçlu demişti bu yeterliydi. Suçun meydana gelişi, geride bırakılmasına asla izin vermeyeceği altın bir fırsattı. O, Philip Augustus’a “Kalk! Hristiyan asker kalk! Kalk ey Hristiyan Kral! Soylarının çığlıklarını duy! Bu suçlulardan intikamımızı almamız için bize yardım et.” diye mektup yazdı. Rheims, Sens

¹⁶² Mombert, *age*, s.220.

¹⁶³ Mombert, *age*, s.221.

¹⁶⁴ Mombert, *age*, s.221.

ve Rouen'nin Başpiskoposları kılıçlarını kınından çıkardılar.¹⁶⁵ Ganimet umudu, savaş tutkusu, günahların affedilme sözü, Müslümanlara karşı Haçlılara vaat edilenler, kâfirlere karşı vaat edilenlerle eşitti. Kâfirlere karşı Haçlı Ordusu inanılmaz sayıda toplandı. Bir ordu Batı'da diğeri Doğu'daki Lyon'da toplandı. Orduya katılmak için Christendom gibi en uzak bölgelerden ve ülkenin her yerinden gelinmişti. Bir çağdaş: "Günahlarının affedileceğini duydukları an bütün milletler Haç'ı aldı. Bence kâfirlere karşı yürüyen bu kadar büyük bir ordu hiç toplanmamıştı." dedi. Biz beş yüz bin, üç yüz bin en düşük tahminle elli bin Haçlı olduğunu okuduk.¹⁶⁶ Kont dehşete düşmüştü. Onun elçileri sakin konuşmaları ve rüşvetler sayesinde Raymond'un itaatinin güvencesi olarak Raymond'un yedi kalesini teslim etmesine karşılık Papa'dan imtiyaz elde ettiler. Papa; özel sekreteri Milo'yu Genoa Papazı Theodisc ve Cîteaux, başrahibi Arnould'la birlikte iş arkadaşı olarak gönderdi. Onlar, boyun eğmesi, Haç'ı alması ve Haçlı Ordusuna önderlik etmesi için Raymond'u zorladılar Haçlılar, kâfirlere teslim olmayı reddeden Beziers'i kuşattılar. Saldırı yaparak bu şehri aldılar. Şehirde genel bir katliam devam etti. Başrahip: "Hepsini katledin, Tanrı kendinden olanları tanıyacaktır." diye haykırdı. Yirmi binden elli bine hatta sadece bir kiliseden yedi bin kişi katliama uğradı. Şehir ateşe verildi. Katedral bile tahrip edildi. Carcassone, saldırının bir sonraki noktasıydı. Beziers Vikontu, güçlü bir ordu ile kıtlık ve hastalığa rağmen bağımsız bir yönetimi kabul etmeye zorlayana kadar şehri Haçlılara karşı savundu.¹⁶⁷ Çoğu asker yer altı geçitlerinden kaçtılar. Zavallı insanların yaşamları bağışlandı. Fakat elçilik askerleri bunlara değerli eşyalarını yanlarında götürmelerine izin vermedi. Binaların dışında hiç bir şey götürmeden o yeri terk etmeleri için zorlandılar. Kahpe elçi sözüne rağmen zavallı Vikont'u zindana attı ve daha önce Filistin'de ve Zara'da aynı bağınaz kişi olan Simon de Montferrat'ın merhametine teslim etti. O; Katolik savunucusu, mükemmel bir Haçlı, Papa'nın kendisinden sonra ki adamı, çok yürekli, zalim, öfkeli, yağmacı ve Papa'ya ait Ortodoks bir adamdı.

Innocent, Roma Kilisesi'nin kutsal amacındaki kişisel azmi ve bağlılığından dolayı ona fethettiği ve fethedeceği bütün toprakların yetkisini vererek onu onur ve ödülle hoşnut etti. Elbette Simon Beziers Vikontu'nun büyük mülküne göz dikti ve onun vakitli ölümü sonucunda onları aldı. Aragon Kralı ona zehir verdiğini söyledi.¹⁶⁸ Papa bile

¹⁶⁵ Mombert, *age*, s.222.

¹⁶⁶ Mombert, *age*, s.222.

¹⁶⁷ Mombert, *age*, s.223.

¹⁶⁸ Mombert, *age*, s.224.

zavallı genç adamın sefil bir şekilde öldürölüş olduğunu tereddüt etmeden söyledi. Suçlama yanlış olabilirdi. Fakat Simon genel bir söylentiye göre bu işi yapabilirdi. Albi Haçlı Seferi için yetkili Provençal şiirinin yazarı Guy de Montferrat'ı şu an ki görüşün avukatı yaptı. Bu korkunç sözlerle efendisine şöyle bir gönderme yaptı. “İnce ruhlu baba! Eğer sadece ülkedeki bütün varlıkları ve parayı alırsan kaç insanın öldüğünü umursamazsan Tanrı görür ve yönetimini yargılar.” dedi. Carcassone'deki korkunç görevinden sonran Kont Raymond beklenildiği üzere orduyu terk etti ve Toulouse'a gitti.¹⁶⁹ Onu perişan etmeyi planlayan Papa, elçi ve simon de Montferrat onun ayrılışı ile bayram ettiler. Çünkü onlara alçak amaçlarını tamamlamak için yeni bir bahane verdi. Onun elçileri bütün suç ortakları ve kâfirlerin varlıklarını ve elindekilerini derhal teslim etmelerini talep ederek onu kovaladılar. Papanın yardımına başvurmak ve ona sitem etmek boşunaydı. Papa onu tekrar aforoz etti ve bölgesine yasak koydu. Bunun üzerine o da Roma'ya Papanın gönlünü almak için bizzat kendisi gitti. Ziyaretinin iki bağımsız nedeni vardı ve bunların ikisi de çelişkili gözükmesine rağmen doğru olabilirdi. Onu inançsız, Haç'a eziyet çektiren, inancın düşmanı olarak yaftalayarak şiddetli azarlarla onu ezdi. Bazı tabirler sürekli ağzındaydı. Öfkesi dindiğinde nazik konuşmasını takındı, günah çıkardı ve suçunu bağışladı. Sahte İsa'nın mucizevi yüzüne dokunmak için ona acı çektirdi. Bu aynı zamanda lanet mektuplarının kayıtlarında açığa vurduğu gibi kendi karakteriyle de çok uyumluydu. Ancak Raymond, bu incelikleri Papa'nın iyiliği ve niyetinin değiştiği olarak yorumluyorsa o ne yazık ki hata içindeydi.¹⁷⁰

Korkuları enine boyuna anlatmak yorucudur; bir örnek yeterli olabilir. Minerve Kalesi uzun süre dayanmıştı; hükümler başarısız olduğunda Minerve Lordu teslim olma teklifinde bulundu. Simon “Yapabilir” dedi. Başrahip Arnold: “Şüphesiz biz dininden dönen kâfirlerin hayatlarını bağışlayacağız. Onların “Perfect” dediklerini bile diye cevap verdi. Bir şövalye duyulmamış bir hoşgörüyü karşı çıktı; Arnold “Hayatları kurtulacak az sayıda kişi olacak” diyerek onun korkusunu yatıştırdı. Kale teslim oldu, Arnold vaaz verdi, kâfirleri döndürmekte başarısız oldu ve onları yaktı. “Perfect” lerin 140 tanesi sıralarını beklemediler ve alevlere aceleyle düşünmeden girdiler.¹⁷¹

Papa elçileri Toulouse Kontu için nihayet hazırđılar; onlar 14 imkânsız koşul altında onun topraklarını restore etmeyi teklif ederek onlardan önce görünmesi için onu

¹⁶⁹ Mombert, *age*, s.224.

¹⁷⁰ Mombert, *age*, s.225.

¹⁷¹ Mombert, *age*, s.226.

çağırttılar. Halkı onları kabul etmeyeceklerini ve hepsinin öleceklerini söylediler. Yaralı egemenliklerini terk etmeden önce kendi çocuklarını yiyebilirlerdi.

Savaş devam etti ve Raymond'un aleyhinde ilerledi. Lavour'un düşüşünü, kuşatmayı ve gidişatın havasını bir örnekle sınırlandırıyorum. Bu, isminin belirttiği gibi Hristiyan inancının şövalyesi, muhteşem bir arkadaş Foix kontu Roger Bernard'a aitti. 12 ya da 18 yıl sonra o teklifini yaptı ve papanın elçisine “ Papanın dininin kaygılarına karışacak bir işi olmadığını; bu konuda her insanın özgürlüğüne sahip olması gerektiğini” söyledi.”Bu özgürlük; cennetin yol gösterip göstermediğine sakince bakabileceğimi ve korkacak bir şeyin olmadığını bu tutum içinde temin eden babam bana her zaman öğütledi.” dedi.

Lavour sonuna kadar direndi ve çok etkilendi.¹⁷² Piskoposlar ve papanın elçileri ilahi okumadan dikildi: “Hadi kutsal hayalet! Kuşatılanlar savaşın makinelerinin üstüne yanmış yağ ve odun fırlattı.”Lavour Haçlılara bırakıldı; onlar askeri birlik ve özel mahkumlar hariç adam, kadın ve çocuklar dahil herkesi öldürdü. 400'ü sonsuz bir ateş yaratarak büyük bir kazıkta yakıldı. Montreal Aymeriği Simon' ın özel talimatıyla komutan ve 80 soylu asıldı; darağaçları yıkıldı ve kurbanlar parçalara ayrıldı. Karnı doyurulmadan fakir hiçbir adamı bırakmayan Lavour'un hanımı bir kuyuya atıldı ve devasa taşlar onun üzerine yuvarlandı. Ve piskoposlar hala “Yaratıcı Ruh Gel!” diye ilahi söylendiler.

Sonuç olarak; Simon de Montferrat, Raymond ve müttefiki olan Aragon Kralını Muret Savaşı'nda yendi¹⁷³ ve bütün toprakları hükümdarın prensi haline geldi. Toprakların egemenliğinden sonsuza dek dışlanan, görevden alınan ve bekletilen 4. Lateran Konseyi Simon de Montferrat'ın Fransa'nın en büyüğü olan Toulouse'nin muhteşem kontunu topraklarıyla ödüllendirdi. Onlar, ona ne başparmağı genişliğindeki toprak ne de onu Avrupa'nın tüm egemenleriyle bağdaştıran nihayetinde inancından ziyade egemenliğini önemseyenlerin kumpaslarından kurtarabilecek kan bağları bıraktı.

Toulouse boyun eğdi. Kont Raymond ve oğlu İngiltere'ye gitti, ama yakında savaş ilan etmek için döneceklerdi. Savaş bir süreliğine Simon de Montferrat'ın lehine devam

¹⁷² Mombert, *age*, s.227.

¹⁷³ Ç.N. Bu savaşın detayları için bkz. Guilelmus William (of Puylaurens.), *Guilelmus de Podio Laurentii, The Chronicle of William of Puylaurens: The Albigensian Crusade and Its Aftermath*, Woodbridge 2003, s. 45.

ederken sonra Raymondlar lehine döndü.¹⁷⁴ Bir kez daha onlar Toulouse'daydılar. Yeni Papa yeni bir haçlı seferi vaazı verdi. Montferrat, şehri kuşattı ve elçi şairin ağzından Haçlılara hitap ederek 'şehri yeniden fethetmek, evlere zorla girmek üzeresiniz bunların dışında ne kadın ne erkek tek bir ruh bile sağ kaçıp kurtulmayacak! Kilisedekilerin, tapınaktakilerin, hastanedekilerin hiçbirinin canı bağışlanmayacak! Tüketen ve ölümcül ateşin üzerlerinden geçmesine Roma'nın gizli meclislerinde karar verildi. Ama bu olmadı. Kuşatma sırasında bir makineden bir taş Simon'ın kafasına çarptı ve onun dünyevi hayatına son verdi. Toulouse piskoposu 'Mesihin yanındaki Simon'ın ta kendisi şehitleri yönetti' dedi. Bu çok kötüydü ve Soissons kontu "Ona aziz deme çünkü hiçbir adam günah çıkarmadan ölen adam kadar büyük bir yalancı değildi" diyerek onu kontrol etti.

Ölümü hızlıydı. Sadece kendisini Tanrı'nın ve kutsal bakirenin merhametine takdir etmek için zamanı vardı. Simon'ın ölümü ne savaşı ne de Raymondların savaşını bitirdi. Aforoz edilerek ölünce kilise onu kutsal topraklara gömmeyi reddetti. Bedeni tapınak şövalyelerinin¹⁷⁵ kutsal eşyalarının tutulduğu yerde 300 yıl yattı!.

Barışın sonu geldiğinde aforoz edilmiş genç kont, sapkınlıkla suçlandığı için değil ancak atalarının mirasından mahrum bırakılmasına direnmeden boyun eğmediği için, af aldı. O, çıplak omuz ve ayaklarla Notre Dame'ye yönlendirildi, papa elçisi "Narbonne Kontu, papanın bana verdiği yetkiler gereğince seni aforoz olmaktan kurtarırım" diyerek onu kırbaçladı. Daha akıllı, daha fakir ve daha üzgün bir adam olan Raymond "Amen" dedi.¹⁷⁶

Haçlı seferi aralıklı olarak 30 yıl sürdü. Açgözlülük ve bağınazlığın en kötü zulümleri din adına yapıldı. Yüz binlerce masum insan zalimce katledildi, ama sapkınlığın soyu tükenmemişti ve kilise öncekinden daha az Ortodoks değildi. Toulouse meclisi, kafirlere karşı daimi bir engizisyon mahkemesi görevlendirdi ve bu mahkeme karşısında bir soruşturma başlattı. Soruşturma kapsamında Başpiskoposlar, Papazlar, serbest Rahipler ve dini meslekten olmayan üç kişi kendi bölgelerinde araştırma yapacak ve de ortaya çıkardıkları kafirleri veya sapkınlığa bulaşma şüphesi taşıyan insanları soruşturacak ve onları engizisyon mahkemesine bildireceklerdi. Ondört yaşından itibaren

¹⁷⁴ Mombert, *age*, s.228.

¹⁷⁵ Ç.N. Bu şövalye tarikatı için bkz. Ebru Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", *Belleten*, c. 66/ 245, (2002), s. 87-93.

¹⁷⁶ Mombert, *age*, s.229.

erkekler, onikisinden itibaren kızlar da dahil bütün insanlar sapkınlığa tövbe etmeye ve Katolik inançlarının sağlamlığına dair ant içmeye zorunlu tutuldular.¹⁷⁷ İki hafta içinde görünmeyen devamsızlar yılda üç kez itiraf etmeyen ve iletişim kurmayan her insana olduğu gibi sapkınlıktan şüpheli tutuldu.

Papazlık sisteminin altın çağı olan bu yoğun ortodoks dönemde, özellikle eski veya yeni ahitin herhangi bir çevirisine sahip olmak sapkınlıktı. Herhangi biri ortak bir raporla -ki ortak rapor hazırlamak ne kadar kolaydır- sapkınlıktan şüpheli duruma düşebilirdi. Şüpheden suçlamaya sadece bir adım vardı. Suçlama hapishaneye ve ateşe atma cezasına yol açardı. Haçlı ordusu Güney Fransa'daki sapkınlığı bastırdı, aynı azim Güneybatıdaki İber Yarımadası'nın imansızlarına ve kuzeydoğudaki Baltık'ın putperest barbarlarına karşı yöneltildi. 1211 yılı Crescent zaferi'nin 500.yılıydı.¹⁷⁸ Tarık Dağı olan Cebelitarık Sözleşmesi'nin imzalandığı bu ünlü noktada, yiğitliğinin ihtişamı bu güne dek korunan gözüpek Tarık'ın düşüşü anıldı. O, bir mücadelede Xeres'in kanlı arazisinden Biscay körfezi'ndeki Gijon'a kadar ilerledi. Onun hatırası, yavuz muvahhid Yusuf Almansor'un oğlu ve halefi olan Muhammed en Nasır'ın göğsünde eski Arap fetih arzusunu ateşledi. İspanya ve Afrika'daki Müslüman dünyasının da amacını ortaya koydu. Dörtte birinden fazlası gönüllü olan 600 bin kişiden oluşan bir ordu standartına uygun toplandı ve onu Kastilya'yı fethetmek ve hilafeti Pirenne kıyılarına yerleştirmek niyetinde olan bir keşif seferinde takip etti.¹⁷⁹ Fakat onun planı Salvatiarra'nın sağlam dağ kalesinde engellendi. Salvatiarra Kalesi Kastilya'nın anahtarıydı ve buraya sahip olmak askeri bir gereklilikti. Muhafızları olan Calatrava şövalyeleri inatçı bir direniş gösterdi ve onu yeri kuşatmak için zorladı. Zaman başka operasyonlar için fazla ileriye ayarda süren kahramanca direnişten sonra düştü. Gecikme Hristiyanlara hazırlanmak için zaman verdi. Kastilya Kralı 8. Alfonso, yarımada'daki Hristiyanların ve papanın yardımına başvurdu.¹⁸⁰ Sonra düşmanla herhangi bir ittifakı aforoz tehdidiyle yasaklayan ve Hristiyanlık dünyasına ortak düşmana karşı protesto amacıyla yürümeyi buyuran bir manifesto yayınladı. Bu yeni bir haçlı seferi çağrısıydı. Bunun sonucu olarak binlerce cesur savaşçı Toledo'daki genel buluşma yerine gitti.

¹⁷⁷ Mombert, *age*, s.229.

¹⁷⁸ Mombert, *age*, s.230.

¹⁷⁹ Mombert, *age*, s.230.

¹⁸⁰ Mombert, *age*, s.231.

1212 Haziranında Kastilya, Aragon ve Nevarre Kralları tarafından kumanda edilen büyük bir ordu güneye doğru ilerlemeye başladı.¹⁸¹ En başından başarı onların yanındaydı. Bu suretle birkaç kale aldılar ve sağlam Calatrava Kalesi'ni kurtardılar. Halifenin onları beklediği Sierra Morena geçidine yaklaşıırken durduruldular. Halife boşuna bekledi; bir çoban onlara gözden uzak yada unutulmuş bir yan yol gösterdi; Sierra'yı geçerek onu takip ettiler ve güvenli bir şekilde yüksek Guadalquivir platosuna ulaştılar.

16 Temmuzda ordular yıkıcı bir anlaşmazlıkla karşılaştı; birkaç saat sorun belirsizdi; Alfonso iki kez mücadelenin zirvesinde başarıdan ümidini keserek Toledo Başpiskoposu'na "Hadi beraber ölelim" diye seslendi. Başpiskopos: "Eğer Tanrının izni olursa, biz fethedeceğiz yoksa senle birlikte öleceğiz" diye cevap verdi. Böylece Haçlı zaferi tamamlandı. Endülüs Emevileri Tours'un vahim gününde bile böyle belirgin şekilde yenilmemişti; Emevilerin 100 bin savaşçısı savaşta katledildi, 50 binden fazlası da esir alınmıştı. Ganimet çok büyüktü ve Alfonso'nun Roma'ya gönderdiği halifenin ipekten yapılmış gösterişli çadırı ile altın işlemeli bir bayrak bu ganimetler arasındaydı; Papa onları St. Peter'e yerleştirdiğinde onun için övünç dolu bir gündü.¹⁸²

Las Navas'ta Tolosa Muharebesi'nin büyük zaferinin ünü Hristiyan âleminde baştanbaşa yankılandı ve bu başka başarıların da kehanetiydi. Bu muvahhidlerin gücünü kırdı; Nasir Morocco'da öldü; kargaşa ve parçalanma başladı ve bölünmüş Müslüman prensler Hristiyan zaferi ile baş edemedi. Fatih diye adlandırılan Aragon ve Katalonya Kralı I.Jaime 1228'de Mallorca'yı ve 1237'de Valencia'yı aldı. O, bir fatihten çok daha fazlası olup yaşının çok ötesinde olan insancıl ve azimli bir Hristiyandı. Endülüs Emevilerinin kökünü ateş ve kılıçla kazımak yerine onları dininden döndürmeyi denedi ve çoğu Arap gencinin bakanlık için eğitildiği okullar kurdu. Fakat Dominikanlar planlarını gerçekleştirecek beceriden yoksundu ve onun misyoner faaliyetlerini uygun bulmayan Papa IV. Clement, Moriskoları defetmesi için onu uyardı. O, bunun en zor görevlerden biri olduğunu yakında keşfedecekti.

Kastilya Kralı III. Fernando 1236'da Cordoba 'yı fethetti ve 10 yıl sonra Grenada'nın Emevi Kralı Ibn-el-Ahmer'in haraç ödeyen bağımlı devlet haline gelmesinden memnundu.¹⁸³ Sevilla 1247 de düştü, Xeres ve Cadiz 1250'de teslim oldu.

¹⁸¹ Mombert, *age*, s.231.

¹⁸² Mombert, *age*, s.232.

¹⁸³ Mombert, *age*, s.232.

O zamana kadar bütün Algarve de Portekiz'e boyun eğmişti. Son İslam kalıntısı olan Granada Krallığı 1492'ye kadar ayakta kaldı, Ferdinand ve Isabella'nın saltanatının en görkemli yılları İslâm aleminin kesin yok oluşu ve yeni dünyanın keşfi olan iki müthiş olay olarak anılır.

Baltık bölgesindeki putperestlere karşı Haçlı Seferi, savaşçı piskoposlar ve zamanla tötanik şövalyeler tarafından yönetildi. Putperestler arasında Prusyalılar alışılmadık biçimde azıllar ve zorlulardı; onlar Hristiyan misyonerlerin sınırlarında bulunmalarına müsamaha edemezlerdi ve her dinden dönme girişimiyle birlikte Hristiyan bölgesinin düşmanca saldırılarına sinirlendi. Can sıkıcı muhitlerinden usanan Massovia Dükü Conrad, fetihlerinin ve dönüşümlerinin sorumluluğunu alması için Salzalı Hermann'ı ikna etti. O, gelecek fetihlerinin sahipliğini Tötanik Şövalyelerine bahsetti; İmparator da bunu onayladı ve Papa bu atılımı tasdik etti ve kutsadı. Böylelikle yüreklendirilmiş şövalyeler yakında Haçlılardan bir orduyu yaşanması zor olan bu bölgelere sürükleyecekti ve 50 yıllık sürecin en kanlı ve en zalim savaşı onların dininden dönmelerini etkiledi. Saksonların durumundaki gibi başarılı bir şekilde takip eden Şarlman'ın, Muhammed'in ruhuyla yöntemleri aynıydı.¹⁸⁴ Yıkımdan kaçanlar, gidişatlarının yanlışlığından döndürüldü; onlar Hristiyanlık dinine girdi ve iki ile üç milyona kadar nüfusla birlikte büyük bir bölgeyi yöneten refahlarının zirvesinde olan Tötanik şövalyeleri hükümdarları olarak kabullendiler. Haçlı Seferi olarak bu ünlü düzenin tarihi Prusya'nın erken tarihidir. 1511 de bu düzenin büyük ustası seçilen Anspach ve Baireuth'un uçbeyi olan Albert bir Hohenzollerndi ve bu adam da zaten Prusya Dükü oldu.¹⁸⁵

4.3. Çocukların Haçlı Seferi

Konstantinopolis'in fethinden sonra Kudüs'teki Latin İmparatorluğu'nun durumu çok endişe vericiydi. Eski uyumsuzluklarsa haladevam ediyor. Kıtık, deprem ve veba salgını Suriye kapılarından Nil Nehri'ne kadar ardı ardına şiddetle sürüp gidiyordu. Arap yazarlar: "Yollar ölü bedenlerden ekili bir alan gibiydi, çok nüfuslu iller yırtıcı kuşlar için ziyafet salonu gibiydi." dediler. Suriye baronlarının ve şövalyelerinin birçoğu

¹⁸⁴ Mombert, *age*, s.233.

¹⁸⁵ Mombert, *age*, s.233.

Konstantinopolis ve batıdaki krallıklara gitti. Albi Haçlı Seferi, Kutsal topraklara olan yolculuğun akışını durdurdu.¹⁸⁶

1204'te Hristiyanlar ile I. Adil arasında 6 yıllık bir ateşkes kararına varıldı fakat bu ateşkes her iki taraftan sürekli olarak bozuldu. 1206'da Almenie ve Elizabeth'in ölümü üzerine Sur Conradı'nın kızı Mary, gölgeli tahtın varisi haline geldi. Suriye baronları, Fransa Kralı Philip Augustus'tan Mary'e bir koca bulmasını istediler. Philip Augustus ise onları yıllar sonra Konstantinopolis'e Latin imparatoru olarak dönen John of Brienne'ye gönderdi.¹⁸⁷

John büyük bir ordu kuracağını ve Filistin'e doğru hareket edeceğini duyurdu. John bunlardan herhangi birini elde etmek için her türlü yola başvurdu fakat sonunda kutsal toprakların kurtuluşu için sadece 300 şövalyeyle anlaşılabildi. Düğün gerçekleşti ve bunu taç giyme töreni takip etti. Bütün Krallık neşe içinde eğlendi. Eğlencenin sonunda Sarazenler (Müslümanlar) ortaya çıktı. Yeni Kral onların bu nezaketsizliğini cezalandırmak için orduları üzerlerine sürdü fakat çok geçmeden bu görevin onun gücünün üstünde olduğunu farkına vardı.

Fransız şövalyelerinin birçoğu ana yurtlarına geri döndüler. O ise tehlike içinde Innocent'ten yardım istedi. Elçileri Albi Haçlı seferinin ortalarında geldiler ve Papa'nın fazla bir şey yapamadığını gördüler. Bu süre içinde hayret verici bir olay meydana geldi: Haçlı Seferi coşkusu bütün gençleri sardı. 50 bin çocuk : "Lord İsa kutsal haçı bize iade et." şarkısını söyleyerek Fransa'dan Almanya'ya geçti. Nereye ve ne amaçla gittikleri sorulduğunda se "Biz Kudüs'e, Efendimizin mezarını kurtarmak için gidiyoruz" dediler.¹⁸⁸

Bu çocuklar Fransa'dan Marsilya'ya gidenler ve Almanya'dan, İtalyan limanlarından gemiye binmek için Alpler'den geçenler olmak üzere iki bölük halinde seyahat ediyorlardı. Bunların arasında her yaştan, her zümredenve her iki cinsiyetten çocuklar vardı. Bazıları 12 yaşından daha küçüktü. Bu çocuklar herhangi bir bedel almadan, rehbersiz ve lidersiz bu sefere çıktılar. Yardımseverlerin onlara verdiği paraları ve yiyecekleri onlardan çalmak yada onları kandırmak için birçok kötü niyetli kadın ve erkek onlara katıldı. Çoğu Alman çocuğu; yorgunluktan, ateşten, hastalıktan ve açlıktan

¹⁸⁶ Mombert, *age*, s.234.

¹⁸⁷ Mombert, *age*, s.234.

¹⁸⁸ Mombert, *age*, s.235.

can verdi. Sadece yedi bini Cenova'ya ulaşabildi. Vatandaşlar onlara şehirden uzaklaşmalarını emretti. Daha sonra asiller sınıfından olanların kalmasına izin verildi. Bu bir ayrımcılıktı.¹⁸⁹

Fransız çocukların kaderi söylenildiği gibi oldu tıpkı Alman çocukları gibi can verdiler. Marsilya'da tüccar diye adlandırdıkları iki kötü şöhretli kabadayı, Tanrı aşkı için ücretsiz olarak onları kutsal topraklara götürmeyi teklif etti. Çocuklarla dolu yedi gemi limandan ayrıldı. Gemilerden ikisi deniz kazasında battı, geri kalan beşi ise kandırılmış zavallı çocukların köle olarak satılacağı İskenderiye'ye ve Cezayir'e ulaştı. Çocukların akıbetini duyan Innocent iç çekerek: "Bu Çocuklar kutsal toprakların yardımına uçarken bizi uykuya kaldığımız için kınadılar. "Bu çocukların yapmak istediği şeyi diğerlerinin yapması gerektiğine karar verdi ve yeni bir Haçlı Seferi ilan etti. (Hz.) Muhammed'in gücünün başarısız olmak üzere olduğunun, 666 yıllık saltanatının süresinin dolduğunun hükmüne varan Innocent, Albililere karşı gösterdiği ilgiden vazgeçti.¹⁹⁰ Ayrıca Innocent yüce İsa'nın anısını yeniden canlandırmak için iki mektup yolladı: Birini ilahi intikam ve öfkeyle tutuşan Sophadine; bir diğerini ise Hristiyan Suriyelilerin sapkınlığını engellemesini emreden Kudüs Patriği'ne yolladı. Bu mektuplar eşit derecede önemliydi Batıdaki Hristiyanlar, Müslümanları ortadan kaldırma hususunda yavaştı. Müslümanlar direniş için silahlandı. Suriye Hristiyanları kendi yöntemlerini değiştirmek için sabretti.

Innocent, Haçlı Seferi'ne gönül vermişti ve her yerde bu seferde ilgili vaazler verilmesini sağladı. Bir İngiliz olan Dan Robert of Courçon ve onun Fransa'daki kardinal elçisi, ülkedekileri kışkırtmak için görevlendirildi. Kardinal çok dilbazdı, yalnız savaşçılara değil; kadınlara, çocuklara, kör ve sağırlara bile haç verdi. Onun bu hareketi savaşa katılmayanlar güruhuyla iş birliği yapma düşüncesini aşağılayan baronları, şövalyeleri ve savaşçıları utandırdı.¹⁹¹

Bu yeterince kötüydü fakat kardinal daha da kötüsünü yaptı. Para meseleleri konusunda oldukça boş düşünceleri vardı. Kutsal savaş için toplanan ya da teklif edilen vergileri ve yardımları kendine tahsis ederek Fransız Kralını ve onun kölelik meselesini karaladı. Kışkırtma o kadar fazlaydı ki Kardinal elçisi misyonerlik faaliyetlerini askıya

¹⁸⁹ Mombert, *age*, s.236.

¹⁹⁰ Mombert, *age*, s.236.

¹⁹¹ Mombert, *age*, s.237.

olarak bir süre ortalıktan kayboldu. Fakat Papa onun sıkı dostuydu, vakti gelince onu Haçlı Ordusu'na ahlak eğitmeni olarak atadı.¹⁹²

4.4. V. Haçlı Seferi'nin Başlaması (1217-1221)

Yeni bir Haçlı Seferi'ne, Toulouse Kontu Raymond'un tahttan indirildiğine ve egemenliğinin Simon de Montferrat'a verildiğine aynı anda 4.Lateran Konseyi tarafından karar verildi. Ondan sonra son derece samimi bir vaaz verildi. İnsanlar tarafından "Barış Prensi" olarak bilinen isim Papa'nın vaazlarında savaş yanlısı biri olarak gösterildi. O, vaazında: "Kılıç! Kılıç! Kınından çık ve öldürmek için kendini keskinleştirir." diye haykırdı.¹⁹³

Sefere gideceğini ilan eden ilk kral Macaristan Kralı 2.Andrew oldu O, 1217'de büyük bir ordu ile Ptolemais'e indi. Bavaria ve Avusturya Dükleri onunlaydı. Kıbrıs Kralı Lusignan ve Kıbrıslı baronlar onu izleyeceklerine söz verdiler. Haçlılar kötü bir zamanda gelmişti. Geldikleri zaman büyük bir kıtlık vardı. Savaş makineleri ve silahlarıyla geçinemediklerinden Hristiyan din kardeşlerini sömürdüler, Onların evlerinde barınıp yiyeceklerinden yiyip onları sömürdüler. Ondan sonra Tabor Dağını almak için Sarazenlere karşı kalenin kapılarına kadar cesurca yürüdüler.¹⁹⁴ Daha sonra güçleri yettiğince güvenli bir yere gidinceye dek yürümeye devam ettiler. Bundan sonra yiyecek ihtiyacından ötürü gruplara ayrıldılar. Gruplara ayrılmasalardı birbirlerini yok edebilirlerdi. Avusturya Dükü zavallı Kral John ve hastane rahiplerinin büyük üstadı, Kayseri yakınlarında kamp kurdu. Karmel Dağı'nın dibindeki kaleye Tapınak Şövalyeleri ve diğerleri takviye edildi. Avrupa'ya dönmek niyetinde olan 3.grup Ptolemais'e gitti. Kıbrıs Kralı 2. Andrew, ilkinin hasta olup öldüğü Sur'e (Sur) gitti.

II. Andrew bilinmeyen yerlere hareket etti ve sonunda kendi krallığına döndü. Sezar'ın aksine o geldi, gördü ve gitti. Kendiyle birlikte ganimet değil fakat St. Stephen'in kafasını, St. Thomas'ın sağ elini, Cana'nın evlenme töreninde kullanılan yedi su kabından birini, Aoron'un asasından bir parçayı ve çok daha fazlasından oluşan büyük kutsal emanetler koleksiyonunu aldı.¹⁹⁵ Archdeacon Thomas'tan öğrendiğimizi gibi onların iç

¹⁹² Mombert, *age*, s.237.

¹⁹³ Mombert, *age*, s.238.

¹⁹⁴ Mombert, *age*, s.238.

¹⁹⁵ Mombert, *age*, s.239.

ayaklanmalarını bastırmaları ve Macaristan'da barış, düzen ve adaletin sağlanması onların en büyük erdemiydi.

İtalya, Fransa ve Hollanda'dan çok sayıda Haçlı, ertesi yıl geldiler ve din kardeşlerinin solmuş cesetlerini yeniden canlandırdılar. Bunlar deniz üzerinden ilerlemiş ve yoldayken durdukları Portekiz'deki Sarazenlere karşı büyük başarılar elde etmişlerdi. Kâfirleri birkaç savaşta yendiklerini, iki Prensi öldürdüklerini, Alkazar'ın Surlarının üstüne haç flamaları diktiklerini ve Tagus Nehrinde göz kamaştırıcı zırhla kaplanan meleklerin yanında mücadele ettiklerini anlattılar.¹⁹⁶

Haçlılar derhal sefer planladılar ve Lateran Konseyi'ndeki Papa'nın tavsiyesine uyarak öncelikli olarak Mısır'ın fethinden sonra Filistin'e saldırmaya karar verdiler. Ptoleamis'te gemiye binerek, Nil Nehri'nin ikinci ağzının kuzey kıyısında yer alan Dimyat'ta karaya çıktılar. Cesurca bir saldırıdan sonra nehrin ortasındaki kaleyi aldılar. Ayrıca kuleden şehre gerilen demir zinciri patlattılar, böylelikle üç tarafı duvar olan kara tarafındaki surlara serbest geçiş elde ettiler. Bu büyük bir başarıydı ve harika sonuçlar doğurabilirdi. Faydalı bir biçimde kullanmayı bilselerdi, bütün her şey onların lehine ilerliyebilirdi.

Zafer haberleri Kahire'de Selahattin'in kardeşi, ikinci ismiyle ünlü, 1.Adil'in ölümünü hızlandırdı. Onun gerçek ismi Melik Adil'di.¹⁹⁷ Hristiyanlarla olan savaşlarda birlikte olan I. Adil ismini aldı. Ona erdemleri için saygı duyuldu ve o sevildi. Mertlikte, adalette ve doğrulukta sivrildi. Hoşuna gitmeyen şeyleri öfkelenmeden dinlerdi. Onun ölümü Müslüman dünyasını alt üst etti ve şimdi Mısır Sultanı olan oğlu El-Kâmil Arabistan'a kaçtı fakat Bağdat halifesinin emriyle Müslümanlar kan davalarını bitirdiler ve Hristiyanlara karşı birlik oldular. Dımaşk Sultanı Dimyat'a yardımlarını hızlandırdırırken bu yardımların Hristiyanların eline geçmesini önlemek için de tahrip edilen Kudüs'ün surlarını, Tabor Dağı'ndaki kaleyi güçlendirdi.

4.5. VI. Haçlı Seferi (1228-1229)

III. Innocent'ten daha ılımlı bir adam olan III. Honorius, Roma'da yeni Papa seçildi. Ayrıca IV. Henry'nin oğlu Barbarossa'nın torunu çağının en hükmedici, en ilginç, en çarpıcı şahsiyeti olan 2. Frederich yeni imparator oldu.¹⁹⁸ Majestelerinin amansız

¹⁹⁶ Mombert, *age*, s.239.

¹⁹⁷ Mombert, *age*, s.240.

¹⁹⁸ Mombert, *age*, s.241.

düşmanı olan Innocent, onun koruyucusu, kilise onun destekçisiydi. Öğretmenleri onun kilise tarafında olması eğilimindeyken, onun doğası ve evinin gelenekleri, karşıt eğilimde olmasına neden oldu. Sicilya'daki Sarazen kültürünün onun gençliğini zehirlediğini biliyoruz.

Mayence başpiskoposu Siegn Fried'in, Bamberg ve Nuremberg meclislerine Frederic'in ismini sunması da; yıllar öncesinde Hohenstaufen Partisi'nin onu tahta oybirliğiyle seçmesi de III. Innocent'in fikriydi Bu hususta o Almanya'ya gelmesi ve mirasa konması için davet edildi. Kendisi; Almanca, İtalyanca, Fransızca ve Arapça şiir yazabilen; Rumca ve Latince konuşabilen, öğrenme konusunda bir deha olan, Sadece 18 yaşında, sarışın, yakışıklı ve çekici bir gençti. Onun koruyucusu olan Papa, ona Constance'de Macaristan Kralı Emeric'in dul eşi Aragonlu Alfonso'nun kızını eş olarak buldu. Henüz on beş yaşında evlenen bu kişi, iki Suabyalı Alman şövalye tacını ayağına getirdiği sıralarda o, büyük oğlu Henry'nin doğumuna seviniyordu.¹⁹⁹

Teklif reddedilmeyecek kadar cezbediciydi, bu onun şevkini arttırdı. Güneyde kalması için ne karısının yalvarışları ne de Sicilya asillerinin telkinleri yeterli olmadı. Krallığın yönetim eksikliğini gidermek için acele etti ve imparatorluk tacı arayışında seyahate çıktı. Papa ve Kardinal, muhteşem bir kabul töreni tertipleledi. Kilisenin yüceliğini ve itibarını yükseltmek için ellerinde araç olduğuna inanarak umutla ve övünç duyarak onu gözlemlediler. Innocent, onun girişimcilik ruhunu onayladı ve kutsadı, ona bir hayli tavsiyede ve maddi yardımda bulundu ve karşılığında ondan varisi olduğu İtalyan Krallığı ve Alman İmparatorluğu'nu birleştirme girişiminde asla bulunmayacağını sözünü aldı.

Frederich, düşman bölgeden, izinsiz bir şekilde dikkatlice geçerken, onun afarozlu rakibi olan imparator Otto, her yerde onun karşısında olmak için mümkün olan her şeyi yaptı. Frederich'in girişimi korkunç biçimde, Don Kişot'ça göründü.²⁰⁰ O, çok cesaretliydi fakat iyi bir orduya sahip değildi 60 adamının başındaki bu cesur adamı, Hohenstaufen Otto'nun yandaşlarının kovalamasından kaçtı. Alpler 'deki bilinmeyen patikalardan geçti, Via Mala'nın tenhalıklarından çıktı. Coiro Piskoposu onu memnuniyetle karşıladı. St. Gall başrahibi onun emrine bir şövalye heyeti verdi ve ona bu kritik dönemde Otto'nun ordusundan 3 saat önce Constance'e sahip olmanın yanında

¹⁹⁹ Mombert, *age*, s.242.

²⁰⁰ Mombert, *age*, s.242.

başka başarıları da getirdi. O, Strasburg piskoposunun 1500 şövalye ile ona katıldığı Basle'ye doğru ilerledi. Alsatia, davasını destekleyen Otto, Breisach'taki ilerlemesini durdurmak için ilerledi fakat yerleşik halk onu def etti. Yukarı Rhine, Suabia ve Güney Almanya'nın tamamı Frederic'i tanıdı.²⁰¹

Papa, onun imparatorluğu korumasındaki başarısından büyük mutluluk duydu ve bunu kendi çıkarına kullanmayı düşündü. Frederich Kantes Mathilda'nın mülkiyeti papalığa garanti edildiği, Sicilya'da Papalığın hükümdarlığını tanıyan, bazı dinsel ayrıcalıkları onaylayan ve krallık hakkından feragat ettiği "A Golden Bull" u imzaladı.

Kuzeyde hala güçlü olmasına rağmen, Saksonya'da emekli olmaya zorlanan Otto, İngiltere Kralı ve Flanders Kontu'yla birlikte Frederich'in yakın arkadaşı, Fransa Kralı Philip Augustus'la savaşmayı kabul etti. 27 Temmuz 1214'te Fransa'nın kazandığı zafer Bouyines Savaşı, Otto'nun kaderini çizdi ve Frederich'in gayesini ortaya koydu.²⁰²

Aşağı Lorraine onu tanıdı. İlerleyen zamanda bütün Almanya'da bu durum devam etti. 25 Temmuz 1215'te Mayence Başpiskoposu, Aixla Chapelle Katedrali'nde ona Almanya Kralı sıfatıyla tacını giydirdi. Frederic kral olarak taçlandırıldı ancak fazlaca Alman prensi 19 Mayıs 1218'den Otto'nun ölümüne kadar bağlılıklarını kaybetmediler. Bu sırada İtalya'da büyük bir olay meydana geldi: Innocent öldü. 18 Temmuz 1216'da Honorius Innocent'in yerine geçti. Frederich'in Roma ile ilişkisindeki sorun Innocent'in ölümüyle son buldu. Halefi, daha ılımlı bir adam olmasına rağmen Haçlı Seferi fikrinde aynı derecede istekliydı. Papa'nın inkârı olmazsa Frederich, hem kendi imparator, hem de oğlu Henry'i Almanya varisi olarak ilan edecekti. İkincisi daha zor bir görevdi, Roma buna karşıydı. Onun, Almanya ve Sicilya'nın birliğini bozmama konusundaki anlaşma şartlarından dolayı eli kolu bağlıydı. Her iki tarafa içinde tatmin edici sonuçlar veren uzun ve destansı bir yazışma oldu.²⁰³

Frederich, Haçlı Seferi'ni coşkuyla yazdı. Henry'inin seçiminin iki tacın birleşmesi için bir fırsat olduğunu ve hanedanı düzene sokmak istediğini açıkladı. Böylece ölümü halinde kutsal topraklarda oğlunun, babasının tahtını devraldığından emin olabilecekti. Frederich, konuyu Hanorius'un elinde bırakmadı. Dinsel olan ve olmayan prensleri Henry'nin seçilmesinin iki tacın fiilen birleşmesinin asla gerçekleşmemesi gerektiğine

²⁰¹ Mombert, *age*, s.243.

²⁰² Mombert, *age*, s.243.

²⁰³ Mombert, *age*, s.244.

hükmedilmesi şartıyla, antlaşma yükümlülükleriyle uyumlu olduğu görüşünü benimsemeye ikna etti. Sonuçta, Papa'nın rızasını beklemeden meclis Henry'i seçti.²⁰⁴

Frederich, amacını sürdürdü ve Honorius'u yatıştırmak için acele etti. Bu tedbiri, bir kralın kutsal topraklarda olduğu sırada, imparatorluk barışının sürdürülmesi için yine bir kralın mutlak gerekliliğine inanan prenslerin aldığını söyledi. Frederic adına verilen kapitülasyonu yürütme öncesinde, Papa beklenen tepki karşısında muhalefeti bırakıp, taç giydirmeye razı olmuştur. Frederich'in taç giyme töreni birçok bakımdan unutulmaz ve benzersizdi. Tören, dünya çapında ilgi gören, önemli bir olaydı. Barışçıl görkemli ve duygusaldı. Genç Sicilya Kralından bu yana on yıl kadar bir zaman geçtikten sonra Avrupa'nın hükümdarlarına hitaben acınası bir mektupta şunları yazdı: "Ben sadece zamanın kralıyım; yönetilirim, yönetici değilim, emir veremem ancak itaat ederim." İtalyanlar babası idam edilmiş evlada katlanıyorlardı fakat onu koruyan Papa dahi onu çok sevdiğinden değil; Otto'dan nefret ettiğinden dolayı Almanya'ya gidişini onaylamıştır. 8 yıllık aradan sonra Frederich, imparatorluk tacını, Honorius'un ellerinden almak için görkemli bir şekilde geri döndü.²⁰⁵

Şarلمان zamanından beri hiçbir muktedir prensin Aziz Peter kilisesinde diz çökmediği biliniyordu. Honorius tarafından ana ve kraliçesine Birleşik İtalya amacı dolayısıyla 22 Kasım 1220'de taç giydirildi. Tören hac töreni kutsaması şeklinde ilerledi. Haç ikinci kez Kardinal Ugolina ve Papa Gregory'den alıp, gelecek yılın yazında kutsal topraklara hareket etmek için yemin etti. Kutsal kapitülasyonun okunması programın bir bölümünü oluşturdu. İmparator, Papaya itaat ve hürmet edeceğine söz verip onun bütün taleplerini yerine getireceği üzerine yemin etti.²⁰⁶

Papa da onu Matildine toprakları ve Sicilya üzerindeki süzerenliğini onayladı. Ayrıca, hiyerarşik sistemde alışılmışın dışında kabul edilebilir, din adamlarının dokunulmazlıkları ve kâfirlerin bastırılması ile ilgili iki yasa çıkardı. Papa hiçbir imparatoru oğlu Frederich kadar sevmediğini yazdı ve onu Sicilya Kralı ve İmparatoru olarak tanıdı. Taç giydirmeden bir gün sonra varlığına acı bir şekilde ihtiyaç duyulan Sicilya'ya doğru harekete geçti.

²⁰⁴ Mombert, *age*, s.245.

²⁰⁵ Mombert, *age*, s.246.

²⁰⁶ Mombert, *age*, s.246.

4.6. Haçlılar Mısır'da

Bu zaman hakkında, Mısır'daki Haçlılardan mektuplar geliyordu fakat hepsi cesaretlendirici değildi. Frederich, davaya olan ilgisinin göstergesi olarak, Dimyat'a yardımcı olması amacıyla kırk silahlı savaş gemisi gönderdi; ancak bu savaş gemileri amacına ulaşamadı.²⁰⁷

Haçlılar, hatırlanacağı üzere Dimyat Kalesi'ni ele geçirdiler, fakat bu avantajları kullanacaklarına, bu değerli zamanları başıboşluklarla ve çekişmelerle harcadılar. Metropolit Pelagius ve Kudüs Kralı kanlı bıçaklı düşmandılar. Kutsanmış ekmeğin manevi hocası olan Robert of Courçon ,(Roma Katolik Kilisesi Kordinali) onları terbiye etmede başarısız oldu. Kuşatma devam etti fakat sonuç elde edilemedi. Düşman yakınlarında bulunan donanımlı bir kampı haberleşmeye geçerek, ihtiyaçları olan takviye kuvvetleri elde etti.

17 ay geçmişti ki Müslümanlar, imparatorun geleceğini haber veren raporun etkisiyle, barış talep ettiler. Sadece gerçek haçın değil aynı zamanda, Mekke Haçlıları'nı korumak için onlara gerekli olan Kerak ve Montreal hariç tüm Filistin'i restore etmeyi teklif ettiler. Liderler bu muhteşem teklifi mecburen kabul edeceklerdi fakat savaşın hiçbir şekilde bitmesini istemeyen Pelagius tarafından reddedildiler.²⁰⁸

Kuşatma hala güçlü bir şekilde devam ediyordu ve şehir tamamen terk edilmişti. Kıtık ve veba ise ayrı bir sorunu teşkil ediyordu. Komutan çaresizlikle şehrin kapılarına hiç kimse içeri girip çıkmasın diye duvarlar ördürdü. Şehri kuşatanlar neler olup bittiğini konusunda tam bir cehalet içindeydiler. Surlar ve kaleler terk edilmişti. Hristiyanlar belirsizliği anlamak için duvarlara tırmandılar. Kimse onlara karşı çıkmadı. Hristiyanlar kapıları tahrip ettiler, ellerinde kılıçlarla şehre savaşmak için ani bir giriş yaptılar fakat kimseyle karşılaşmadılar. Bu durum onları çok korkuttu. Şehrin bu durumu çok geniş bir mezarlığa benziyordu. 700 bin kişiden sadece 3 bini yaşıyordu ve bir deri bir kemik kalmışlardı. Onlarda bunca ceset arasında hayat gibi geziniyorlardı. Şehir, yaşanmaz bir hale gelmişti. Hristiyanlar hayatta kalanlara yiyecek ve özgürlük verdiler. Onları şehrin temizlenmesi işiyle görevlendirdiler. Ganimetler muazzamdı.²⁰⁹

²⁰⁷ Mombert, *age*, s.247.

²⁰⁸ Mombert, *age*, s.248.

²⁰⁹ Mombert, *age*, s.248.

Dimyat 5 Kasım'da Haçlıların eline geçti. Farklı milletlerden çok sayıda Haçlıların gelmesiyle durum daha da kötüleşti çok sayıda tartışma çıktı. Kral John Kudüs'e saldırmayı düşünürken, Metropolit saldırının Kahire'ye yapılmasını istedi. Metropolit'in düşüncesi gelip geldi ve baharda Hristiyanlar şehrin üzerine ilerlerken, Sultan Kamil bir kere daha, daha cömert şartlarla barışı önerdi. Metropolit bu öneriyi reddetti.

Aniden koşullar tersine döndü. Çok sayıda savaşçı Müslüman karargâhına akın etti ve daha kötüsü Nil Nehri yükseldi. Sarazenlerkanal kapaklarını açınca kanallar geçilebilir hale geldi ve filolar hareket etti. Bunlar tek bir çatışmada Haçlılarca Rum ateşiyle dağıtılıp yok edildiler. Sarazensler bütün tepelerdeki Haçlıları ele geçirdiler, Hristiyan karargâhları istila edildi, ordu yükleri battı. Kıtlıktan, boğulmadan ve kılıçtan dolayı birçok insan öldü. Pelagius barış talebinde bulunmak zorunda kaldı, Ptolemias (Antik Kent Tulmeyse) rahat geçebilmek için Sultan Kamil'in hoşgörüsüne sığındı. Dimyat Sarazenslere verildi.²¹⁰ Şam Sultanı ve emirlerin çoğu Hristiyanların katledilmesine destek verdi. Bazıları esir almayı önerdi, fakat Kamil din kardeşlerini insancıl olmaya ikna etti ve kapitülasyonları kabul etti.

Frederich'in yardımcı kuvvet olarak gönderdiği 40 savaş gemisi çok geç ulaşmıştı. Haçlılar Ptolemlas'a geri döndüler ve başlarına gelen felaketlerin ve başarısız seferin sorumluluğu olarak Metropolit Pelagius'u Honorius'a bildirdiler. Fakat Papa vekilinden (Metropolit'ten) vazgeçmeyecek ve bütün suçu Frederich'e atacaktı. Frederich'e kilisenin tüm faydaları bağışlanmıştı ama Frederich kilisenin çıkarları rızasında nankörlük etti. (Papaya göre) Papa, Frederich'i zamanında seferin başında olmadığı ve savaş gemilerini geç gönderdiği için başarısızlığının nedeni olarak gösterdi. Papa, Sultan Kamil'in önerisini kabul etmeyip onları felakete sürüklediği için Frederich'i sorumlu tuttu.²¹¹

Papa (Honorius), Frederich'i sadece aforoz etmekle tehdit etmedi aynı zamanda verdiği sözü tutarak uğrattığı zararı telefî etmesi konusunda baskı yaptı, İmparator Papanın duygularını yazdığı sempatik kelimeler ve verdiği sözlerle yumuşattı; fakat Haçlı Seferleri yakın gelecekte Papanın beklentilerini karşılamayacaktı. Gecikme kaçınılmazdı ve diğer etkenlerde bunu daha zahmetli yapıyordu.

²¹⁰ Mombert, *age*, s.249.

²¹¹ Mombert, *age*, s.250.

4.7. Seferin Başarısızlığı

Sicilya'nın durumu korkutucuydu ve Frederic'in azınlığı (yanlıları) tarafından sızdırılan suistimalleri düzeltmek için sağlam bir yardıma ihtiyaç da vardı. Çok karmaşık işleri fikir ayrılığı olmadan düzene sokmak kolay değildi. Bazı piskoposlukların boş olması hararetli tartışmalara ve Apostolik makam ve imparator arasında gerginliğe neden olmuştu. Soyte Hontarius, Frederic'i telafi etmesini istediği bu süreçte, sadece Almanya'da ve imparatorluğun diğer bölgelerinde değil, Sicilya'da kendisi için sorun çıkarabileceğini göz önünde bulunduruyordu. Olaylar bu şekilde devam ediyorken Roma'daki imparatorluk elçisi Kilisenin Frederic'i, bir gelenek olarak koruduğunu iddia ederken Apulia'daki düşmanlarını serbest bırakarak ve Otto'yu da babalarının tahtına yükselterek Frederic'i mahvetmeye niyet etmiştir.²¹²Bu karşılıklı hırçınlık her nasılsa yerini ılıman bir ilişkiye bırakmıştı. Papa ve imparator, Veroli ve Ferentina'daki kişi ile görüştüler ve daha sonra Haçlılar konusunda net bir anlayışa vardılar. Kudüs Kralı'na, Patrik ve Tımler Şövalyeleri'nin büyük üstâdına bu müzakerede yerlerini aldılar. Burada bulunanların kabul ettiğı şey, Haçlı Seferi'nin etkili olabilmesi için seferin devasa büyüklükte olması vebu büyüklüğü sağlamak için de sefer için yapılacak hazırlıklara en az iki sene ayrılması gerekiyordu. Kudüs Kralı Hristiyanlık kontuna desteklerini bildirmek ve onlarla iş birliği yapmak için Hristiyanlık kontunu ziyaret etmeyi üstlenirken imparator da sefer için yapacağı yardımlar karşılığında kralın tek kızı olan dul Lotante ile sözlendi.²¹³

Kral John'nun görevi tam bir başarısızlıkla sonuçlandı. Kral gittiğı yerlerdeki insanlar tarafından iyi karşılandı. Ancak ilgi görmedi. Sadece ayak takımı denebilecek bir grup gönüllü olarak Haçlılara katılmayı teklif etti. Asiller ise haçı bağılılık göstermek için aldılar. Kral John'da ayırmak için gönüllü olanları, hızlandırdı. Kardinal Ugolina ve Patrik diğer alanlarda eşit bir şekilde başarısız oldukları için Papa'nın bu seferi daha fazla geciktirmekten başka çaresi yoktu. Haçlıların son sefere çıkma zamanının 1227 yılının ağustos ayı olarak kararlaştırdığı yeni bir anlaşma San Germano'da yürürlüğe girdi.²¹⁴ Frederic Ağustos'a kadar kutsal topraklara yola çıkacağına, bin şövalyenin iki yıllık hususi maliyetlerini karşılayacağına, iki bin şövalyeyi adamları ve atları ile birlikte nakledeceğine, yüz Palenderli bir filo ayarlayacağına ve bu iki yıl için denizde yüz Roma

²¹² Mombert, *age*, s.251.

²¹³ Mombert, *age*, s.251.

²¹⁴ Mombert, *age*, s.252.

kürek gemisi sağlayacağına söz verdi. Aynı zamanda Frederich her şövalyenin elli marklık cezasını ödemeyi, iyi niyetinin kanıtı olsun diye yüz bin parça altın vermeyi ve bu nakdeleri'nin herhangi birinin gerçekleşmesi durumunda kilisenin yasakları altına girmeyi kabul etti. Frederic'in bu şartları kabul etmesi şaşırtıcı görülebilir fakat geri çevrilmesi de mantıklı değildi. Çünkü Honorius (Papa) ile yapılacak iyi bir uzlaşma onun Almanya Lembar ve Sicilya ile probleminin tek çözümü ve Haçlıların yükselmesinde arkadaşlıklarının en emin yoluydu. Üstelik Frederic'in Lolante ile olan evliliği, Honorius tarafından desteklenmişti. Bu evlilik S. Germano antlaşmasının imzalanmasından 5 ay sonra kasım ayında Brindiği'de sade bir törenle meydana geldi.²¹⁵

Suriyeliler resmi olarak kraliçelerini seçmişlerdi fakat hakkıyla kral olmuş (Frederich) babasını dışladılar. Frederich evliliği sayesinde iddia edildiği gibi Kudüs'ün kralı oldu. Adı geçen Suriyeliler bir kere daha ona olan bağlılıklarını bildirdiler ve Frederich'te derhal Brinne'nin John'una iddialarından vazgeçmesini zorunlu tuttu. John bu teklifle afalladı fakat kabul etti. John'un istifa konusu imparatoru üzdü fakat John'nun Sicilya üzerinde planlarının olduğunu ve İspanyol bir hanımla seyahatten döndüğünü bilseydi o kadar üzülmeyebilirdi. Tahtan indirilen kral şaşırılmış ve aynı zamanda kızgındı. Nitekim o, Frederic'in yüzüne karşı onu eleştirdi, orda burda ona iftira attı ve hatta sonra onun amansız düşmanı olarak kaldı. Honarious planlarının gerçekleştiğini görmedi Haçlıların son hazırlığından birkaç ay önce 1227 yılının mart ayında öldü. İmparatorla olan kavgası kaldı ama varisi de aynı öfkeyi devam ettirdi.

III. Innocent 'in bir akrabası olan Kardinal Ugolino seksen yaşında bir adamdı ve tacı IX. Gregory olarak üstlendi.²¹⁶ O modern dilde yakışıklı, saygıdeğer, zeki ve müthiş hafızası olan biri olmasının yanında liberal sanatta, kilise kanununa göre belirlenen hukuk ilmi bilgisinde ve Ciceronlan konuşma sanatında bilge ve üstündü. Aynı zamanda çalışkan bir öğrenci ve kutsal yazının geleneğiydi. İnancının gayretli savunucusuydu, hatta Frederic 'in bu adamı tahmini daha önceki tarihte anlatıldığı üzere şu iltifat özetisiyle net düşülmüştü. Ona kesin itibarın ve suçsuz ahlakın adamı, dindarlık âlimlik konuşma sanatıyla ünlü, kalanların arasında parlak bir yıldız gibi parlayıp tarihin ışığı olacak şahıs şeklinde astronomik bir benzetme yaptı. İmparator çok geçmeden onun engin bilgi ve yeteneklerinden dolayı saygı duyulan bir kimse olduğunu fark etti. Bu kaybedecek zamanı ve başka harcanacak kelimesi olmayan inancın gayretli savunucusu, uyarı notunu

²¹⁵ Mombert, *age*, s.252.

²¹⁶ Mombert, *age*, s.253.

çalmanın en olası ve en erken fırsatını yakaladı. Tahta çıktığı gün gerçekleşen seçimin resmi duyurusu imparatora yazdığı mektup genel bir uyarı formu aşmış, zorunlu bir görev almıştı. IX. Gregory hiçbir bahaneyle Haçlıların gecikmesine razı değildi. İmparator bu mektuba ne sözlü ne de fiili bir karşılık vermedi. Açılış töreninde yaptığı konuşmada tonu çok saldırgandı. Kardinal Ugalina'nın arkadaşı olması, Papa IX. Gregory'i tüm önceki faydalarından habersiz olarak düşman gibi karşısına çıkardı.²¹⁷ Buna ek olarak bu müthiş savaşçıların en belirgin özellikleri aykırılıklarıydı. Gerisi teferruattı ve çok önemli değildi. Gregory yaşlı, insanların sempatik bulmadığı, yalnızlığı seven, boğraz olduğu düşünülen bir zorbaydı. Frederic ise genç, eşcinsel, lükse ve konfora düşkün ve düşmanlarının saldırılarına rağmen ahlaksız zevklerinin bağımlısıydı. Onun hoşgörüsü Prusya ünüyle eş değerd. Sahip oldukları ortak nokta iradeydi ve ikisi de bu özellikleriyle karşı yönlerde doğru gittiler. İkisi de üstün olduğunu iddia etti ve ikisi de köprüde karşılaşan keçiler misali birbirine yol vermeyecekti.

Frederich Haçlı seferi için geniş bir hazırlık yaparak çok miktarda para topladı. Görkemli bir silahlanma sağladı, zaman yaklaştığında (seferin) hareketini yönlendirmek için Otronto'ya geldi.²¹⁸ Haçlılar büyük ordularıyla gelmeye başladılar ve kısa sürede sayıları arttı. Bu sefer için farklı ülkelerden ordular geldi. Parisli Matthes'e göre sadece Almanya ve İngiltere den gelenlerin sayısı 60 binden az değildi. Hareket geniş bir şekilde yayıldı. Fakat bu seferde Hermitli Peter'in günlerini hatırlatacak coşku yoktu. Adamlar az da olsa inanmayarak St. John günü arifesinde Mesih'in cennetlerde görüldüğünü, çarmıha gerildiğini, kanadığını ve kanın ateş gibi parıldadığını ve bu durumun birçok yerde görüldüğünü söylediler. Söyledikleri görüntü kusursuzdu ve bu onların kutsal topraklar için yola çıkmalarını onayladı. Roma'dan geçen bazı hacılar tuhaf bir macera ile karşılaştılar. Hacılar St. Peter'in merdivenlerinde görünümü ve tavırları Papa ya benzeyen birini gördüler.²¹⁹ Bu adam onlara hoşgörü dağıtıyor ve Haçlıları da kendi yeminlerinden alıkoyuyordu. Tabiki bu adam bir sahtekârdı ve cesaret ettiği suçun cezasını ödedi. Adamın hacıların saflığı ile dalga geçmesi yine de sevindirici olabilirdi çünkü sadece paralarının bir kısmını kaybettiler ve uzaktaki evlerine geri dönebildiler. Eğer yolculuklarına devam etmiş olsalardı muhtemelen daha kötüsü başlarına gelecekti.

²¹⁷ Mombert, *age*, s.254.

²¹⁸ Mombert, *age*, s.255.

²¹⁹ Mombert, *age*, s.255.

Dünyadaki hiçbir destek hizmeti Apulia’da toplanmış olan sayısız çokluğun istekleri için yeterli karşılık sağlayamazdı. Ambarlar ve gemilerdeki kıtlık özellikle şiddetli sıcak mevsimde gecikmeye ve çok fazla acıya sebep oldu. Sıcak o kadar şiddetliydi ki katı metalleri eritebilirdi. Baş belası bir humma ortaya çıktı ve binlerce talihsiz hacıyı kırıp geçirdi. Yine de hacıların çoğu gemilere binebildi ve gemiler planlanan zamanda yola çıktı. Augsburg pisikoposları ve Angerler bu hastalığa yenik düştü. Thuringia’daki Alman Prensi ve hatta imparator da hastalandı. Fakat iyileşmekteyken yola çıktılar ve 8 Eylül’de Otronto’dan ayrıldılar.²²⁰ Denizde hastalıkları şiddetli bir şekilde nüksetmiş bir şekilde yola devam etmek çılgınlık olacağı için bir kaç gün sonra imparatorluğa ait kürek gemisi Otronto’ya geri döndü. Alman prensi öldü fakat imparator, Pozzuoli hamamlarına yetişip orda tedavi görüp sağlığına kavuşacak kadar güçlüydü. Filodakiler yokluklarının sonunda imparatorun gelmeyeceği öğrendiğinde cesaretlerini kaybettiler ve bunun ardından hemen Avrupa’ya geri döndüler. Avrupa ve Doğu’nun dikkatini çeken tüm bu girişim tam bir başarısızlıkla sonuçlandı.

4.8. Üstünlük Mücadelesi

Frederic’in bu şekilde dönüşü ve Haçlı seferi’nin terk edilmesinin haberi Gregory’i şok etti. Ölümsüz bir acı muazzam bir şaşkınlık şeklinde ifadesini belirtti. Bedenine ve ruhuna inanılmaz bir korku düşmüştü. Ve onun bu aşırı kederi büyük öfkesi içinde derinleşti. İmparatorluğun hastalığının gerçekliğine inanmayı kesinlikle reddetti. Büyükelçilerini kovdu. Avrupa’yı yalancı ve ikiyüzlü olarak aşağıladı, inanılmaz şeylere hücum etti. Eğer onlar iyi niyetli olmasaydı, suçlamalarının yaşlılık embesilliklerinden olduğunu düşünebilirlerdi. Bu yaşlı adam gerekli miktarda ambar ve gemilere sağlayamadığı, bu bölgede keyfi tutulan hacıların ölümü ve bunun oluşturduğu olumsuz atmosferden, binlerce kurbanın acı bir şekilde ölmesinden Frederic’i sorumlu tuttu.²²¹

Yaşlı adam Alman Prensi’nin ölümünün bile Frederich’in emri ile olan bir zehirlenmeye bağlı olduğuna iddia etti. Bütün suçu onun günahkâr kafasına attı ve St. Michael gününde onu aforoz etti. Frederich’in aforoz anında bütün çanlar uyumsuzluk içinde çaldı. Her biri yanan meşale veya mum taşıyan din adamları etrafı çevreledi ve korkunç lanetin sesi ile ışıklarını söndürdüler. Daha sonra iki kez St. Martin ve Noel gününde Papa bu afaroza yineledi ve onayladı. Onun davranışları öfkesi ve konuşması

²²⁰ Mombert, *age*, s.256.

²²¹ Mombert, *age*, s.257.

Hohenstaufen'nin ruhu olan aslanı uyandırdı.²²² Frederich afaroza aşağılıkla muamele etti. Napoli Krallığı din adamları bu afarozu görmezden geldiler. Etna ve Suuius'un hâkimiyetinde bulunduğu bir egemenlik sözlü ateş püskürmelerle, açılan ateşlerle ve Papaya ait sözlerle sarsılmayacaktı. Dünya, Roma'dan bu tarz tehditkâr sözleri daha öncede duymuş ve gelecekte de duyacağını biliyordu fakat Papaya karşı meydan okumak ona acımasız bir kan emici demek, onun günahkârlığını kınamak yeni bir şeydi. "Komşunuzun evi yanarken sizin evinizde tehlikeydedir" diye mektup yazdı. Kutsal perşembe günü Papa daha yüksek sesle seslendi. Rahiplere, Frederich'in önemsiz kaldığı her yere yerleşmeleri emrini verdi. İmparator bunun sahip oldukları her şeyin kaybına sebep olabileceği belirterek karşılık verdi.

Roma halkı, Gregory'e karşı onunla genel bir antlaşma yaptı ve onu şehrin dışına sürdü. İmparatorluk ve Papalık bir kez daha açık bir çekişme içindeydi. İmparator, Papalık egemenliğinin cesaretinden kurtarma fikrini iyice benimsemişti. Papa ve dünya Sezar'ın artık üstün olmadığını bilmeliydi. Bunun üzerine Papa samimiyetini arttırmıştı. Dünyaya bu inanışın yanlış olduğunu gösterecekti.²²³ Yeni bir Haçlı Seferi'nin sorumluluğunu üstlendi. Ezeli olan Briarean düşmanlığına dikkat etmeden Haçlı için gerekli hazırlıkları yaptı. Onun tüm bu hareketleri öngörülen girişimin yakın gelecekte deneneceğini gösteriyordu. İmparatoriçe Lolante'nin Kudüs'ün şüphesiz varisi olan oğlu Conrad'ı doğururken ölümü bu planları durduramadı. Ve artan girişimler için yeni bir teşvik oluşturdu. Bu küstahlık Papayı hayretler içinde bıraktı. Frederic'in Haçlı Seferleri'nin başarılı olacağına inanmak için her türlü sebebi vardı.

Papa, Frederic'in Mısır Sultanı Kamil ile olan samimi ilişkisini ve sultanın Kudüslü Batı Krallıklarının Kralına teslim etme hükmünü biliyordu. Kamil'in Suriye'de olduğunu, Kamil gibi Hristiyanlara düşman olan Şam Sultanı Muaddin veya Muazzam'ın öldüğünü ve Kamil'in son zamanlarda Frederich'e ittifak teklif ettiğini de biliyordu.²²⁴ Bu görkemli Haçlı Seferlerinin uygun şartlar altında başarıya ulaşacağını herkes tahmin edebilirdi. Fakat öfkeli Pontiff, sık sık resmi ve gayri resmi olarak cesur Hohenstaufen'e lanet etmişti. Geçici ve edebi tahribat vermek ve lanetlemek için maddi-manevi tüm varlığını içtenlikle bu işe adanmıştı. Hatta inindeki aslanı uyandırmaya cesaret edebilecek kadar gözünü karartmıştı. Haçlıları engelleyinceye kadar haberciler gönderdi ve bunca

²²² Mombert, *age*, s.257.

²²³ Mombert, *age*, s.258.

²²⁴ Mombert, *age*, s.259.

uğraşının üzerine nihayet imparatoru kilisenin yasaklarından muaf edebilmişti. Frederic bu engellemeyi pek önemsemedi ve karşı hamle olarak büyükelçilerine Gregory'e bu yasağı yürürlükten kaldırmasını talep etme talimatını verdi.²²⁵

4.9. Frederic Galip

Sadece yirmi Roma kürek gemisi ve altı yüz şövalyelik bir kuvvet içeren imparatorluk donanması denize açıldı. Gregory bu donanmanın imparatorun değil de daha çok bir korsanın silahlı kuvvetlerine benzediğini söyleyerek bu durumla alay etmekle kalmadı; Frederich'in büyükelçilerini teslim alarak aşağılamaya ve öcünü almaya yemin etti. Alenen, dinsiz hükümdarın kibrini yok etmek ve onların günahkâr tebessümlerini engellemek için gökyüzüne yalvardı. Hemen bulabildiği kadar filo olabilecek gemiyi sevk etti. Buna ek olarak iki Fransisken mezhebine ait keşişi, Haçlıları dağıtmak için görevlendirilmiş özel bir heyetle Filistin'e gönderdi.²²⁶Bu heyet Frederich'ten önce Filistin'e vardı. (Bu sırada Frederich adanın genç kralı olan vasalının ilgisi dolayısıyla Kıbrıs'ta durmuştu.) Bu heyet imparatorun hala aforoz altında olduğunu Papanın adına ilan etti. Tüm adamlar kendilerinin de aforoz edilmeleri korkusuyla Frederich'in dinsiz bir insan olmasını engellemeyeceklerini kabul ettiler ve bu konudan men edildiler.7 Eylül'de imparatorluk donanması Ptolemais antik kentine ulaştı. Hacılar Frederic'i büyük bir sevinç ve alkışlarla karşıladı fakat Clergy ona kilisenin yasağı altında olan birine verilemeyeceğini söyleyerek tokalaşmayı reddetti. Bunun üzerine Frederich tüm emirlerinin Tanrı ve Hristiyanlık adına olduğunu bildiren bu aşağılayıcı duruma boyun eğmek zorunda kaldı. Bu iki askeri emir, Sicilya'nın kontrolü konusunda Frederich'e göre kin içeriyordu ve Papa'nın mandasına uymak için oldukça aşırıydı.²²⁷

Frederich onlardan kendi birlikleriyle garnizon kurabileceği bir kaleyi tahliye etmelerini rica etti; Templier'ler bu isteği reddederek ona kapılarını kapattılar ve onu oradan ayrılmaya zorladılar. Ona Yafa'da bir kale inşa etmede yardım etmeyi de direk reddettiler. Bu çok önemli bir girişim ve askeri bir gereklilikti. İstediklerini gerçekleştirebilseydi bu onu Ptolemais'ten bağımsız yapacak, ona Kudüs'e en yakın limanı elde ettirecek ve şu sıralar Gazze yakınlarında kendisi için tahsis edilen bir kampta kalan arkadaşı Mısır Sultanıyla yakınlaşmasını kolaylaştıracaktı. Kamil, Kudüs'ün amiriydi ve Şam'ın son Sultanı Moodhin'in genç oğlu David'in bölgesini ele geçirmek

²²⁵ Mombert, *age*, s.259.

²²⁶ Mombert, *age*, s.260.

²²⁷ Mombert, *age*, s.260.

için fırsat kolluyordu. O zaman bile o şehri kuşatmış olan Khalat, Edessa ve Harran Prensi Eşref'in planlarını bozmak istiyordu.²²⁸ Şehirde işler bu durumdayken Frederich oraya ulaştı. Onun büyük ismi bile Müslümanları korkutmaya yetti. Ama bu korkuları onun küçük ordusunu gördüklerinde ve Hristiyan karargâhlarındaki fikir ayrılıklarını anladıklarında bitti. Frederich ilk iş olarak, Kamil ile görüştü. Frederich, Kamil'in büyükelçilerini resmi törenlerle karşıladı. Kamil'in elçileri Emir Fahrettin ve Emir Şemsettin onun kampında daimi misafirdiler. Frederich akılcı bir şekilde Arapça konuşabildiği için bu görüşme karşılıklı olarak anlaşılır ve açıktı. Tartıştıkları konular sadece antlaşmanın detaylarına değil aynı zamanda matematik ve felsefe bilimine de dayanıyordu. Aralarında hediyeleşmeler oldu ve müzakereye gölge düşürerek düşmanca bir olay yaşanmadı.

Frederich'in dindaş düşmanları olan Tapınak Şövalyeleri'nin davranışları ise çok farklıydı. Onun bu ziyaretinin istihbaratını almışlardı. Bir hacı gibi ve güçlü bir destek olmaksızın şehre girip Ürdün Nehri'nde yıkandılar, Frederic'e ihanet edip onun Kamil'le ilgili görüşmesinin amacını çarpıttılar.²²⁹ Frederic'in Kamil'i ya öldüreceği ya da esir alacağı yalanını ortaya attılar. Kamil onların bu mektubunu imparatora gönderdi. Anlaşma son halini almaya başlayınca Frederic Suriyeli baronların görüşlerine başvurdu. Onlar da maddelerin makul olduğunu ve kabul edilmesi gerektiğini savundu. Aynı zamanda Frederic, düşmanı olan iki askeri birliğin komutanları ile de görüştü. Onlar böyle bir antlaşmanın bağlı oldukları dini liderin onayı olmadan yapılamayacağını söylediler. Frederic ise bu onayın gereksiz olduğunu söyleyerek 18 Şubat 1229'da antlaşmayı imzaladı. Frederic bu akıllıca ve insancıl siyasetin getirdiği zaferden haklı olarak gurur duyuyordu çünkü yüzyılın başından beri Avrupa'nın güçlü ev sahiplerinin mızrak ve kılıçlarla fethetmeye uğraştıkları ancak başaramadıkları şeyi bir kandamlası bile dökmeden başarmıştı. İngiltere Kralı'na yazdığı bir mektupta bu zaferi ordu komutanının mucizesi olarak tanımlıyordu Kudüs, Beytullahim ve Nasıra ile birlikte Sharon ve Sidon bölgelerinin iki büyük ordunun karşısında serbestçe kendisine teslim edildiğini söyledi.²³⁰ Kudüs vergiye bağlanmıştı. Sultan elindeki tüm Hristiyan esirleri fidye almadan teslim etmek üzere antlaştı. Bütün Kudüs ele geçirildi. Sadece Ömer Camii ve bazı topraklar Müslümanların elinde kalmıştı. Hristiyan Haçlılar bu kutsal yerleri ziyaret ve ibadet etmekte özgürdü ama Müslümanların şehre silahsız girmesi gerekiyordu ve

²²⁸ Mombert, *age*, s.261.

²²⁹ Mombert, *age*, s.261.

²³⁰ Mombert, *age*, s.262.

burada bir gece bile kalmalarına izin verilmiyordu. Alman Haçlılar, Kudüs Haçlıları yerine gitmeye çok heveslilerdi. İmparator da aynı zamanda yeminini yerine getirmek için bu kutsal şehri hükümdarlığının tacı yapmak istiyordu. Kişisel güvenliğini sağlamak maksadıyla bütün önlemler alınmıştı. Herman Van Salza, Teutonik Şövalyelerin komutanı, Emir Şemseddin ve Nablus Kadısı onun yanındaydılar. Kayseriye Başpiskoposu da onun arkasındaydı ki bu adam patrik adına aforozları gerçekleştiren ve Kudüs'ü hatta kutsal türbeyi bile yasaklayan kişiydi.²³¹ İmparator iki kere bu kutsal türbenin bulunduğu kiliseye gitti ancak şehirdeki hiçbir papaz küçücük bir dua bile etmeye cesaret edemedi. İkinci gidişinde toplanan bir kalabalığa rağmen kilise hizmet vermiyordu. Frederich mihraba çıktı, altın tacı kendi elleriyle başına koydu, barışçıl ve bağışlayıcı ses tonuyla dikkat çeken Herman Var Salza; Alman, Fransız, Latin ve İtalyanları adres göstererek imparator adına Frederic'in bu pozisyon için fazlasıyla uygun olduğunu ve değerli bir adam olduğunu söyledi. Aynı gün imparator tapınağa gitti orda elinde İncil olan bir Hristiyan rahibi gördü ve bu hareketini Müslümanlara hakaret olarak sayıp antlaşmanın somut ihlali olduğu için onu cezalandırdı. Üstünde “Selahaddin onların huzurunda Kudüs'ü sadece birden çok Tanrıya inananlardan temizledi” cümlesi bulunan yazıyı hiçbir hoşnutsuzluk göstermeden hem okudu, hem dinledi ne bir şaşkınlık ne de bir tatminsizlik hissetmedi ve hissettirmedi. Öğle vakti orada bulunan bütün Müslümanlar onu destekleyenler hatta Müslüman diyalektik hocası bile herkes dizlerinin üstüne çöküp ona olan bağlılıklarını ifade ettiler.²³²

Anlaşma hem Hristiyanlar tarafından hem de Müslümanlar tarafından hoş karşılanmamıştı, çünkü Hristiyanlar günahlarının bağışlanması için iman etmeyenleri yağmalayıp katlederek elde ettikleri paha biçilemez ayrıcalığı kaybetmişlerdi Müslümanlar ise Hristiyanları öldürme karşılığında cennete gitme umutlarını yitirdikleri için adeta yas tutuyordu. Kudüs'ün teslim edilmesi Müslüman dünyasını derinden sarsmıştı. Şam'da bir vaiz dua sırasında; “Yüce Allah; gözlerimiz çeşme olsa gözyaşlarımız bu kadar akamaz, kalplerimiz ikiye ayrılrsa canımız bu kadar acımazdı” diye feryat etmişti. Frederich Ptolemaios Antik Kenti'ne girerek patrik ve askerlerin başlattığı bir ayaklanmayı bastırdı.²³³ Mücadele esnasında aldığı önlemler ve verdiği emirler düşmanları tarafından ağır suç olarak ifade edildi patrik'in onu alt etme girişimlerini güç bir konuma ordusuyla durdurduğunu iddia ederek görevini emrettiler. O ise şehrin bütün

²³¹ Mombert, *age*, s.263.

²³² Mombert, *age*, s.264.

²³³ Mombert, *age*, s.264.

girişlerine adam yerleştirdi ve okçuların tapınak girişlerini engellemelerini istedi. Patrik onu tekrar aforoz edip şehri yasaklayınca Frederich onu sarayında kalmaya zorladı ve yandaşlarının sokaklara dökülmesi için elinden geleni yaptı. Katolik komisyonunu yöneten ve kiliseye onu ihbar eden iki Fransisken keşiş Frederic emriyle görevinden alınıp sokaklarda herkesin gözü önünde kırbaçlandı. Bütün bu saldırıların nedeni Patrikin mutlak otoriterisiydi ama yine de olaylar farklı bir şekilde aktarılıyordu. Frederic 3 Mayıs 1229’da iki gemisi Brinolisi yakınlarındaki Astone’ye demir attıktan 12 gün Ptolemais atik kentinden ayrıldı.²³⁴

Yolculuk uzun sürdü. Gregory’de elinden geldiğince sorun oluşturmıyordu. Görevden alınan eski Kudüs Kral’ı John of Brienne komutasındaki bir Papalık ordusu ve Frederic’in en ölümcül düşmanları ona ait her yeri yakıp yıkarak neredeyse Pugla’yı yok ettiler. Papa elçilerini uzak yakın her yere gönderdi ve onları Frederich’e karşı bir savaş başlatmaları için görevlendirdi. Kayıp orduya karşı kendileriyle birlikte hareket etmeleri için Lombardları zorladı. Onu Hristiyanlıktan yoksun tutarak aşağıladı ve şu sözleri söyledi: “Hristiyan İmparator St. Peter Kilisesinden kâfirleri öldürmek için aldığı silahları Babil Sultanı’na hediye etti ki bu sultan Muhammed’e iman ediyor.” Sultana ona silah çekmeyeceğine dair söz verdi. Antakya ve Trablus Hristiyanlarını antlaşmanın dışında tutmakla da İsa’ya ihanet etti.²³⁵ Kendini bu antlaşmaya o kadar bağlamıştı ki bu aşağılanmanın öcünü almak için gelen Hristiyan ordusu karşısında imparator düşmanının yanında yer aldı. Bu nedenle onu “haç ve din düşmanı, namus ve şeref yoksunu, cehennemle lanetlenen sapık zihniyetin hayranlık duyduğu kurtarıcıya edilen en iğrenç küfür, Hristiyan ismine yapılan affedilemez ayıp, bu kutsal toprakları Müslümanlardan temizlemek için canını feda eden şehitlerimize yapılan aşağılık bir hakaret” şeklindeki ifadelerle tanımlayabiliriz.

Frederic’in dövüldükten sonra ilk yaptığı şey Gregory’e elçiler göndermek oldu. Papa görüşmeyi aşağılar bir şekilde reddedip afaroz emrini genişletti. İmparatorun kıdemli ve güçlü askerlerden oluşan büyük bir ordusu vardı.²³⁶

İtalyanlar, Almanlar ve hatta Müslümanlar bile onun komutasında savaşıp Papaya bağlı kuvvetleri yerle bir ettiler, Capua ve Napoli’yi tekrar ele geçirdiler. Frederic kiliseye bağlı bütün şehirleri işgal etmekle tehdit etti. Lombardlar ise Papaya verdikleri

²³⁴ Mombert, *age*, s.265.

²³⁵ Mombert, *age*, s.265.

²³⁶ Mombert, *age*, s.266.

desteği geri çektiler Almanya Papa'ya bağlılığı reddetti. Böylece yaşlı adam yumuşamaya başladı. Frederic Avrupa hükümdarlarına şiddeti, adaletsizliği ve Gregory'nin bitmeyen kinini temsil ettikleri için itiraz etti. Kavgasının apaçık bir şekilde başarısız oluşu Hristiyan dünyasının onun yanında yer almaya isteksiz oluşu ve kendi topraklarında başlayacak bir savaş tehlikesi Gregory'nin saldırılarını durdurmaya ve daha insancıl olmaya zorladı. İstemeyerek de olsa araya giren bazı ılımlı akıl adamlarını dinleyerek bazı şartlar mukabilinde imparatoru affedeceğine söz verdi. Herman var Salzon'un baş müzakerecisi olduğu San Germano antlaşması Ağustos 1230'da Gregory ve Frederic'in uzlaşmasıyla imzalandı.²³⁷ İmparator bazı imtiyazlar yaptı ki bu imtiyazlar eğer zafer kazanmamış olsaydı aşağılayıcı denilebilirdi. Fredic kilise yasağı biter bitmez Anogni'de Gregory'i ziyarete gitti. Bu görüşme oldukça barışçıl ve sakindi. Tokalaştılar ve yaşanan olaylardan dolayı kin duymaksızın gelecekle ilgili dostane, sevgi ve umut dolu sohbet ettiler ve iki iyi dost gibi ayrıldılar.

4.10. VII. Haçlı Seferi (1248-1254)

Dokuz yıllık aldatıcı bir barıştan sonra imparatorun hızlı yükselişi ve gücüne güç katması nedeniyle Papa panikledi. Bu suretle imparator ile olan çatışmayı hızlandırdı. Şimdiye kadarki bütün Papalar gibi o da Sardunya adasının St. Peter kilisesine ait olduğunu savundu. Fakat Hohenscufer'in bütün imparatorları istisnasız bu fikre karşı çıktı. En son imparatorun çok sevdiği oğlu cesur ve yakışıklı Enzo, Torre bölgesinin varisi Adelsia ile evlendi ve Sardunya Kralı olarak adlandırıldı. Papa bu durumu protesto etti. 1239 yılının bir perşembe gününde Ceneviz ve Venediklilerle bir anlaşma yoluna gitti ve imparatoru tekrar aforoz etti.²³⁸ Sonuç ölümcüldü, bitmeyen mücadele ve Gregory'nin beş yıllık mücadelesinden sonra Ağustos 1241'de ölmesine rağmen imparatorluk galip gelmişti. Gregory'in ölümünden sonra onun yerine IV. Selestin Papa seçildi fakat seçildikten iki hafta sonra o da öldü. Yaklaşık iki yıl Hristiyan dünyası Papasız kaldı. Bu iki yıllık süreçten sonra Shiblad Fisca Papa seçildi ve uğursuz olarak kabul edilen IV. Innocent adını aldı. IV. Innocent'in imparatorluk ile giriştiği barış girişimi başarısız oldu. Bu girişim sonucu kilise Lyon'da toplanarak 17 Temmuz 1245'de Papa IV. Innocent'i resmen afaroz edip tahtan indirdi.²³⁹ Papa IV. Innocent suçlu bir şekilde ülkeyi terk etti. Mücadele yeniden başlamıştı ve Frederich'in çalkantılı

²³⁷ Mombert, *age*, s.267.

²³⁸ Mombert, *age*, s.268.

²³⁹ Mombert, *age*, s.268.

kariyerinin son anına kadar da devam etti. Tahttan indirilen IV. Innocent acımasızdı. Hohenstoufen ailesinin üyelerine işkence yapma fikrinden vazgeçmiyordu.

Frederich öldüğünde Papalık zafer kazanmıştı. Eşi benzeri olmayan bir yüreklilikle Innocent; “biz diğerlerine benzemeyiz, biz kâinatta Tanrı’nın yerini tutuyoruz, cennette eğlenip sefa sürmek için kurtuluşla müjdelendik” diyerek kendini tüm insanlardan üstün gördüğünü açıkça belirtti. Bu durum hiç de şaşırtıcı olmadı. Savaş bulutları Avrupa üzerinde dolanıyordu. Bu durum sadece Avrupa ile sınırlı kalmayıp Nil’den Hazar’a kadar yayılmıştı. 1244 yılında doğunun durumu alışılmadık bir hal aldı.²⁴⁰ Çünkü Harezmi kabilesi Asya ve Mezopotomya’nın bir bölümüne yayılmıştı. Eyyubi Devleti’ni desteklemek için Mısır Sultanı, Hristiyanları ve onların destekçisi olan Şam Prensi Emesa ve Kerak’a saldırmak için Filistin bölgesine girdi. Harezmîlilerin ilerlemesini kimse durduramıyordu ve bunlar hortum gibi etrafı silip süpürüp önlerine çıkan her şeyi yok ediyorlardı. Onlar Kudüs’ü ele geçirip şehri harabeye çevirdiler. Şehirde yaşayan tüm canlıları kılıçtan geçirip kutsal türbeyi yıktılar. Kralların mezarlarını yağmaladılar ve ordularıyla 18 Ekim de Gazze ve Esralon’da buluştular.²⁴¹ Müslümanlarla yaptıkları hazin ve korkunç muharebeyi kaybettiler. Öldürülen ve esir alınan adamları 30 binden fazlaydı. Tapınak Şövalyelerinin büyük komutanları ve Aziz Yahuna şövalyeleri de ölenler arasındaydı. Bu muharebeden sadece 59 şövalye ve Germenlerden üçü canlarını kurtarıp kaçabildiler. Geride kalan az sayıdaki Hristiyan korku içindeydiler. Çünkü kaderleri acımasız ve bağışlama duygusu olmayan Mısır Sultanı ve Suriye Hâkimi Eyüp’ün elindeydi.

Lyon Konsil’inde kutsal toprakların bu acınası durumu nedeniyle yeni bir Haçlı Seferi’nin düzenlenmesine karar verildi. Fakat Hükümdar tahttan indirilmişti. Oluşan korkunç karışıklıktan dolayı sefer zarara girmişti ama imkânsız değildi. Hükümdarın koruyucusu ve vekili, “gazabı kader ve acıma günü” diye ağlayarak “kâfirler sevinecek ve Harezmîliler galip gelecek ve kirli Moğollar yağmalarını sürdürecektir” diye söyleniyordu. Fransa Kralı IX. St. Louis yine de bu seferi üstlendi.²⁴² O, gerçek bir dindar, erdemli, cesur, soylu ve adaletli bir kişiydi. Kilisenin hiçbir zaman sahip olamadığı Ortodoks heveslisi ve inançlı bir öğrenciydi. Papaz değildi, rahip de değildi. Papa bile ona karşı haddini aşmaya cesaret edemiyordu ve onu dürüstlük çizgisinden çıkarmıyordu. Kendi

²⁴⁰ Mombert, *age*, s.268.

²⁴¹ Mombert, *age*, s.269.

²⁴² Mombert, *age*, s.270.

halkına karşı kibar insancıl ve bağışlayıcıydı. Kendisine şüphe ile bakanlara ve ona inanmayanlara karşı ise son derece merhametsiz ve eşsiz bir yöneticiydi. Açgözlü değildi. Geçimini kilisenin başışı ile sağlayan II. Baldwin'in satmak zorunda kaldığı tarihi eserleri satın alan Yahudileri yağmalayarak bir zamanlar gıpta ile baktığı eserlere sahipti.

Gregory'nin elçileri Papalık mesajını getirdi. Mesajda Frederich'in hükmünü sona erdirildiği, onun yerine de Fransa Kralı'nın erkek kardeşi Robert'in seçildiği söyleniyordu. Kral da "Papa'nın bu kibir ve cesareti nereden geliyor" diye cevap verdi ki o, kandırandan üstün olan biri olmayan hatta Hristiyanlar arasında dengi bulunmayan bir kralı tahttan indirip mirastan mahrum edebiliyor. Louis Papa ve İmparator ile olduğu kadar kraliyet komşuları olan İspanya ve İngiltere ile olan ilişkilerinde denge politikası uyguluyordu.²⁴³ Dürüstlüğü dillere destandı, akıcı ve sade bir hitabeti vardı. Ağzı bozuk biri değildi. 12 Haziran 1248'de kral, kardeşleri Ansou Dükü ve Artois Kontu ile beraber Haçlılardan gelen sancak, para, sanat ve değerli eşyaları St. Denis'de teslim aldı. Kral 25 Ağustos'ta kardeşleri ve kraliçe Marquarite'nin yanı sıra Fransa'nın tüm görkemli şövalyeleri ile beraber Aiques Mortes'ten denize açıldı. Bir aydan daha kısa süren yolculuk sonunda Kıbrıs'a vardılar. Kral Henry Lusignan ve Kıbrıslıların Haçlılara karşı gerekli karşılamayı yapıp onlara gereken misafirperverliği gösterdiler. Kral Louis Kıbrıs'ta Gatai'den gelen elçilerle ve Moğol Prensi Küçük Kağan'ın teğmeniyle görüştü. İki grupta krala sadakatini dile getirdi. Krala ortak düşmanları olan Bağdat Halifeliğine karşı bir saldırı hazırladığında oldukları bildirdiler ve de düşmana karşı iş birliği teklifinde bulundular. Bu görüşmeler şüphesiz elçiler ve Moğol Kağanı'nın gizli amaçlarını maskelemek içindi. Muhtemelen IX. Louis'i Asya'dan uzak tutmak için kendi ülkelerindeki hoşgörü ortamını övünerek anlattılar.²⁴⁴ Elçiler Louis'e Hristiyanları, Latinleri, Rumları, Ermenileri, İskoçları ve diğerlerini savaşa dâhil etmesini umuyorlardı. Papa elçileri adına, tek gerçek kilisenin Roma'daki kilise olduğunu ve bu söylediklerinin hem mantıksız hem de imkânsız olduğunu yanıtını verdiler. Yine de bugüne kadar bütün misyonlarında başarılı oldukları için Louis onları dinledi ve Mısır'a sefer düzenlemeye karar verdi.

Bahar aylarında Fransız filosu Dimyat'ta belirdi. Şaşkınlık Dimyat'a Haçlılardan önce gelmişti çünkü Müslüman askerleri şehirdeki Hristiyan kesimi katletti, evlerini yağmaladı, devlet binalarını ateşe verdi ve terk edilen yerleri yağmacılara bıraktı. Haçlılar

²⁴³ Mombert, *age*, s.271.

²⁴⁴ Mombert, *age*, s.272.

zaferle bu yağmalanan yerlere girdi. Hastalıktan veya yaşlılıktan dolayı savaşa katılamayan talihsiz Müslümanlar kılıçtan geçirilerek misilleme yapıldı.

Kraliçe ve onun kızları, Papa'nın elçisi, ruhban sınıfı ve o an savaşta olmayanlar şövalyelerin korumasında şehirde kalmıştı. Kral ve ordusu Nil yakınlarında bir vadide kamp kurmuşlardı. Kamp kurulan yer iyi seçilmemişti ve kamp da güzel değildi. Ortalık berbat durumdaydı. Bu nedenle sonra geniş çaplı bir yapılanmaya gidildi ve nihayet kasım ayında 3 bininden fazlasını atlıların oluşturduğu 60 bin kişilik ordu ve sayısız filo gemisiyle birlikte Kahire için yola çıkıldı. Ordu aralık'ta Ashmoun kanalına ulaştı.²⁴⁵ Burada düşman ile karşılaştılar. Müslümanlar, arkalarında Mansure şehrinin desteği ve ellerindeki güçlü filoyla Nil'in sağ kıyısında duruyordu. Hristiyanlar ise karşı kıyıda, kare ve tepelerin arasında bir yere kamp kurdular. Kamp yeri onların verdiği yanlış kararlardan en kötüsüydü. Çünkü düşman arkadan saldırdı, inşa ettikleri geçitleri yıkmakla kalmadı, bütün aletlerini ateşe verdi. Bir aylık beceriksiz girişimlerden sonra az da olsa zekâlarını kullanarak ilk günden keşfedilmesi gereken bir yeri onlara bir bedevi gösterdi. Haçlılar kanalı boylu boyunca geçtiler. Artois Kontu, esas kuvvetleri beklemeden Mansura'dan kaçan Müslümanların peşinden gitti. Haçlılar sultanın sarayını yağmaladıkları sırada Müslümanlar toparlandı, hızlıca kanalı ve şehrin arasındaki yolu ele geçirdiler. Bütün giriş ve çıkış yollarını tutarak Hristiyanları mengeneye almayı başardılar. Hristiyanlar iyice kapana kısılmıştı. Aslanlar gibi savaştılar ve insanlar gibi birer birer düştüler. Haçlı ordusundan çok sayıda kayıp vardı, şövalyelerin çoğu öldürülmüştü. Hatta öldürülenler arasında Artois Kontu ve William Longsuard da vardı.²⁴⁶ Bu meydan savaşı nedeniyle kral Müslümanlar ile bir anlaşma yapmak zorunda kaldı. O akşam Haçlılar düşman tarafına geçmişlerdi. Anlaşma akşamı her iki taraf da zafer ilan etmişti çünkü her bir taraf da elde etmiş oldukları avantajları zafer olarak görüyorlardı.

Louis ikinci savaştan sonra olduğu gibi bu durumu Fransa'ya şöyle rapor etti. "Tanrı da Fransızlardan yanaydı, saldırı sonucu kâfirler büyük bir kayıp vererek geri püskürtüldü." Dürüst olmak gerekirse Hristiyanlar kamplarında ablukaya alındı, kampta veba ve yokluk başladı; kral Kudüs ve Filistin'deki Müslüman fetihleri karşılığında Dimyat'ı teklif etti. Kralın teklifi olumsuzlukla karşılandı ve hemen reddedildi. Haçlıların geri çekilme tek kurtuluş olacaktı. Bunu denediler fakat başarılı olamadılar.

²⁴⁵ Mombert, *age*, s.273.

²⁴⁶ Mombert, *age*, s.273.

Louis, birliklerini terk ederek kaçmış olabilirdi fakat yakalanıp esir alındı; sancak ve ordunun tüm önemli eşyaları Müslümanların eline geçti. Haçlılar Minieh'e kadar gelmişti ve orada silahlarını bırakıp teslim oldular. Esir alınan tüm Hristiyanlar ellerini arkalarında bağlı olarak zafer kazanan Müslümanları takip ettiler. Ayrıca Kral yakalandıktan sonra Mansura'ya götürüldü. Felaket Dimyat'ta duyulduğunda, zavallı Kraliçe Marquarite tek başına kalmıştı.²⁴⁷ Bu durum karşısında aynı zamanda koruması da olan yaşlı şövalyelerin ayaklarına kapanıp ağlamaya başladı. Korunmasına, "Müslümanlar şehrimizi ele geçirirse, onlara esir düşmektense beni öldüreceğinize dair bana söz vermenizi istiyorum" dedi. Yaşlı şövalye ise kraliçeye "Bunu şerefle yapacağım" şeklinde cevap verdi ve daha önce gerekli durumlarda aynı şeyi yapmak zorunda kaldığını ifade etti. Yükümlülük altına giren şövalye vefasını karşılığı olarak diğer yükümlülüklerinden muaf tutuldu.

Kraliçe Marquarite yeni doğan oğluna kederin evladı olan Tristan ismini verdi.²⁴⁸ Birçok insan Louis'in sade yaşamına ve her şeye güldüler veya stratejisine acıyarak esaret altındayken ona saygı gösterip hayranlık duydular. Sultan Turan Şah ona kraliyet kıyafetlerini gönderdi ama o yabancı bir prensin üniformasını giymeyi reddederek kıyafetleri Turan Şah'a geri gönderdi. Turan Şah onu ziyafette davet etti ama Louis kendini küçük düşürmek tertip edildiğini düşündüğü bu ziyafete katılmayı da reddetti. Suriye kalelerinin teslimi karşılığında Turan Şah Louis'e özgürlüğünü teklif etti, ama Louis kalelerin kendisine değil imparatora ait olduğunu söyledi. Bunun üzerine Turan şah onu tüm doğu boyunca teşhir etmeyi ve bacakları kıran mengenelerle işkence etmekle tehdit etti. Louis: "Ben senin esirimim. Ne yapacaksan yap!" diye cevap verdi.²⁴⁹

Acıların en ağırı, 10 bin Hristiyan savaş esirin kaderiydi. Onlar ölüm ve tövbe etmeleri arasında seçim yapmak zorunda bırakıldılar. Çok azı tövbe etti ve özgür kaldı. Büyük çoğunluğu öldürüldü. Bazıları ise Kahire zindanlarına gönderildi. En sonunda Turan Şah Dimyat'ın teslim edilmesini ve kral için bir milyon bezant ve kralın baronları için ise beş yüz Fransız Livre (Fransız Paundu) fidyeyi antlaşma şartları olarak önerdi. Bu antlaşma yerine getirildi ama Turan Şah tarafından yerine getirilmedi. Askeri eğitime sahip acımasız Kafkas kölelerinin ve fanatik bir kolu olan Memlûkler, antlaşmanın şartlarının yumuşak olmasında dolayı antlaşmanın geçersizliğini bildirdiler ve Sultanı öldürdüler. Onların Emir'i ilginç bir şekilde antlaşmayı onayladı. İlginç olan şey ise

²⁴⁷ Mombert, *age*, s.274.

²⁴⁸ Mombert, *age*, s.274.

²⁴⁹ Mombert, *age*, s.275.

Dimyat'ın düşmek üzere olmasıydı. Joinville ve aynı görüşte olan Gibbon Louis'e Mısır tacını teklif etmenin uygunsuzluğunu tartıştıklarını ve katı Hristiyanlığından dolayı bu fikirden caydıklarını açıkladılar. Louis ordusunun geri kalanını Ptolemais'e götürdü ve umutsuz bir şekilde Filistin'i fethetme girişiminde bulundu ve bunda ısrarcı oldu.²⁵⁰

Sadece sadık Şensölye Joinville ve birkaç sadık arkadaşı Louis ile kaldı. Ptolemais Kayseriye, Yafa ve Caipha duvarlarını güçlendirme ve geliştirme çabalarında bulundu ama Ürdün'ün batısındaki kırsalda bu konuda başarısız oldu. Louis bazı Müslümanları Hristiyanlaştırmak için aldığı kâfir köleleri Hristiyanlaştırdı. Tabor Dağı'nı, Cona ve Nazareth'i ziyaret ederken Kudüs'e gitmedi. Çünkü Louis bir daha Kudüs'e uğradığında ziyaret etmek için değil fethetmek için geleceğine yemin etmişti. Şayet Kudüs'e hac amacıyla gitmiş olsaydı diğer prenslere bu konuda kötü örnek olacaktı. 24 Nisan 1254'te Ptolemais'te gemiye bindi, uzun, maceralı ve meşakâtlı bir yolculuktan sonra Hyeres adaları'na ulaştı. 5 Eylül'de Vincennes'e geri döndü. Halk Louis'in uğradığı yenilgiyi unuttu ve onun geri dönmesine sevindi. Oradan gelen birçok kişi gibi o da acı tecrübeden dersini almış ama daha iyi olarak ülkesine geri döndü.²⁵¹

4.11. VIII. Haçlı Seferi: Doğu'daki Kargaşa

Louis kutsal toprakların savunulması için Latin topraklarının bittiği yerde yüz şövalye ile beraber Godofroi de Sergines'i de bırakmıştı. Moğol Hanı Hülagü Bağdat'ı fethetti ve Suriye'deki Eyyubi Sultanları'na ve Mısır'ın ikinci Memlük Sultanı olan Kutuz'un isteklerini bildiren bir haberci gönderdi. Kutuz onun isteklerini reddetti ve habercinin kellesini vurdurttu. Hülagü Suriye'yi işgal etti ve Şam, Halep ve Emesa'yı fethetti.²⁵² Bu fethedilen yerlerdeki Hristiyanlar Hülagü ile dost kalmayı ve onun ordusunun başarısı için ona dua ettiler. Hülagü Suriye'nin yönetimini Ketboğa'ya bıraktı. Fakat Alman Haçlıların Moğollara ait bazı köyleri yağmalaması Ketboğa'yı öyle sinirlendirdiki Ketboğa Hristiyanlara karşı savaş ilan etti, Sidon Bölgesi'ni tahrip ederek Ptolemaileri tehdit etti. Aynı zamanda Memlük Sultanı Kutuz Mısır'dan ordusuyla sefere çıkmıştı. Her kim kazanırsa kazansın Hristiyanlar kaybeden tarafta olacaktı. Moğollar ile Memlükler iki büyük savaş yaptı. İlki Nablus'un yakınındaki Goliath çayının civarında; diğeri ise asıl sonucu belirleyen ve Emesa duvarlarının dibinde olan savaşı. Ketboğa

²⁵⁰ Mombert, *age*, s.275.

²⁵¹ Mombert, *age*, s.276.

²⁵² Mombert, *age*, s.277.

öldürüldü, ordusu yerle bir edildi ve Suriye'nin yeni hükümdarı Memlûk Sultanı Kutuz oldu.²⁵³

Kutuz Hristiyanlarla antlaşma yaptı fakat Turan Şah'a komplo düzenleyenlerin başı olan fanatik Memlûk barbarları aynı sebeple Kutuz'u suikastle öldürdü ve Baybars, Mısır'ın Sultanı oldu. Askeri birliklerin ve baronların ve Ceneviz, Pisa ve Venedik'in deniz kuvvetlerinin rakip kolonileri arasındaki aynı eski düzensizlik dikkatleri dağıttı. Baybars antlaşmayı bozdu ve Hristiyanlarla savaş 1262'den 1271'e kadarki sürede art arda beş sefer düzenleyerek onları yendi. Hristiyanlar barış için uğraştılar fakat Baybars bunu reddederek "Zamanı geldi artık bu zorbalıklara boyun eğmeyeceğiz bizden aldığınız her bir ev için sizden bir kale alacağız. İşçilerimizden birini tutuklarsanız binlerce askerinizi zincire vuracağız." dedi. Şehirler birer birer Baybars'ın eline geçti. Bohemond Trablus Kontu ve Antakya Prensi ile antlaşma yapmış olmasına rağmen Antakya'ya sürpriz bir şekilde saldırıp buraları fethetti.²⁵⁴ Bu hakarete ek olarak Bohemond'a zaferini ilan ve şu ifadelerin geçtiği uzun bir mektup yazdı: "Ölüm dört bir yanımızı kuşatmış. Şehri korumak ya da korumaya çalışmak için harcadığımız tüm çabaları boşa çıkardı. Eğer şövalyelerim atların ayakları altında ezilmişse, şehirlerimiz yağmalanmışsa, zenginliklerimiz dağıtılmışsa, eşleriniz satışa sunulmuşsa, vaiz kürsüleriniz ve haçlarınız kesilmişse, incilin yaprakları yırtılıp rüzgârlarla savrulmuşsa Patrik hazretlerinin mezarı kirlenildiyse; Müslümanlar tarafından sığınaktaki yardımcı papazlar, kesişler, rahipler yok edilmişse kısaca saraylar ateşe verilmişse bu dünyanın ateşi tarafından ölümler yutulmuşsa, St. Paul ve St. Peter'in tamamen tahrip olduğunu gördüysen sen de Tanrım beni toz haline dönüştür diye haykır". Baybars ve askerleri zafer sarhoşu olmuşlardı. 100bine yakın Hristiyan köleleştirildi. 17bini katledildi, şehrin kendisi de ateşe kurban olmuştu. Sadece Tripolis ve Ptolemais Hristiyanların egemenliğinde kaldı.²⁵⁵ Sur Başpisikoposu ve tapınakçıların büyük üstadları Avrupa'ya bu üzücü haberi bildirdi ama o zaman Avrupa karışık durumdaydı. Bundan dolayı yapılan, seferi çağrısına verilen cevap gecikti.

Sonunda IX. Louis Charles of Anjou ve Napoli Kralı ile birlikte yeni bir Haçlı Seferi düzenlediler. Savaşı yönetmeye söz veren Napoli Kralı, Tunus'un Hristiyan dinine inanmadığını, onu bir müttefik olarak gördüğü için Tunus'un bu girişimin başlangıç

²⁵³ Mombert, *age*, s.277.

²⁵⁴ Mombert, *age*, s.278.

²⁵⁵ Mombert, *age*, s.279.

noktası olmasını önerdi. Hem böylece Mısır ve Filistin'e giden yol onlara açılırdı. Bu akla yatkın görünüyordu fakat Charles ilk önce kendi çıkarlarını düşünüyordu. Tunus, Sicilya'daki Norman üstlerine vergi ile bağlıdı. Bu Norman'ların Afrika kıyılarındaki önemli noktalarda bazı limanları vardı. Bundan dolayı Tunus'ta Norman'larla olan ilişkileri düzeltmek istiyordu. Louis antik Kartaca bölgesine 60bin kişilik ordusuyla geldi. Sultan tamamen düşmanca davranıyordu. Louis ise Charles'ın gelmesini beklerken savaş kampını güçlendirdi. Yılın en sıcak mevsimiydi, koşullar kötü ve su azdı. Bir veba salgını patlak verdi. Ölüm oranı o kadar yükseldi ki hayatını kaybeden Bedevî Arapların içinde kralın kendisi bile vardı. Kralın "O Lordum! Senin evine girmeli ve senin o kutsal tapınağında sana ibadet etmeliyim" sözleri son kelimeleri oldu. Anjoulu Charles", kralın öldüğü gün geldi.²⁵⁶ Birçok görüşme yapıldı. Bunu antlaşmalar takip etti. Tunus Sultanı Fransızlara yüklü bir tazminat ödediler. Charles'e vergi ile bağlı hale geldi ve Hristiyanlara büyük imtiyazlar verildi. Ordu, Afrika'dan Avrupa'ya doğru yola çıktı. Ama antlaşma imzalandıktan birkaç gün sonra gelen Prens Edward kışı Trapari'de, ilkbaharı da kutsal topraklarda geçirmeye kararlıydı. Onun sömürülerinin hikâyesi yakında her yerde duyulacaktı. Nazareth'i ani bir baskınla ele geçirdi.²⁵⁷ Aynı zamanda iki kaleyi de alarak bir kervanı yağmaladı, sonra hastalanıp Ptolemais'te 15 ay boyunca yatağa mahkûm oldu. Suikastten son anda kurtuldu. Yafa Emiri2nden gelen bir haberci Edward'ın huzurunda diz çöktü, sol eli ile bir mektup sundu ve sağ eli ile ise hançerini çıkarıp prence sapladı. Edward yaralanmasına rağmen adamı tutup fırlattı ve kendi hançerini onun kalbine sapladı. Hançer zehirliydi. Bir İngiliz cerrah yaranın etrafını temizledi. Tapınakçıların büyük ustası etkili bir merhem gönderdi. Kraliçe Eleanor iyi bir hemşireydi. Eleanor'un Edward'ın yarasından emdiğini hiçbir çağdaş yazar yazmamıştır. Edward Mısır Sultanı ile on yıllık bir anlaşmaya varıp Filistin'den ayrıldı. Bu Haçlı Seferi'nin sonuçları barışıldı. Amaçlanan şey gerçekleşmedi. Böylece kutsal toprakların fethedilmesi veya kurtuluşu konusundaki hevesi ortadan kaldırıldı.²⁵⁸

4.12. Felâket ve İntikam 1262-1312

Son yakındı. Zehirden ölen Baybars'ın halefi Kalavun ve oğlu El-Eşref (Halil) Hristiyanlara saldırdı. Tripolis'in düşüşü Ptolemais'in kuşatılmasını ve ele geçirilmesini izledi. Bu, sadece şu anki birleşmiş Hristiyanların kahraman savunması değil üssünün

²⁵⁶ Mombert, *age*, s.280.

²⁵⁷ Mombert, *age*, s.280.

²⁵⁸ Mombert, *age*, s.281.

yıkıldığında ve içinde Henry, Kıbrıs Kralı ve Kıbrıslı Rumlarında büyük tehlike içinde olduğu unutulmaz ve korkunç bir mücadele oldu. Onlar bir gece ayrılarak, fedakâr kardeşlerini korkunç bir kadere terk ettiler. Müslümanlar, sadece birkaç kadın ve çocuğun dışında kimseyi bağışlamadılar. Şehir yağmalandı. Tüm hisarlar, önemli binalar ve surlar yıkıldı. Denizden kaçmaya çalışanlar bile kurtarılamadı. Şiddetli bir fırtına, teknelerin, denizdeki gemilere ulaşmasını engelledi. Kaçakların çoğu dalgalar arasında yok oldu. Geriye kalanlar da Müslüman atlıların kılıçlarından geçirildi. Ptolemais'in kaderi, Sur, Saydave Berytus ile aynı oldu. Onlar tamamen yok edildi. Talihsiz halk ya katledildi ya da köleliğe itildi. Sadece yedi şövalye ve hastane rahipleri onların kaçışını sağladı. Böylece Kudüs'ün Latin Krallığı sona erdi.²⁵⁹ Avrupa'nın kutsal toprakları unuttuğu ya da onun kaderine kayıtsız kaldığı bu felaketten sonuç çıkarmak yanlış olurdu. Tam tersi, onun kurtarılması, kilisenin büyük konseylerinin toplanmasının amaçlarından biriydi. Haçlı seferi X. Gregory'nin önemli tutkusuydu. Hapsburglu Rudolph haçı aldı ve tam yönetmeye başlayacaktı ki baskın Pontiff'in ölümü bu projeyi bitirdi ve başka Haçlı Seferleri için ölümcül olan bir duruma yol açtı.

Acımasız Nemesis hızla Papalığı'ı devraldı ve düşüşü hızlandırdı.²⁶⁰ On sekiz yılda, sekiz önemsiz Papa, St. Peter'in tahtına oturdu. Bunlardan sonuncusu geceleri, duyduğu ve ilahi olduğuna inanılan korkutucu bir sese itaat etmeyi bırakan ve yaşlı bir keşiş olan Colestine idi. Aslında bu ses uyduruk bir kumanda borusundan geliyordu. Bu boru yardımcısı ve danışmanı olan Kardinal Benedict Gaetoni'ye aitti. Hikâye ilginç ama olayın vehametini ortaya koyuyordu, o muazzam iddiaları olan bir adamdı. Kendisini İsa'nın vekili ve Tanrı'nın temsilcisi olarak görüyordu. Ruhaniydi ve geçiciliği temsil eden iki kılıç tutuyordu. Kılıçlardan biri kilise tarafından kullanılmak üzere olan Rulennet kılıcıydı.²⁶¹ Diğeri ise onun emrinde kilise için kullanılacak olan geçici kılıçtı. Erolang, Fransa'nın adil kralı Philip ile çarpıştı ve onu afaroze etti. Philip, parlamentoya bir misilleme ve çağrı yaptı. William of Nogaret ayağa kalktı ve Boniface'ın gerçek Papa olmadığını, kutsal dini öğeleri alıp satan, çok iğrenç suçlarla dolu olan bir sapkın olduğunu söyledi. Bu dehşet verici suçlamaların üzerinde durmak için genel konsey'i toplantıya çağırma yetkisinin kraliyet makamında olduğunu belirtti. Asilerin ve rahiplerin

²⁵⁹ Mombert, *age*, s.282.

²⁶⁰ Mombert, *age*, s.283.

²⁶¹ Mombert, *age*, s.283.

desteğiyle kral genel konsey'e ve bir meşru Papaya başvurdu. William of Nogaret ayrıca Papanın tutuklanması gerektiğini söyledi.

Boniface şaşkına döndü ve kendi memleketi olan Anagni'de gözaltına alındı.²⁶² Yerliler onu kurtardı ve o zafer edasıyla Roma'ya geri döndü. Ama Boniface Orsini'nin eline düştü ve bir kez daha kendini gözaltında buldu. Tekrar yakalanması onu tamamıyla insanlıktan çıkardı ve söylenenlere göre onu neredeyse delirtti. O esnada kendi canına kıydığına inanılıyordu. Vefatından birkaç gün sonra, Kardinaller Meclisi IX. Benedict'i seçtiler ama o da bir sene içinde öldü. Ölümü zehirlenme sonucu olmuştu. Onun yerine geçecek olanı seçme en zoruydu. Kardinaller Meclisi'nin İtalyan kısmı VIII. Boniface'nin kardeşi Francesca Gaetani tarafından yönetilen ve Fransız kısmı Kardinal de Prato tarafından idare edilen bir düşman kampıydı. Kumpastan aylar sonra kardinaller, İtalyanların kendi partilerine sadık olduklarını düşündükleri Bordeaux Başpiskoposu Bertnard de Got'u kabul ettiler. Kardinal da Prato zaferini Philip'e bildirdi.

Kral, yaltaklık eden rahibin teslim edilmesini istedi. Boniface'in anısını yok sayma ile alakalı olan altı şartın inançla uygulamasını, üç esirin teslim edilmesini istedi ve krala bağlı olacağına yemin etmeyene kadar onun konumuna rıza göstermeyeceğini bildirdi. Altıncı şart o zaman bir sırdı ve de hala bir sır olarak devam etmektedir. Bertrand Papa oldu ve V. Clement ismini benimseyerek Fransa'da kaldı.²⁶³ Onunla beraber 70 yıldan fazla süren ve Papaların "Babil Esareti" olarak adlandırıldığı dönem başladı. Philip'in uşağı olmasına rağmen V.Clement, Boniface'in bir sapkın olarak kınanmasını garanti etme ve sonra onun bedenini mezardan çıkarma ve yakma konusundaki emirleri yerine getirmedi; Ama sonunda uzlaşmayı kabul etti. Mevcut Papa Tapınak Şövalyeleri'nin de yok edilmesine göz yumarken kral da ölü Papa'nın anısını yok etmekten vazgeçti.

1 Kasım 1311'de Viyana'da yapılan kilise konseyi toplantılarında V.Clement, tapınak hiyerarşisinin sona ermesi, kutsal toprakların iyileştirilmesi ve kilise kural ve disiplin yapısının reformu gibi toplantıdan önce belirlenen bu üç konuyu gönderme getirdi.²⁶⁴ Uygun bir zamanda Papa eksiksiz konsey, kendi otoritesi ve içinde ama resmi kınama cümlesi kurmadan; tapınakçılara itham edilen ağır suçları beyan etmeyip Tapınak hiyerarşisinin sona erdiğini ilan etti. Böylelikle Boniface'in anısı hakkındaki soru ustaca bertaraf edildi. Üç kardinal, ölmüş Papanın karakterini savunmak için ayağı kalktı ve iki

²⁶² Mombert, *age*, s.284.

²⁶³ Mombert, *age*, s.285.

²⁶⁴ Mombert, *age*, s.285.

şövalyede onun masumiyeti için düelloya davet etti. Kimse yere atılan eldiveni almaya kalkışmadı. Böylece Boniface'ın adı temize çıkmış oldu. Diğer taraftan bu ferman arzusuyla Boniface'nin masumiyetini doğrulamaya çalışan kralı memnun etti. Burada kutsal toprakların ele geçirilmesi de ele alındı. Ancak, onun acıklı ve sürekli anlatılan hikâyesi görmezden gelindi. Papalık yerin dibine girmişti. Ichabad'ın zaferi de bitmişti. Tapınak şövalyeleri tarihten silindi. Herkes Haçlıların yeniden kalkınma umudunun ötesinde artık sonsuza kadar yok olduğunu hissediyor ve biliyordu.²⁶⁵

4.13. Sonuçlar

Haçlılar, açık bir şekilde yüklendikleri görevi yerine getirmede başarısızlığa uğradılar. İki yüz yıllık tecrübe, batı toplumlarına, doğu fanatikliğinin de kendilerinininki kadar azılı olduğunu ve bundan dolayı doğunun alınamayacağını öğretti. Cehaletin, aç gözlülüğün, kör ve Hipokrat zevkin ürünü olan Haçlılar insanlığa öyle ya da böyle yarar sağlamadı ve sağlayamazdı. Onlar, dünyanın dengesini bozdular, dünyayı zalimleştirdiler. Milyonlarca değerli canı ve milyonlarca değerli iş gücünü yok ettiler. Kiliseyi zenginleştirip, onun gücünü arttırdılar ama batıl inancı ve zulmü ortaya çıkarıp, bunun sonucunda kilisenin gücüne darbe vurdular. Bunun hepsi açık bir şekilde ortadaydı ama bunun da altında bir şey vardı. Haçlılar “İnsanın öfkesi Tanrı'yı yüceltmelidir” şeklindeki özdeyiş konusunda müthiş bir tefsire referans oldular.²⁶⁶ Buna rağmen dolaylı bir şekilde ve istemeden de olsa iyi işler de yaptılar ki bunlar bu seferlerin gizli nimetleridir. Onlar feodalizmi yıkımına, ortaçağ köylüsünün özgürleşmesine, toplumun oluşmasına, anayasal hükümetlerin kurulmasına, ticaretin gelişmesine, denizciliğin teşvik edilmesine, keşif ve seyahatlerin arttırılmasına; kutsal topraklardan daha iyi, daha geniş ve zengin olan adalet, insanlık, özgürlük, zekâ ve mantık diyarına ve de erdem ile tolerans olarak ayrılan bir yolun açılmasına yardım ettiler. Bu sonuçlar daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmayı gerektiriyor ve hak ediyordu.

Bu, dört yüzyıl boyunca sürenİslâmiyet ve Hristiyanlık arasındaki üstünlük çabası ve amansız rekabet; Haçlılarla beraber sona erdi. Bu rekabet Papaların, onların birinci ve baş destekçilerinin ve yürürlükte olan vaaz metinlerinin ana dayanağıydı. Haçlılar kirli bir geçmişi sildiler, baskıcı ve dayanılmaz yaşamın yıkıcı ağırlığını yok ettiler. Ahir ve yeryüzü cennetinin zenginliklerini ve zaferin uçsuz bir manzarasını açtılar. Bu hareket

²⁶⁵ Mombert, *age*, s.286.

²⁶⁶ Mombert, *age*, s.286.

tüm sınıfları düşünce yönünden etkiledi ve bu, batı Hristiyan âlemindeki tüm ülkelere yayıldı. İlk olarak L'ermite'in ayaktakımı konukçuları geldi; sonra Godofroi ve ortaklarının feodal askerleri yola çıktı ve sonunda imparatorlar ve krallar devasa ordularının başında ilerledi.²⁶⁷ Neredeyse iki yüz yıllık bir tecrübe, içindeki her ülkenin ulusal olduğu ve ilk kez ortak amaç uğruna tüm Avrupa ülkelerini birleşmeye iten öyle bir coşku ateşini alevlendirdiki ne papazların emirlerinin, ne konseylerin hükümlerinin, ne de vaizlerin hitabetlerin yapabileceği bir sefer ortaya çıktı. 13. yüzyılın bitimine doğru Avrupa hükümdarları böyle bir girişime çok kayıtsız ve gönülsüzdüler ve çoğu da Papaların orduları yönetme otoritelerine şüpheyle bakıyorlardı.

III. Haçlı seferinin başlamasıyla oluşan olaylarla beraber, Batı Hristiyan âleminin daha zeki olan kısmı Arap kabilelerine saygı duymaya ve doğu toplumunun daha üstün medeniyetine değer vermeye başladılar. Hazinedar Bernard'ın Selahaddin'e vergi ödediği gibi hem Haçlılarda bir vaiz olan hem de bir haçlı olan Sur Başpiskoposu William da Nureddin'e vergi verdi.²⁶⁸ I. Richard, Selahaddin ile dostça bir ilişki anlaşması yapmış ve hatta kız kardeşi ile Selahaddin arasında bir evlilik ittifakını Selahaddin'e teklif etmiştir. II. Frederich; seçkin Arap bilim adamlarını huzuruna davet etmiş, onların felsefesinin Latinceye çevrilmesini sağlamış, Aristoteles'in yazılarının Arapça'dan Latince'ye ilk çevirisini batıya vermiştir. Geniş görüşlü olması sebebiyle olacakları, önceden belirleyen kişi olarak betimlenen aynı hükümdar, kan dökmeden Kudüs'ün teslim olmasını başardı. Fransa'da görüldü ki, en azından, Haçlılar, devasa politik ve sosyal etkinin bir merkezde birleşmesine sebep olmuştu. Daha büyük iktalar çok sayıda küçük olanları yutarak önemli bir toplumsal değişikliği meydana getirdi. Aynı doğrultuda, Haçlıların İtalyan, Flaman Bölgesi ve Hansa liginde geniş şehir toplulukları oluşturduğu ve denizciliğe çok büyük bir etkide bulunduğu söylenebilir. Venedik, Cenevi ve Pisa filoları sadece Haçlıları ve erzakları nakletmekle kalmadı aynı zamanda sıklıkla seferlerde de yer aldılar. Venedik Konstantinopolis'in fethedilmesine ve Roma İmparatorluğunun sağlamlaştırılmasına yöneldi. 13.yüzyılın ikinci yarısında, Hansa liginin Londra, Bruges, Novogorod ve Bergen'de fabrikaları vardı. Flaman Bölgesi, Fransa, İspanya ve de Akdeniz'deki en önemli deniz limanlarıyla yakın ilişkilerini sürdürdü.

Merkezileşme; doğal olarak milli devletlerin oluşumuna ve bunun sonucunda anayasal hükümetlerin kurulmasına sebep oldu. 15.yüzyılın sonlarına doğru, toplumun

²⁶⁷ Mombert, *age*, s.287.

²⁶⁸ Mombert, *age*, s.288.

tüm çehresi ve ilişkileri köklü bir değişikliğe uğradı.²⁶⁹ Konstantinopolis'in Türkler tarafından fethedilmesi sonucu Bizanslı bilim adam adamları Avrupa'nın dört bir yanına dağıldılar. Böylece nadir görülen el yazması eserler Avrupa'ya taşındı. Bu da Ortaçağboyunca karanlık çağı yaşayan Avrupa'nın bu eserleri matbaalarda çoğaltarak halkın aydınlanmasını sağladı. Bu andan itibaren, Avrupa hükümetleri önceden olmayan bir birlik ve organizasyona sahip olmaya, uluslar sadece yerel gücün yerini almaya başlarken, barutun kullanımı savaş taktik ve uygulamalarında köklü değişikliklere yol açtı ve ayakta duran ordular eski feodal bölgelerin yerini aldı. Haçlılar döneminden önce Papa'nın politikası, amaçları, motifleri az veya çok dünyadan saklanmıştı ve bu politika sadece elçiler ve onlar aracılığıyla da güvenilir kişiler olarak değer verdikleri bazı temsilciler ve prensler gibi rahip olmayan kesim tarafından biliniyordu. Haçlılar bu konuda büyük bir değişime ön ayak oldu. kutsal topraklara giderken birçok Haçlı, Roma'dan geçti ve Papa ile kilisenin yüksek mevkilerindeki kişilerle direkt temas kurunca onların yaptıklarını öğrenmeye başladılar. Uzun zamandır ve hevesle beklenen ama hararetle bir şekilde karşı çıkılan “ Kilise'nin Reformu evrenseldir, hem başında, hem de üyelerinde” cümlesini eleştirme, sorgulama ve düşünme özgürlüğü bunun mantıklı ve doğal bir sonucuydu.²⁷⁰

Haçlılar batı şövalyelerine bilmedikleri bir medeniyet ve yeni bir dünya açtılar. Daha açık bir şekilde söylemek gerekirse, doğu ve batıyı bir araya getirdiler. Selahaddin ve Richard arasındaki akrabalık bağının verdiği kolaylıklar, Frederic ve Mısır Kralının arasındaki sıkı ilişki ve Kıbrıs'taki IX. St. Louis huzuruna bir Moğol büyükelçisinin gelişi hikâyenin önceki sayfalarında anlatılmıştır. Aynı bağlamda çok zeki olan Franciscan William de Rubruqis'in bir büyükelçiliğin başında Moğollara gönderdiğini eklemek lazım. 1253'te seyahat için yola çıkarken, sırasıyla Prens Sartach, Moğol generali, babası Batu ve Karakurum'daki sarayında Büyük Han Mengü'yü ziyaret etmiştir.²⁷¹ Bu rapor gösteriyor ki Nesturi Hristiyanları etrafa dağıtılmış ve onların rahipleri “bütün yanlarıyla cahil, ahlaksız, kendilerine hayırsız, büyük tefeci ve sarhoş ayyaşlardı. Büyük Han ve Prens Rubruqis, han'ın göstermelik vaftizinden hiçbir şey öğrenemediler. Ama Hanın toleransını elde ettiler. Han'ın öğretisi çok kısaydı. “Biz Moğollar Tanrının var olduğuna ama sadece kalplerimizin tümüyle direkt bağlı olduğu, onunla yaşayıp onunla öldüğümüz bir Tanrı'ya inanırız.” demişti. O insanlara kurtuluş için farklı yollar gösterdi. Hristiyan'a

²⁶⁹ Mombert, *age*, s.289.

²⁷⁰ Mombert, *age*, s.290.

²⁷¹ Mombert, *age*, s.290.

kutsal kitaplar vermiştir ama onların içinde ne anlatıldığı ve yazıldığını onlar bulamazlar. Han, Rubruqis’e kendisinin bu kuralın kitapta geçip geçmediğini bulup bulmadığını sordu ve Rubruqis : “Hayır” diye cevapladı. Sonra Han konuşmasını şu şekilde sona erdirdi: “Ben derim ki, Tanrı size emirlerini uygulamadığınız Kutsal kitabı gönderdi; ama bize, bizim kâhinlerimizi verdi. Onlar bize ne deseler onu yapıyoruz ve birlikte barış içinde yaşıyoruz.”

Rubruqis; Karakurum’da bir kilise’ye, Müslümanlar için iki camide farklı milletlere ait olan on iki sembol –tapınak gördüğünden, ayrıca Bolak şehrinde Han’ın Fransızca konuşan birçok vatandaşı olduğundan da tesadüfen bahsediyor. Onların varlığı Haçlıların uluslararası ilişkilerinin etkisine bağlanabilir. Bu ilişki çok önemliydi.²⁷² 1260 tarihinden itibaren başlayan Venedik Pololarının ziyaretleri ve uzatılmış kalışları diğer yüzyılda John Mandeville, Odderic of Friaul, Pegelletti ve diğerlerinin seyahatleri takip etti “Dünya açık göründü. Doğuya olduğu gibi, coğrafya devasa bir mesafeydi. Keşif hevesi Avrupalı macera ruhu tarafından düşünülen yeni bir formdu. Kendi kıtamızın daha iyi bilinmesi ve yeni bir kıta olduğu düşüncesi artık inanılmaz bir paradoks gibi görünmüyordu. Ve işte o zaman Marco Polo’nun bahsettiği Zipangri’yi ararken Kristof Kolomb Yeni Dünya’yı keşfetti. Haçlı seferlerinin şu an bazı anlamlarda devam eden ve devam edilmesi ön görülen bir sonucu da onların şövalyelik üzerindeki etkisidir. Onlar dönemin askeri ruhunu ve dinini ayrılamaz şekilde birleştirdi.²⁷³ Papa ve ruhban sınıfı, Kutsal Türbe ve Kutsal Toprakların kurtarılması ve de düşmanın baskısı ve gazabı altındaki kardeşlerin teslimini düşünürken ideal olarak ve dillere destan bir şekilde, hac eden şövalyeler, en asil amaç için insanlığın en asil özelliklerini temsil ettiler. Onur, cesaret, cömertlik, tutku, özveri, feda, kutsal erdem, kutsal din, zayıfların ve mazlumların yararına güç kullanma gerçek şövalyeliğin unsurlarıydı. Tarih öyle ulvi bir standarttan gelen insanlardan çok Haçlı Seferlerinde kabahat buluyor. İnsanlık için iyi ki bu amaç, Haçlı Seferleri ile artık ortadan kalktı ve her şey düşünüldü. O ortaçağ medeniyetinden daha asil ve daha üstün bir medeniyet, ideal şövalyeliği yüceltti ve 19.yüzyılın centilmen adlı süvarileri, şüphesiz zırhlı şövalyeler de bazen denk ve daha çok çoğunlukla onlardan daha üstündü.

²⁷² Mombert, *age*, s.291.

²⁷³ Mombert, *age*, s.292.

5. YACOB ISIDOR MOMBERT'İN ESERİNİN ANA HATLARIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Dünya tarihinin en önemli gelişmelerinden birisi olan Haçlı seferleri sonuç ve etki alanları bakımından gerek Avrupa gerekse de Türk İslâm dünyası açısından büyük ehemmiyet taşır. Uzunca bir zamandan beri öyle sanıyoruz ki Avrupalıların da zihin dünyalarını meşgul eden en temel sorulardan birisi, birbirine yabancı iki dünyanın bu etkileşim sürecine hizmet edecek olan Haçlı harekâtlarından Ortaçağ Avrupa'sının ana gayesi ya da gayelerinin ne olduğu ile ilgilidir. Bunun yanı sıra şu soruların da kanaatimizce önemli olduğunu düşünüyoruz: Kontlar ve bunların arkasına takılan insan yığınları Hristiyan Avrupa'nın doğu ile arasındaki duvarları yıkarak neden Ortadoğuya seferler tertip etti? Bunda dini motiflerin etkisi neydi? Hedef yalnızca Kudüs ve sözde Müslümanların zulmü altında inleyen Hristiyanları kurtarmak mıydı? İlk dört Haçlı Seferlerini sonraki Haçlı Seferlerinden ayıran ana hatlar nelerdi? Haçlılar için Doğu Akdeniz (Levant) ticaretinin önemi neydi? Ortadoğu'nun Haçlılara karşı savunulmasında (bilhassa sonraki haçlı seferlerinde) Eyyubiler ve Memlûklar başarılı oldular mı? Genel anlamda Haçlıların Avrupa, Ortaçağ İslâm Dünyası ve dünya tarihine katkıları olmuş mudur? Aslında bu sorular yumağının hemen hepsi bizim üzerinde durduğumuz Dördüncü Haçlı Seferinden sonraki Haçlı seferlerinin teferruatına giren konulara inhisar etmekte olup bu soruların J. I Mombert tarafından tatmin edici bir şekilde değerlendirilip değerlendirilmediği hususuna ilişkin bazı çıkarımlarda bulunmaya çalışacağız.

Biz bu çalışmada J. I. Mombert'in Haçlı Seferleri ile ilgili eserindeki sonraki Haçlı Seferlerini konu edinen bölümü tercüme etmek suretiyle Avrupalı bir yazarın gözüyle Haçlı Seferleri hakkında malumat sahibi oluyoruz. Eser genel hatlarıyla incelendiğinde özellikle olaylar Avrupa merkezli aktarılmış, örneğin Haçlı Seferlerine birebir muhatap olan Türk-İslam devletleri hakkında yeterli malumat müellif tarafından verilmemiştir. Sadece Avrupa ve Ortadoğu tarihi açısından değil dünya tarihi açısından da mühim neticeleri olan Haçlı Seferleri hakkındaki araştırmalarda aslında her iki dünyanın, İslam alemi ve Hristiyan aleminin nabızlarının birlikte tutulması gerekirken, bahse konu olan eserde bu durum ihmal edilmiştir.

I.Haçlı Seferine baktığımızda bunu diğer Haçlı Seferlerinden ayıran en belirgin nitelik orduların başını çekenlerin topraksız soylular olduğu nazarı dikkatten kaçmaz. Her şeyden önce bu adamlar sadece asalet rütbesine haizdi ve özlemini duydukları zenginliğin

Ortadoğudaki topraklarda mülk edinmeden geçtiğine inanıyorlardı.²⁷⁴Başka bir ifadeyle bu topraksız soylular toprak edinme noktasında hırslıydılar. Bu maddi çıkarlar doğrultusunda Hristiyanlık da manevi bir silah olarak kullanılmış ve yine bu silahla aslında dinleri hakkında çok da malumat sahibi olmayan cahil halk iyi bir şekilde motive edilmişti. Hemen yukarıda sorduğumuz ilk sorunun cevabı aslında bu cümledendir. Ortadoğu'ya belirli zaman aralıklarında tertip edilen Haçlı Seferlerinin sebeplerinin altında mazlum gösterilen, aslında hiç de öyle olmayan doğudaki Hristiyanlar ile Kudüs'ün İslam hâkimiyeti altında bulunmasıydı. Tertip edilen ilk dört Haçlı Seferlerinde bu unsur baskın bir şekilde göze çarpmaktadır. Bu süreçte Avrupa'da yaşanan bir takım siyasi ve sosyal karmaşalar münasebetiyle kıtanın durumu hiç de iç açıcı değildi. Doğal olarak Hristiyanların manevi otoritesi durumunda olan Papalık Hristiyan alemindeki bu sorunları farklı bir mecraya kanalize etmeyi tasarlamıştı. Bu da Kudüs'ten farklı bir yer olamazdı, çünkü bu kutsal şehir Hristiyanlar açısından büyük ehemmiyet arz ediyordu.

Haçlılar I. Haçlı Seferiyle istedikleri neticeleri elde ederken bu sefer aynı zamanda nihai hedefine ulaşan yegâne Haçlı Seferi olarak tezahür etmektedir. Bu seferle birlikte Latinler Ortadoğu'ya yerleşmeyi başarmış bununla birlikte Anadolu, Suriye ve Filistin'de Kontluklar kurmaya muvaffak olmuşlardı. Bu, artık iki yüz yıllık sürece yayılan Haçlılar çağında İslam alemi ve Hristiyan Avrupa'nın etkileşim sürecinin başlaması anlamına geliyordu. Bu etkileşim süreçleri ise siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda tezahür etmiştir. Bu şu anlamada gelmektedir. Ortadoğu'da başlayan Haçlı sürecine, buranın yerleşik halkı olan Müslümanlar bağımsızlık kazanırken, Yakın doğu'nun Latinler'i ise bu topraklardaki yeni yaşamlarına adapte oluyordu. Başka bir ifadeyle Antakya Haçlı Prinkepsliği²⁷⁵, Trablus Kontluğu, Urfa Haçlı Kontluğu, Kudüs Krallığı ve son olarak Akka Krallığı Müslüman idarecilerle siyasi, sosyal ve ekonomil ilişkiler tesis ederlerken, bu münasebetler çoğu zaman hasmane idi. Özellikle IV.Haçlı Seferinden sonraki Haçlı Seferlerine muhatap olacak olan Eyyubiler ve Memluklar bu meyanda Haçlılarla birçok diplomatik ilişki de geliştirdiler. Bilhassa Memlukların gerek Haçlılarla gerekse de Hospitalier şövalye tarikatleri ile tesis ettikleri anlaşmalar batılıların önde gelen oryantalistlerinden P. M. Holt tarafından bir kitap çalışmasıyla irdelenmiştir.²⁷⁶Bütünüyle değerlendirildiğinde Portekiz'in daha henüz meşhur

²⁷⁴ Kanat-Burçak, *age*, s.64.

²⁷⁵ Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin kuruluşu ve gelişim süreçleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Ebru Altan, *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*, T.T.K. Yayınları, Ankara 2018.

²⁷⁶ Bunun İçin Bkz. P. M. Holt, *Early Memluk Diplomacy*, Leiden: New York, 1995.

karavellerinin Hint Okyanus’unda görülmediği devrede Haçlılar dünya ticaret tarihi açısından çok önemli bir katkı olarak görülebilecek Levant ticaretinin gelişimini hızlandırdılar. Aslına bakılacak olursa Jacob Isidor Mombert tarafından çok da üzerinde durulmayan konulardan birisi de bu konuya inhisar eder. Bir başka ifadeyle Haçlıların ve hacıların Ortadoğu’ya taşınmasında ve bunların her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük kazanımlar elde eden İtalyan şehir devletleri, mesela IV. Haçlı seferinin finansörü olup aynı zamanda bu seferin yönünü değiştirecek kadar seferler hususunda söz sahibi olmuşlardır. Elbetteki buna konu olan devlet uzunca bir süre Doğu Akdeniz ticaretinin en önemli arabulucusu olan Venedik’tir. Seferin Venedik tarafından finanse edilmesi bu dönemde Avrupa’nın iktisadi durumunun çok da iyi olmadığından görülmesi açısından mühimdir. Venedik ise bu zenginliğini Doğu Akdeniz’deki ticari faaliyetlerine bilhassa da baharat ve köle ticaretine borçluydu. Denizci bir devlet olması münasebetiyle Haçlıların Yakın Doğu’ya taşınması ve ihtiyaçlarının karşılanması aynı şekilde devletin bir diğer zenginlik unsurunu teşkil etmiştir. J. I. Mombert“Latin Roma İmparatorluğu (1204-1261)” başlığı altında değerlendirdiği İstanbul’daki Latin Krallığı ile ilgili bölümdeki aktarımlarında gerek Bizans gerekse de Avrupa’yı ilgilendiren pekçok teferruata girmiş ancak IV.Haçlı Seferinin yönünün değişmesine ilişkin nedenler ve bu esnada Ortadoğu’daki gelişmeler üzerinde yeterli malumat arz etmemiştir.

Aslında eserin genelinde ihmal edilen durumlar bu konuya nüfuz eder. Şöyleki konular arasında sağlıklı rabitanın sağlanabilmesi için mesela Avrupa’dan Ortadoğu’ya başlamış herhangi bir Haçlı harekâtı gerçekleştirilirken diğer gelişmelerden de haberdar olunması büyük ehemmiyet arz eder. Müellifin eserindeki bölümler dikkatli bir şekilde incelendiğinde sonraki Haçlı Seferleri ile ilgili aktarılan detayların batılı bakış tarzıyla kaleme alındığı gözlerden kaçmaz. Çeviriye tabi tutulan bölümler IV.Haçlı Seferinden sonra İstanbul’da tesis edilen ve 1204-1261 yılları arasında hüküm süren Latin Roma İmparatorluğu, Albi Haçlı Seferi (1208-1249), Çocukların Haçlı Seferi (1212), V. Haçlı Seferinin Başlaması, VI. Haçlı Seferi (1228-1229), Haçlılar Mısır’da, Seferin Başarısızlığı, Üstünlük Mücadelesi, Frederich Galip, VII. Haçlı Seferi (1248-1254), VIII. Haçlı Seferi: Doğudaki Kargaşa ve Sonuçlar kısmı şeklindeki bölümlerden müteşekkil olup konuya ilişkin araştırmalarda doğu kaynaklarından neredeyse hiç istifade edilmemiştir. Oysaki Haçlı Seferlerine birebir çağdaş olan İbnü’l Kalanisi, İbnü’l Esir, Sıbt İbnü’l Cevzi gibi önemli İslam müelliflerinin eserlerinden de istifade edilmesi bahse konu olan açığı bir nebze olsun kapatabilirdi. Biz çalışmamızın bibliografya kısmında J.

I. Mombert'in bu eserinde kullandığı batı kaynaklarını da vermek süratiyle müellifin kullandığı Latin kaynaklarının görülmesini istedik. Bu açıdan eserde Orta Çağ'ın ana kaynaklarından olağanca istifade etmiş olan Mombert Arap kaynaklarını kullanmada yetersiz kalmıştır. Haçlı Seferlerine çağdaş olanlardan bazılarının olaylarla ilgili olarak aktarımlarına ve ifadelerine eserde tasadüf olunurken yine bu konularla ilgili döneme çağdaş hiçbir İslâm müellifin görüşüne ya da aktarımlarına yer verilmemiştir. Ancak şurası da bir hakikatki Haçlı Seferleri ile ilgili olarak batıdan literatürümüze geçmemiş bazı bilgilerin bu eserde yer etmesi münasebetiyle bu çalışma önem arz etmektedir. XIX. Yüzyılın müellifi olması münasebetiyle onun bu çalışmasındaki detaylar ve olayların ele alınış şekli birkaç istisna dışında batılı çağdaşlarından çok da farklı değildir. Çeviriye tabi tutulmayan bölümler Pilgrimage (Haç), The Council of Clermont (Clermont Konsili), Peter and Hosts (Peter ve Orduları), The Army Proper (Gerçek Ordu), The Cross Triumphant (Haçın Zaferi), The Kingdom of Jerusalem, Bernard, Kingcraft, The Campaign (Sefer), Moslems and Christians (Müslümanlar ve Hristiyanlar), The Crescent Victorious (Muzaffer Hilal), Frederic Barbarossa, Sicilian Affairs (Sicilya Meseleleri), Conquest of Cyprus (Kıbrıs'ın Fethi), Ptolemais, Progres and End of the Campaign (İlerleyiş ve Seferin Sonu), The Papacy and the Empire (Papalık ve İmparatorluk), Preparation (Hazırlık), Headless Armies (Başsız Ordular), Innocent III. ve Dandolo başlıklı kısımlardır.

Eserin müteakip bölümlerinden biriside V. Haçlı Seferi ile ilgili olan kısımdır. Bu bölümde yine müellif konuya daha çok Avrupa merkezli bir bakış açısıyla değinirken V. Haçlı seferinden önce Çocukların Haçlı Seferi müstesna edilecek olursa kıtadaki siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerden bahsetmemiş ve yine bu sefer öncesinde Yakın Doğu'daki siyasi gelişmeler üzerinde herhangi bir çıkarımda bulunmamıştır. Mesela IV. ve V. Haçlı Seferleri arasındaki zaman zarfında Suriye, Filistin ve Mısır'da iktidar Eyyubilerin elinde olup devletin başında da El-Adil bulunmaktaydı.²⁷⁷ Bu süreçte Eyyubiler Ortadoğu'daki Latin Haçlı Krallıklarıyla siyasi ve ekonomik anlaşmalar tesis ettiklerinden dolayı ne buradaki Haçlılar ne de Müslümanlar bu barış ortamının bozulmasına tarafgir değillerdi. Anadolu'daki duruma bakacak olursak bölgede hüküm süren Anadolu Selçuklu Devleti'nin başında I. Gıyaseddin Keyhüsrev bulunmakta olup bu süreçte de Türklerin ticari hayatında önemli katkıları olacak olan Antalya

²⁷⁷ Sebahattin Çelik, "Beşinci Haçlı Seferi esnasında Mısır Sultanı El-Kamil'e Karşı Darbe Girişimi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 28, S. 1, 2018, ss. 113-126.

fethedilmiştir.²⁷⁸ Ondan sonra iktidarı devralacak olan İzzeddin Keykavus devrinde ise yine önemli bir liman kenti olan Sinop fethedilmiştir. (1214) Bu suretle Türkler gerek Akdeniz gerekse de Karadeniz ticaretinde büyük bir avantaj elde ettiler.²⁷⁹

Müellif tarafından bahis konusu yapılan “Çocukların Haçlı Seferi” ile ilgili bölümde ise konuya çok yüzeysel bir şekilde yaklaşmıştır. Mevcutları elli binden fazla ve yaşları da on ila on iki ve daha küçük olarak da gösterilen bu çocukların akıbetleri hakkında kısmi bazı detaylara değinilmiştir. Çocukların Haçlı Seferi her ne kadar Orta Çağ Avrupası için bir utanç kaynağı gibi görünse de sonraki Haçlı seferlerinde Roma’nın bu masun çocukların girişimini emsal olarak göstermesi ve müellifin bu hususa vurgu yapması önemlidir. V. Haçlı Seferi de dahil olmak üzere sonraki Haçlı Seferlerinin yönü ve hedefi ilk dört Haçlı Seferine nazaran farklılık göstermektedirki bu da öyle sanıyoruz canlanmakta olan Doğu Akdeniz liman şehirlerinin cazibesiyle ilgiliydi. Enteresan bir şekilde müellif V. Haçlı Seferinin belki de tek başarısı sayılabilecek Dimyat’ın ele geçirilmesi, El-Adil’den sonra iktidara gelen El-Kamil’in Haçlıların kuşatmayı kaldırdıkları ve Mısır’ı tahliye etmeleri mukabilinde Kudüs’ü teklif etmesi gibi detaylara yer vermiştir. Bu, aslında her ne kadar Müslümanlar için utanç verici bir durum gibi gözükse de, ekonomik açıdan önemli olan bir liman kentinin, gerek Müslümanlar gerekse de Hristiyanların nazarında dini açıdan ehemmiyeti haiz olan Kudüs ile pazarlık konusu yapılması bakımından da ehemmiyet arz eder. Bu sefer sırasında hayatını kaybeden El-Adil hakkında Mombert’in görüşleri önemlidir. Müellife göre El-Adil erdemli, mert, adil bir şahsiyet olup onun vefatı İslam dünyasını derinden sarsmıştı. Müellife göre V. Haçlı Seferinin en önemli dezavantajı aslında Mısır ve havalisinde sıklıkla görülen aynı zamanda etkisine aldığı bölgelerde binlerce insanın ölümüne sebebiyet veren veba salgınlarıdırki Mombert bunu sadece basit bir salgın olarak nitelendirmiştir. Orta Çağ Memlûkdönemi kaynaklarında bu hastalık “Taun ve Hıyarcıklı Veba “ olarak geçmektedir²⁸⁰. Son Haçlı seferini Tunus’a gerçekleştirmiş olan Fransa Kralı IX. St. Louis’in de yakalandığı salgın neticesinde hayatını kaybetmesi, bu süreçte Yakın Doğu’da görülen salgınlardan Haçlılarında olağanca etkilendiğine delalet eder. Mombert eserinde Haçlılar çağında husule gelen salgınlara çok fazla detay vermeksizin yeri geldikçe değinmiştir. V. Haçlı Seferinin sonuçları ile ilgili detaylar yine müellif

²⁷⁸ Kanat-Burçak, *age*, s.159.

²⁷⁹ Turan, *age*, s.326.

²⁸⁰ Memlûklar zamanında Mısır’da görülen veba salgınları için bkz. D. Ayalon, "The Plague and Its Effects upon the Mamluk Army." *Journal of the Royal Asiatic Society* (1946), ss. 67-73.

tarafından sadece siyasal düzeyde kalmış, konuya ilişkin seferin ekonomik sonuçlarına değinilmemiştir.

Ele alınan VI. Haçlı Seferinde yine konu Avrupa merkezli olarak aktarılmış, Küçük Asya'daki siyasi gelişmeler ve yine Eyyubi coğrafyasındaki olaylara değinilmemiştir. VI. Haçlı Seferinin başını çekecek olan Alman İmparatoru Frederich ve onun Roma ile olan münasebetlerine ilişkin detaylar ve çeşitli yazışmalar bölümde işlenen ağırlıklı konulardır. Haçlılar açısından seferin ana gayesini oluşturan Kudüs'ün, kilise tarafından aforoz edilmiş Frederich tarafından savaştan ele geçirilmesine rağmen bu seferin genel sonuçları itibarı ile başarısız oluşu Mombert tarafından da teyit edilmiştir. Yine Nil suyunun dönemlere bağlı olarak ani taşkınları ve Orta Çağ halklarının kâbusu olan salgınlar (Humma) sefere ilişkin verilen detaylar arasındadır. Frederich'in sefer esnasında Eyyubi hükümdarı El-Kamil ile geliştirdiği diplomatik ilişkiler, sultanın elçilerini resmi törenle karşılaması ve ilginç olarak Alman kralının iyi Arapça konuşabilmesi münasebetiyle tercümansız bir şekilde Müslüman elçilik heyetiyle anlaşabildiğine ilişkin verilen nakiller gerçekten de ilgi çekicidir. Görüşmede anlaşmanın detayları haricinde matematik ve felsefeye ilişkin taraflar arasında gelişen münazaralar yine kayda değerdir. Yukarıda ifade edildiği üzere genel hatlarıyla VI. Haçlı Seferi başarısız gibi görünmesine rağmen Frederich'in Eyyubilerle geliştirdiği diplomatik ilişkiler neticesinde, önceleri Haçlıların kılıç ve mızraklarla fethetmeye çalıştıkları ancak başaramadıkları Kudüs'ü bir kandamlası bile dökülmeden elde etmiş olmaları Mombert'e göre bir diplomasi zaferi olarak betimlenmiştir. Ancak şurasıda bir hakikatki manevi önemi dışında dönem koşullarında Kudüs ekonomik açıdan çok da ehemmiyeti haiz değildi. Kudüs'ün el-Kamil tarafından feda edilmesi öyle sanıyoruz ki Müslümanların Ortadoğu'da Haçlı tehdidini bertaraf etmek ve ticaret akışının muntazaman devamını sağlamaya yönelik girişiminden başka bir durum olmasa gerektir. Çünkü Haçlı Seferleri her ne kadar Akdeniz ticaretinin gelişimine hizmet etmişse de ticaret hayatında bazı kesintilere sebebiyet veriyordu. Mesela V. Haçlı Seferinden en çok etkilenenler Mısır'ın yerli Hristiyanları ve İtalyan tacirlerdi.²⁸¹ Sonraki Haçlı seferlerinde Avrupalı Kralların manevi otorite olarak Papalık ile dönemlere bağlı olarak yaşadıkları söz dalaşının Mombert tarafından yine etraflı bir şekilde ele alındığı gözlerden kaçmaz.

²⁸¹ Kanat-Burçak, *age*, s.170.

Sonraki Haçlı Seferlerinden en kayda değer olanı öyle sanıyoruz ki hedefi ve gayeleribakımından nazarı dikkate alındığında VII. Haçlı Seferidir. Çünkü bu seferde hedef artık Kudüs değil Mısır idi. Diğer aktarımlarda olduğu gibi bu Haçlı Seferine ilişkin detaylar da Mombert tarafından batılı bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Bu defa bu seferi üstlenecek olan kişi Fransızların dindarlığıyla meşhur kralı IX. St. Louis idi. Genel olarak Haçlı seferlerinin nüvesinin Fransızlar ve Almanların oluşturduğu nazarı dikkate alındığında böylesine önemli bir görevin yine bir Fransız Kralı tarafından üstlenilmiş olmasına şaşmamak gerekir. Diğer kaynaklarda kralın karakter özellikleriyle ilgili verilen detaylarda olduğu gibi Mombert tarafından da onun dindarlığına ve erdemli oluşuna vurgu yapılmıştır. VII. Haçlı Seferinin görüleceği süreç Eyyubilerin artık son demlerini yaşadığı bir dönemdi ve seferin neticesinde Eyyubilerin yerini alacak olan Memlûklerin tesisine etki edeceği önemli bir amili oluşturuyordu²⁸². Bu seferin önemli neticelerinden bir diğeri de Müslümanların zaferi ile sonuçlanmasından başka, kendinden emin ve dindarlığına mağrur Fransa Kralı'nın Eyyubilerin eline esir düşmesiydi. Bu durum Fransa için olduğu kadar öyle sanıyoruz ki Avrupa için de utanç vericiydi. Dönemin müşahitlerinden ve VII. Haçlı Seferinin en önemli kaynağı durumunda olan J. D. Joinville'in kralın esaret günleri ile ilgili çok önemli kayıtları bulunmasına rağmen Mombert tarafından bu detaylara yer verilmemiştir. Özellikle bu eserin Memlûk ve Timur tarihi alanında çalışmalarıyla meşhur Prof. Dr. Cüneyt Kanat tarafından "Bir Haçlının Hatıraları" başlığı altında kitap çalışması olarak dilimize tercüme edilmesi önemli bir kazançtır. Joinville'in Haçlı hatıratlarında St. Louis'in dindarlığı, liyakat ve dürüstlüğü verdiği önem, adil yönü, Kralın doğumu ve taç giymesi gibi konular işlenmiş, VII. Haçlı seferinin detaylarının yanı sıra kralın ve kendisinin esaret günlerinde tabi tutuldukları muamelelere ilişkin de önemli bilgiler nakledilmiştir. Bu da "Kralın Esir Düşmesi ve Müslümanların Anlaşmayı Reddetmesi", "Joinville'nin Esir Olması ve Hayatının Tehlikeye Girmesi", "Esirlerin Müslümanlar Tarafından Tehdit Edilmesi ve Tehlikenin Kral Tarafından Sonuçlandırıldığı Haberinin Gelmesi", "St. Louis'in İşkenceyle Tehdit Edilmesi ve Sonra Müslümanlar ile Anlaşmayı Görüşmesi" ve "Esirlerin Sultanın Ordugâhının Bulunduğu Nehrin Alt Tarafına Götürülmesi" başlıkları altında değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili olarak Mombert'in üzerinde çok da durmadığı Haçlıların Müslümanlar tarafından tabi tutuldukları muamelelere ilişkin bazı aktarımları

²⁸² Bu süreçteki siyasi gelişmeler için bkz. Abdullah Mesut Ağır, *St. Louis'in Haçlı Seferi Esnasında Mısır ve Suriye'de Siyasi Durum*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 4, 2005, s. 89-103.

Joinville'nin bu hatıratına dayalı olarak verilmesinin yararlı olacağı kanaatindeyiz. Buna göre seferin neticesinde St. Louis'in esir edilişı ile ilgili olarak Joinville'in bazı kayıtları şu şekildedir:

“Kralın naklettiğine göre o üzeri ipliklerle kaplı küçük bir ata binmişti ve o sırada yanında bütün şövalyelerinden ve adamlarından yalnızca kendisini esir dildiği küçük köye götüren Serginesli Lord Gooffry kalmıştı. Yine bana Kralın anlattığına göre, Serginesli Lord Geoffry onu Müslümanlara karşı, Lordunun kadehini sineklerden koruyan iyi bir hizmetçi gibi korudu. Çünkü Müslümanların her hücumunda o eğeri ile kendisi arasında duran mızrağını omuzuna alarak onların üzerine gitmiş ve hepsini Kraldan uzak tutmuştu. O böylece Kral'ı küçük köye getirdi ve kendisini bir eve sokup, Parisli bir kasaba hanımının eteklerinde neredeyse ölmek üzere olan birisi gibi oraya yatırdılar ve akşama kadar kendisine gelemeyeceğini düşündüler. O sırada oraya Lord Montferratlı Philip geldi ve Kral'a kendisiyle anlaşma şartlarını görüşmek isteyen bir Müslüman Emir ile karşılaştığını ve eğer Kral isterse bu Emir'e gidip onunla anlaşma şartlarını tekrar görüşüp konuşabileceğini söyledi. Kral, ona seve seve izin vereceğini ve hemen gitmesini söyledi. Böylece Lord Philip bu Müslüman ile görüşmeye gitti ve o sırada bahsedilen Müslüman Emir başındaki sarığı ve parmağındaki yüzüğü barış konusunda samimi olduğunun bir işareti olarak çıkarmıştı. Bu arada bizim adamlarımız adına çok büyük bir şanssızlık oldu ve ismi Marcel olan hain bir çavuş adamlarımıza şöyle bağırmaya başladı: “Şövalyeler, Kralın emri gereği teslim olun ve onun ölümüne sebep olmayın.” Onların hepsi de bunu Kral'ın emri zannettiler ve kılıçlarını çıkarıp Müslümanlara teslim ettiler. Bu sırada Emir, Müslümanların bizim adamlarımızı esir olarak ele geçirildiği sırada barış yapılmasının uygun olmayacağını söyledi. Bizim bütün adamlarımız esir edilmişken Lord Philip'e henüz dokunulmamıştı çünkü o elçi idi. Ancak Müslümmanların ülkesinde çok kötü bir gelenek vardı o da Kral'dan Sultan'a ya da

Sultan'dan Kral'a bir elçi gönderildiğinde elçilerin geri dönüşünden önce Kral veya Sultan'dan birisi ölürse elçiler nereye giderlerse gitsinler ve ister Müslüman ister Hristiyan olsunlar esir edilip köle yapılırdı.''²⁸³

Konu ile ilgili olarak döneme tanıklık eden Joinville'in bu nakilleri ona kaynak olması hasebiyle önemlidir. Aynı şekilde müellif kendi esareti ile ilgili olarak da bilgiler arz etmekte olup esareti sırasında yine Müslümanlarca tabi tutulduğu muamelelere ilişkin önemli nakillerde bulunur. Buna göre o esir düşünce iki yüz seksen askerin olduğu kadırgaya alındığını, bu esnada bir Müslümanın sürekli onun ellerinden tuttuğunu, Müslümanların kendisini öldürmek için birbirleriyle yarıştığını, onu dizlerinin üzerine çöktürüp boğazına bıçak dayadıklarını, fakat tanrının yardımıyla bu beladan kurtulduğunu ve daha sonra emirlerin toplandığı kaptan köşküne götürüldüğünü, bu esnada onun çok şiddetli bir hastalığa müptela olduğunu ve bundan dolayı çok sıkıntı çektiğini nakleder.²⁸⁴Joinville'in Fransız Kralı St. Louis'in Müslümanlar tarafından tabi tutulduğu muamelata ilişkin verilerde öyle sanıyoruzki ehemmiyetlidir. Buna göre istediklerini elde etme noktasında Fransız Kralını sıkma aletine (Mengene)koyma hususunda tehdit etmişlerdi. Bu alet hakkında müellif tarafından verilen malumat aynı zamanda Memluklarda tatbik edilen cezalar hakkında bizlere bir izlenim de veriyor. Ona göre mengene cezası birisinin tabi tutulduğu en zalimce işkencelerden birisiydi ve Kral da bu işkence ile tehdit edilmişti. Bu alet birbirine geçen dişleri olan esnek iki parça tahtadan yapılıyordu. Bu tahta parçaları öküz derisinden kayış ile birbirine bağlanıyordu. İnsanları bunun içerisine sıkıştırmak istedikleri zaman onları yere yatırıyorlar ve bacaklarını bu dişlerin arasına gelecek şekilde koyuyorlar ve sonrada insanları bu tahtaların üzerine oturtuyorlardı. Böylece bu şekilde ezilmemiş kemik kalmıyordu. Yapabileceklerinin en kötüsünü yapmak için, üç günün sonunda bacaklar şiştiği zaman onları tekrar aletin içine koyuyorlar ve bir kere daha eziyorlardı. Bu tehditlere rağmen Kral kendisinin onların esiri olduğunu ve ne isterlerse onu yapabileceklerini söyledi.²⁸⁵Bu malumattan anlıyoruzki, Mombert tarafından detayına yer verilmediği VII. Haçlı Seferinin akabinde kralın bazı baskılamalara maruz kaldığı ve bunun neticesinde de bazı şartlar mukabilinde Müslümanlarla anlaşmaya razı olduğu aşikârdır. Gerçekten de Eyyubilerden sonra

²⁸³ J. D. Joinville, *Bir Haçlının Hatıraları*, Çev. Cüneyt Kanat, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2016, s. 155-156.

²⁸⁴ Joinville, *age*, s. 159-160.

²⁸⁵ Joinville, *age*, s.165-166.

kurulacak olan Memlûk Türk devletinde caydırıcılık bakımından oldukça ehemmiyete haiz olan şiddetli cezalar ve işkenceler söz konusudur.²⁸⁶Buraya kadar verilen malumat ve Joinville'in kayıtları nazarı dikkate alındığında Mombert tarafından bahse konu olan Haçlı Seferine ilişkin pekçok detayın atlandığı ve savaşın kazanılmasında büyük etkiye sahip Bahrî Memlûk gruplarının başarılarının bahis konusu yapılmadığı gözlerden kaçmaz. Çünkü bu süreçte gerek Eyyubiler gerekse de Memlûklar Türk-İslâm dünyasının müdafileri olarak Haçlılara karşı siyasi ve diplomasi alanlarında çok ciddi başarılar elde etmişlerdi. Eserde verilen önemli detaylardan birisi de Fransız Kral'ı St. Louis'in Moğollarla ilgili irtibatına dair olup buna göre taraflar arasında süre gelen bazı elçi teatilerine dair malumatlar arz edilmiştir. Buna göre Prens Sartach büyük Han Mengü'yü ziyaret etmiştir. Bu elçilik heyetinin başında da çok önemli bir seyyah olan Fransisken Tarikatına mensup William de Rubruqis bulunmaktaydı. Özellikle Haçlıların bu süreçte ortak düşman Müslümanlar'a karşı Moğollarla irtibata geçmeleri çok önemli olup bunun hakkında kısmi bir malumat Mombert tarafından verilmiştir. Ancak Mombert'in ihmal ettiği belki de en önemli detay Fransızların Moğollar ile hangi amaca yönelik irtibata geçtiği hususudur. Bu konuda hemen yukarıda belirtildiği gibi Müslümanlara karşı bir ittifak arayışının izleri sürülebileceği gibi farklı unsurlar da olası bir Moğol Haçlı ittifakının da arandığına delalet eder. Avrupalı misyoner seyyahların Ortadoğu ve Orta Asya gibi coğrafyalara yoğun bir şekilde gitmelerinin altında da bununla ilgili şüphelerin izleri sürülebilir.

VIII. Haçlı Sseferine tesadüf eden devre Yakındoğu'da Moğollarla Memluk Türk devleti arasında sıcak gelişmelerin yaşanacağı bir döneme tesadüf etmektedir ki bu durum da zaten J. I. Mombert tarafından vurgulanmıştır. Şöyleki yeni kurulmuş olan Memlukların Moğol tehdidinin önüne geçmesi ve hatta 1260 yılında Ayn Calut'ta Moğolları bertaraf etmeleri, İslam dünyasının savunulması noktasında taze bir gücün ortaya çıkması hususu için önemlidir. On üçüncü yüzyılın bu süreci Müslümanların doğudan Moğollar batıdan da Haçlılar tarafından sıkıştırılması bakımından büyük bir talihsizlik gibi görünmekteydi. Moğolların batıya olan seferleri neticesinde köklü bir devlet geleneğine sahip olup İslam dünyasının da manevi liderleri olan Abbasiler'in devlet bazında tarihe karışmış olmalarıönemli bir gelişmeydi. Ancak hilafet kurumunun Mısır'a intikali ile birlikte artık Abbasoğulları Memluk Sultanlarının himayesindeki

²⁸⁶ Bu Konu Hakkında bkz. Cüneyt Kanat, *Ortaçağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza*, Küre Yayınları, İstanbul 2010.

varlıklarını, hilafetin Osmanlı devleti'ne intikaline kadar sürdürecekti. Bu yönüyle Memluklar İslam dünyasında kayda değer bir saygınlığın da sahibi oldular.²⁸⁷

J.I. Mombert VIII. Haçlı Sseferini değerlendirdiği bölümde diğer bölümlere nazaran Yakınoğu'daki gelişmelerden bahsetmekte olup bu da Memlukların kuruluşunun ilk yıllarına tesadüh etmektedir. Buna göre hemen yukarıda bahis konusu yapmaya çalıştığımız Ayn Calut savaşına küçük bir detay verilmiş ve bu çerçevede Memluk-İlhanlı ilişkileri değerlendirilmiştir. Konu ile ilgili olarak üzerinde durulan detaylardan bir diğeri de Memlukların belki de en önemli sultanı olup devletin ikinci kurucusu sayılan Baybars'ın Hristiyan Haçlılarla geliştirdiği siyasi münasebetlerdir. Gerçekten de bu süreç Memluk nizamının temellerinin atıldığı ve Haçlılarla ciddi mücadelelerin yaşanacağı bir dönem olma özelliği göstermektedir. Dış sayasette 1268 yılında Baybars Aktakya Haçlı Prinkepsliğini ortadan kaldırmış, 1271'de çok önemli bir sahil şehri olan Trablus Prensliğine karşı harekete geçerek buradaki pekçok kaleyi ele geçirmiştir. Aynı sene içinde yine Ortadoğu'ya gelen Prens Edward ve beraberindeki Haçlılarla on yıllık bir barış anlaşması akd edilmiştir. Baybars'ın bu yoğun siyaset trafiğinde Anadolu'da takip ettiği politika da gözlerden kaçmaz. Mesela 1275 yılında çok önemli liman kentleri olan Adana, Sis, Tarsus ve Ayas Memluklar tarafından yağmalanmıştır.²⁸⁸

Bilindiği üzere VIII. Haçlı Seferi'nin rotası bu defa Mısır değil Normanlarla yakın münasebetleri bulunan Tunus idi. Buraya sefer düzenlenmesinde İtalyan şehir devletlerinden Napoli'nin de etkisi vardı. Diğer bazı seferlerde olduğu gibi bu seferde de bir veba salgını Haçlı Ordusunu derinden sarstive malum olduğu üzere IX. St. Louis de salgına yakalanıp hayatını kaybedenlerdendi. Bu bölümde verilen detaylardan birisi de İngiltere Kralı Edward'a karşı bir batını fedaisi tarafından zehirli hançerle tertiplenen suikast girişimineilişkin olan malumdur. Seferin sonunda taraflar arasında imzalanan on yıllık barış anlaşması neticesinde Kaçlılar ülkeyi terketmişlerdir. Son olarak "Felaket ve İntikam" başlıklı bölümde Ortadoğu'daki Haçlı kalıntılarının Memluklar tarafından tamamıyla temizleneceği 1299'a ilişkin bazı detaylar ve bunu müteakiben Avrupa'daki siyasi gelişmeler müellif tarafından nakledilmiştir. Üzerinde durulan hususlardan diğer bir önemli konu da 1 Kasım 1311'de Viyana'da yapılan kilise konseyi toplantısında

²⁸⁷ Memluklarda Hilafet Kurumu için bkz. Ali Aktan, "Mısır'da Abbasi Halifeleri" *Belleten*, C. LV, S. 214, (1991) s.613-652.

²⁸⁸ Kazım Yaşar Koprıman, "Baybars I", *İ.A. T.D.V. Yayınları*, C. 5 s. 221-223.

görüşülen hususlarla ilgili olup bunlardan birisi de tapınak hiyerarşisinin sona ermesi hususuna inhisar ediyordu. Özellikle edindikleri kazanımlarla korkunç bir servetin sabibi olan ve Haçlılar çağında Roma tarafından da desteklenen Tapınakçılar'a (Templierler) karşı yapılan suçlamalar neticesinde bunlar Papalığın onayı ile çok ciddi takibata maruz kaldılar. Konuya ilişkin detaylarda yine müellif tarafından özlü bir şekilde değerlendirilmiştir.

Üzerinde çalıştığımız müellifin “Haçlıların Kısa Tarihi” başlıklı bu çalışması James F. Mc Eaney tarafından New York 2002’de neşredilen “The Crusades: A Bibliography with Indexes” adlı bibliyografik eserde geçmesine rağmen²⁸⁹, kusurlu ve eksik yanlarından dolayı²⁹⁰ Haçlılar üzerine araştırma yapan bilim insanları tarafından çok da istifade edilmediği görülür. Eserin 2009 yılında yeni bir neşri de gerçekleştirilmiş olup bu, toplamda 312 sayfadır.

²⁸⁹ James F. Mc Eaney, *The Crusades: A Bibliography with Indexes*, New York 2002, s. 71.

²⁹⁰ Matthew Sperling, *Visionary Philology: Geoffrey Hill and the Study of Words*, Oxford 2014, s.150.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Altan, Ebru, *İkinci Haçlı (Seferi 1147-1148)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s. 10-114.
- Anna, Komnena, *Alexiad*, İnkılap Kitabesi, İstanbul, 1996, s.325-346.
- Bernard Lewis, *Ortadoğu*, Arkadaş Yayıncılık, Çeviren, Selan Y. Kölay, Ankara, 2005.
- Carnotensis, Fulcherius, *Kudüs Seferi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Çeviren Bihter Barlas, İstanbul, 2009.
- Cloude, Cahen, *Haçlılar Zamanında Doğu ve Batı*, Yeditepe Yayınları, Çeviren Mustafa Daş, İstanbul, 2010.
- Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Demirkent, Işın, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I.Kılıç Arslan*, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, İstanbul, 1999.
- Demirkent, Işın, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi I.(1098-1118)*,(I. Cilt), Ankara, 1990.
- Emre, Ali, *Nureddin Zengi*, Temmuz Yayınları, İstanbul, 2018.
- Erer, Raşid, *Haçlı Seferleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993.
- Ernoul Kroniğ, *Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi*, Kronik Kitabevi, Çeviren, Ahmet Deniz Altunbaş, İstanbul 2019, s. 229.
- Geoffroi De Villehardouin, Henri, De Valenciennes, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Çeviren, Ali Berktaş, İstanbul 2018, s.18.
- Guilelmus William (of Puylaurens.), *Guilelmus de Podio Laurentii, The Chronicle of William of Puylaurens: The Albigensian Crusade and Its Aftermath*, Woodbridge 2003.
- Muammer Gül, *Ortaçağda Avrupa Tarihi*, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- James F. Mc, Eaney, *The Crusades: A Bibliography with Indexes*, New York 2002, s. 71.
- Joinville, Jean De, *Bir Haçlıların Hatıraları*, Çeviren Cüneyt Kanat, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2016.
- Kanat, Cüneyt, Burçak, Devrim, *Sorularla Haçlı Seferler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2013.
- Kanat, Cüneyt, *Ortaçağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza*, Küre Yayınları, İstanbul 2010.
- Kırpık, Güray, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2010.

- Koniatas, Niketas, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Çeviren, Fikret Işıltan, Ankara, 1995.
- Michaud, J.F., *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, Hazırlayan, Güray, Kırpık, Lotus Yayınları, İstanbul, 2011.
- Nicolle, David, *Birinci Haçlı Seferi 1096-1099*, Çeviren Ece Sakar, Türkiye İş Bankası Yayınları, , İstanbul, 2011.
- Paine, Mike, *Haçlı Seferleri*, Kalkedon Yayınları, Çeviren Cumhur Atay, İstanbul, 2011.
- Ramazan, Şeşen, *Selahaddin Eyyubi ve Devlet*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2018.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi Birinci Haçlı Seferi ve Kudüs Krallığının Kuruluşu*, Çeviren Fikret Işıltan, C. I, Ankara, 1986.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi Kudüs Krallığı ve Frank Doğu*, Çeviren, Fikret Işıltan, 1100-1187, C. II, Ankara, 1986.
- Runciman Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi Akka Krallığı ve Daha Sonraki Haçlı Seferleri*, Çevire, Fikret Işıltan, C. III, Ankara, 1986.
- Sevim, Ali, *Azimi Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 2012.
- Sperling, Matthew, *Visionary Philology: Geoffrey Hill and the Study of Words*, Oxford 2014
- Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, Ankara, 2010.
- Usta, Aydın, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2015.
- Usta, Aydın, *Haçlı Hikâyeleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2017.
- Usta, Aydın, *Haçlı Seferlerinde Kuşatma*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2015.

MAKALELER

- Ağır, Abdullah Mesut, “St. Louis’in Haçlı Seferi Esnasında Mısır ve Suriye’de Siyasi Durum”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 4, 2005, s. 89-103.
- Aktan, Ali, “Mısır’da Abbasi Halifeleri” *Belleten*, C. LV, S. 214, 1991.
- Akyol, Yasemin, “Halk Haçlı Seferleri”, *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Sayı.1, 2008, s. 1-9.
- Altan, Ebru, *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*, T.T.K. Yayınları, Ankara 2018.
- Altan, Ebru, “Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu”, *Belleten*, c. 66/245, (2002), s. 87-93.
- Altan, Ebru, “Anadolu’da Haçlılara Karşı Savaş (Keşif- 1140)”, *Tarih dergisi*, Sayı,47, 2008, s. 75-104.

Ayalon, D., “The Plague and Its Effects upon the Mamluk Army”, *Journal of the Royal Asiatic Society* (1946), s. 67-73.

Ayönü, Yusuf, “Dördüncü Haçlı Seferlerinin Batı Anadolu’nun Türkleşme Sürecine Etkisi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt141, Sayı1, 2009, s. 5-20.

Çelik, Sebahattin, “Beşinci Haçlı Seferi Esnasında Mısır Sultanı El-Kamil’e Karşı Darbe Girişimi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.28, Sayı.1, 2018, s. 113-126.

Düzgün, Şaban Ali, “Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler”, *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, C.14 Sayı 3-4, s. 345-360.

Gök, Halil İbrahim, “Haçlı Seferlerinin Mirası”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt3, Sayı2, 2013, s. 114-118.

Koca, Selim, “Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuç Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir”, *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 10 Sayı 20, Ankara 2017, s.17-32.

Ocak, Ahmet, “Haçlı Seferlerinin Ortaya çıkışı (Doğu ve Batı Dünyaları Açısından) Doğurduğu Sonuçlar”, *ATBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014, Cilt14, Sayı3, s.133-155.

Özer, Serkan, “Haçlıların Antakya’yı Zaptına İslâm Dünyasının Tepkileri”, *ETÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı.1, Ankara 2015 s. 65-92.

Şimşir, Mehmet, “Ortaçağlarda Düzenlenen Haçlı Seferlerinin Gerçek nedenleri Üzerine Bir Çalışma”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 45. 2018.

ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

Demirkent, Işın, Haçlı Seferleri ve Türkler, *Genel Türk Tarihi Ansiklopedi*, Ankara, 2002, s.178-203.

Koprıman, Kazım Yaşar, “Baybars I”, *İ.A. T.D.V. Yayınları*, C. 5.

TEZLER

Karakaş Şehri, *V. Haçlı Seferi (1218-1221)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017.

Okudan Gülseri, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2015.

ÖZGEÇMİŞ

10.03.1982 yılında Batman'ın Gerçüş ilçesinin Kayapınar Köyünde dünyaya geldi. İlköğretim ve lise eğitimini Batman'da tamamlayarak 2005 yılında Celal Bayar Üniversitesi Fen-edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde okumaya hak kazandı. 2009 yılında Tarih bölümünden mezun oldu ve 2014 yılında Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda yüksek lisans yapmaya başladı. Hala bu bölüme devam etmektedir.

JACOB ISIDOR MOMBERT'İN
“HAÇLILARIN KISA TARİHİ”
ADLI ESERİNDEKİ SONRAKİ
HAÇLI SEFERLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ (Çeviri,
Tanıtım ve Değerlendirme)

Yazar Şehmus Çelikal

Gönderim Tarihi: 11-Tem-2019 11:12AM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 1150972717

Dosya adı: (279.94K)

Kelime sayısı: 31214

Karakter sayısı: 210322

JACOB ISIDOR MOMBERT'İN "HAÇLILARIN KISA TARİHİ" ADLI ESERİNDEKİ SONRAKİ HAÇLI SEFERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (Çeviri, Tanıtım ve Değerlendirme)

ORIJINALLIK RAPORU

%**3**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**2**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**0**

YAYINLAR

%**2**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

Submitted to Afyon Kocatepe University

Öğrenci Ödevi

<%**1**

2

Submitted to Canakkale Onsekiz Mart
University

Öğrenci Ödevi

<%**1**

3

Submitted to Ege Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<%**1**

4

Submitted to Akdeniz University

Öğrenci Ödevi

<%**1**

5

www.mosaicmixlodge.org

İnternet Kaynağı

<%**1**

6

Submitted to Istanbul University

Öğrenci Ödevi

<%**1**

7

acikerisim.aku.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%**1**

8

www.atiktarih.com